

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

FILOZOFICKÁ FAKULTA
PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC
(OLOMOUC, ČESKÁ REPUBLIKA)

THE UNIVERSITY OF ECONOMICS
AND HUMAN SCIENCES IN WARSAW
(WARSAW, POLAND)

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

IX МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

15 листопада 2024 року

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

FILOZOFICKÁ FAKULTA
PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC
(OLOMOUC, ČESKÁ REPUBLIKA)

THE UNIVERSITY OF ECONOMICS
AND HUMAN SCIENCES IN WARSAW
(WARSAW, POLAND)

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

IX МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

15 листопада 2024 року

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2024

УДК 81'37

П 78

Проблеми лінгвістичної семантики: IX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (15 листопада 2024 року).

П 78 Збірник матеріалів. Рівне: РДГУ, 2024. 126 с.

The Problems of Linguistic Semantics: The 9th International Scientific and Practical Internet Conference (November 15, 2024). The Collection of Conference Proceedings. Rivne: RSUH, 2024. 126 p.

У збірнику матеріалів IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем лінгвістичної семантики: когнітивної та культурної семантики, зіставної семантики, фонетичної, лексичної та граматичної семантики, семантики і прагматики мовних одиниць, семантики тексту і дискурсу, семантики і перекладу.

The Collection of Conference Proceedings «The Problems of Linguistic Semantics» focuses on the topical issues of Linguistic Semantics: Cognitive and Cultural Semantics, Contrastive Semantics, Phonetic, Lexical and Grammatical Semantics, Semantics and Pragmatics of Linguistic Items, Semantics of Text and Discourse, Semantics and Translation.

УДК 81'37

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний редактор – **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Павлова О.І., канд. філол. наук, професор; **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Константинова О.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Станіславчук Н.І.**, доктор філософії (PhD), доцент; **Тарасюк Н.Ю.**, канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(*протокол № 11 від 31.10.2024 р.*)

©Автори публікацій, 2024

©Рівненський державний гуманітарний університет, 2024

ЗМІСТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

АРХАНГЕЛЬСЬКА А.М.	ДИНАМІКА УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІННОГО ЛЕКСИКОНУ: У ПОШУКАХ «СВОГО» ТА «ЧУЖОГО»	6
KAPRANOV Ya.	CRITICAL DETERMINANTS OF PUBLIC PREJUDICE TOWARDS INTEGRATING EU LANGUAGE POLICIES INTO POLISH EDUCATION THROUGH DIGITAL TRANSFORMATIONS	9
IWANOWSKA B.	UNDERSTANDING PUBLIC RESISTANCE TO EU POLITICAL STRATEGIES: THE ROLE OF DIGITAL SCIENCE IN POLISH EDUCATION AND RESEARCH	12
STADNICZEŃKO D.	BREAKING BARRIERS: ADDRESSING PUBLIC SKEPTICISM ABOUT EU LEGAL STANDARDS IN POLISH RESEARCH AND EDUCATION THROUGH DIGITAL TOOLS	15
WIERZCHOWSKI T.	PUBLIC PERCEPTIONS OF EU HISTORICAL NARRATIVES IN POLISH EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF DIGITAL INTEGRATION	19
СІРАНЧУК Н.М.	МЕТОДИЧНІ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В АСПЕКТІ ЛЕКСИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ	23
БІСОВЕЦЬКА Л.А., СУРЖУК Т.Б.	ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	26
IVANCHENKO M., ТОКАІ V.	LEXICAL-SEMANTIC GROUP <i>ENTICE</i> IN ENGLISH	29
КАЛІНІЧЕНКО М.М.	ВПЛИВ ТЕОРІЇ ЖАКА ДЕРРІДА НА ТЕОРІЮ І ПРАКТИКУ ПЕРЕКЛАДУ	31
ПАВЛОВА О.І.	ТЕРМІНОЛОГІЧНА НОМІНАЦІЯ: ЇЇ СПЕЦИФІКА, ОБ'ЄКТИ, СПОСОБИ І ЗАСОБИ	34
ПІЦКОВА А.Ю.	ВИВЧЕННЯ РІЗНИХ ВИДІВ НАГОЛОСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	36
СОКОЛ Н.В.	ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КОРИСТУВАТИСЯ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИМ АПАРАТОМ ДИТЯЧИХ КНИЖОК	39

ТКАЧУК М.Р.	ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОПОРОЮ НА ТВОРИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ	42
ШОСТАК А.В.	СЕМАНТИКА ЗАЙМЕННИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	45

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ

АЛАДЬКО Д.О.	МЕТОНІМІЯ ЯК МЕХАНІЗМ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ	48
БІЛОГРУД Г.А.	ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ АНТИЧНОСТІ В ЛАТИНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: КОГНІТИВНІ ТА КУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ	50
ЦУПРУН Т.В.	ФРЕЙМОВА СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ	54
DEMENCHUK D.	KONCERT <i>PRACA KOBIEŃ W UJĘCIU</i> SOCJOLINGWISTYCZNYM	56
МИСЬКО Д.Г.	КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО КОДУ КУЛЬТУРИ В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ	60
ПАВЛІВ А.А.	АНТРОПОМОРФНИЙ КОД КУЛЬТУРИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ	63

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

БОЛОТНЮК Н.А.	ЗІСТАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ ЧАСТИНОЮ ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	66
ГРИЩУК О.А.	ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ	69

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА

ЛЕМІШ Н.Є.	ФІКСАЦІЯ ПРИЧИНОВОГО ЗНАЧЕННЯ У СПОЛУЧНИКІВ У ГРАМАТИЧНИХ СЛОВНИКАХ	72
СОВТИС Н.М., ЛУЖЕНЕЦЬКА К.Д.	АНГЛІЦИЗМИ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ	75
ОРЕЛ І.І.	ТИПИ ПРЕСУПОЗИЦІЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СЕМІОЗИСУ	78
ТАРАСЮК Н.Ю.	СЛОВОТВІРНО-ДЕРИВАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРФЕМ	81

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

ДЕЙКУН О.І.	СЕМАНТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВОЮ ЧАСТИН ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	84
СИВОРИГ Н.В.	ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ З КОМПОНЕНТОМ- ОРНІТОНИМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	86

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

КУЧМА Т.В.	ВИКОРИСТАННЯ ЛАПОК У ТВОРАХ О. ПРОЙСЛЕРА	90
ЧЕБЕРЯК А.М., ГОРБАНЬ П.С.	СЛЕНГОВІ ОДИНИЦІ У РОМАНІ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА «THE CATCHER IN THE RYE»	93
ШЕЛЕПАЛО К.С.	ЛЕКСИЧНІ ЕКСПРЕСИВИ В РОМАНІ ДЖЕКА КЕРУАКА «НА ДОРОЗІ»	96

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

ДЕМЕНЧУК О. МІЗІН К.І.	STYLISTIC ASPECTS OF TRANSLATION УТОЧНЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ВІДПОВІДНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ PARAROOK	99 103
СОВТИС Н.М., АДАХ Н.А.	ТРАНСКОДУВАННЯ ЯК СПОСІБ ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО-СПЕЦИФІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У НЕХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ	106
КОНСТАНТИНОВА О.В. КУЧЕРЕНКО М.В.	ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ РИС ЛЮДИНИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	109 112
КАБАНОВА С.В.	ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ПЕРЕКЛАДАХ АКТИВ ПРАВА ЄС	115
МАЦЮК О.В.	ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КУЛІНАРНИМ КОМПОНЕНТОМ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)	118
TASAZH V.	TRANSLATION OF SLANG IN CINEMATIC DISCOURSE	121
ГУРИК Н.М.	ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	124

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

УДК 811.161.2'374

Архангельська А.М., д-р філол. наук
Університет ім. Ф. Палацького
(Оломоуц, Чеська Республіка)

**ДИНАМІКА УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІННОГО
ЛЕКСИКОНУ: У ПОШУКАХ «СВОГО» ТА «ЧУЖОГО»**

Тенденція до суфіксального творення іменників зі значенням жіночої статі від маскулінних найменувань безумовно властива українській мові як мові з розвиненою категорією роду. У новітній академічній граматиці та академічних виданнях читаємо: «В сучасних тенденціях стосовно родової категоризації іменника помітним явищем постає співвідносність назв осіб чоловічого й жіночого роду. Ця співвідносність є найтиповішим і найпродуктивнішим способом творення іменників на позначення осіб в українській мові. Вона втілюється в суфіксальному різновиді афіксальної деривації. За допомогою суфіксів утворюються співвідносні іменники жіночого роду від іменників чоловічого роду на позначення осіб за фахом, суспільною діяльністю, національністю, територіальною належністю» (Вихованець, Городенська, 2004, с. 91); проте «в деяких випадках співвідношення «назва особи чоловічої статі» – «назва особи жіночої статі» не має регулярного, обов'язкового характеру, оскільки значну частину іменників у формі чоловічого роду використовують для позначення осіб як чоловічої, так і жіночої статі, наприклад, численні назви за професією, тому відповідні іменники виступають насамперед як узагальнені особові назви» (Грищенко, 2002, с. 294).

Не можна не враховувати й власне мовні обмежувальні чинники, що підтримують уживання маскулінної як узагальнено-особової назви на позначення особи жіночої статі. Відомо, що можливість утворення назв жіночого роду в українській мові залежить і від морфологічної, і від фонетичної будови слова – українській мові як одній із наймилозвучніших мов світу невластиве нагромадження приголосних на морфонологічному шві. Так, від основи іменника чоловічого роду,

яка закінчується важким для вимови сполученням приголосних, наприклад, *-кт*, *-тр*, *-рг*, *-вт*, не може утворюватися назва жіночого роду із суфіксом *-к(а)*: *ад'юнкт*, *арбітр*, *драматург*, *металург*, *педіатр*, *психіатр*, *терапевт*. Продуктивний моцїйний формант *-к(а)* в українській мові не узгоджується з цілим рядом твірних основ на іншомовного походження на *-лог*, *-граф*, *-соф*, *-філ*, *-фоб*, *-ер*, *-ор*, *-ар*, *-ус*, *-стр*, *-ій*, *-ель*, *-ур*, *-іст* (*філолог*, *картограф*, *філософ*, *бібліофіл*, *слов'янофоб*, *балетмейстер*, *монтер*, *дисконтер*, *прокурор*, *нотаріус*, *архіваріус*, *магістр*, *парламентарій*, *менестрель*, *трубадур*, *стиліст*), іншомовними й питомими основами на *-ор*, *-ар* (*куратор*, *оратор*, *токарь*, *слюсар*, *ваннярь*, *вівчар*), з твірними основами на *-ець* (*їздець*, *мудрець*, *закарпатець*, *іракець*, *лондонець*). Обмежувальним чинником може виступати й непродуктивність словотвірної моделі на *-ик*, *-ік* (*практик*, *холерик*, *флегматик*, *класик*, *трагїк*, *симпатик*, *плановик*, *фізик*, *діалектик*).

До групи «проблемних» щодо їх фемінізації назв належать і складні іменники чоловічого роду з другою частиною *-знавець* (*мовознавець*, *театрознавець*, *літературознавець*, *музикознавець*), з нульсуфіксальними основами композитного типу (*водовоз*, *казнокрад*, *радіотехнік*, *квасовар*, *землемір*, *хлібороб*), складноскорочені слова *завпед*, *профорг*, *завмаг*, *завуч*, *фізорг*, *власкор* та ін. Ряд продовжують лексеми *посол*, *академік*, *агроном*, *астроном*, *суддя*, *староста*, *хлібодар*, *миловар*, *зоотехнік*, *конярь*, *бацилоносій*, *маг*, *крадій*, *бос* тощо.

Вагомим обмежувальним чинником є й конфлікт омонімів (*рахівник* – *рахівниця*, *вівчар* – *вівчарка*, *електрик* – *електричка*, *жнивар* – *жниварка*, *столяр* – *столярка* тощо) (Карпіловська і кол., 2017, с. 386). На заваді творенню жіночих найменувань опиняється й суміщена двозначність питомо андронімічних фемінізувальних формантів *-ша* та *-иха*, що пізніше розширили свої номінаційні потенції на найменування жінки за родом діяльності (*агрономша* – «дружина агронома» і «жінка-агроном»). Вагомим обмежувальним чинником був і залишається вплив офіційно-ділового стилю, де стать особи-фахівця не має актуального значення (Мацько, Сидоренко, Мацько, 2003, с. 54]. З-поміж нелінгвальних чинників найвагомїшим є неактуальність референта, «відсутність» жінки у професіях, родах занять тощо, які традиційно визнавалися «чоловічими»: *м'ясник*, *гайдук*, *кожум'яка*, *бондар*, *сталевар*, *шахтар*, *токарь*, *слюсар*, *сантехнік* тощо.

У найновішій праці, спрямованій на дослідження впливу суспільних змін на розвиток української мови, читаємо: «З міркувань уникнення експресивності не рекомендовано утворювати іменники жіночого роду з використанням суфікса *-к(а)* від найменувань-комполітів з кінцевою основою *-лог*, оскільки внаслідок чергувань утворюється фіналь *-ложк(а)*, що в українській мові має предметне значення, яке надає новотворам негативного, стилістично зниженого забарвлення, пор. *біологиня, філологиня* – **біоложка, *філоложка*, перше утворення цілком можливе з погляду морфотактики (пор. *грекиня, богиня*), проте не підтримане практикою вживання, оскільки для багатьох спеціальностей, занять осіб ознака статі є нерелевантною, пор. *гуманіст, теоретик, аналітик*. Друге заблоковане морфонологічною нормою української мови. Тут появу назви жіночої статі можна розглядати як надлишковість у номінації (Карпіловська і кол., 2017, с. 386). Тож наявність морфонологічної норми, яка здатна «заблоковувати» окремі новітні номінації жінки, допоки фахівцями від словотвору таки декларується.

Залучення явища новітньої фемінізації до «регулярних процесів» у дискурсивній практиці українців, до виявів їх «мовного чуття» і «мовного смаку» дає можливість апологетам фемінізації говорити про його «непорушну сформованість» і стійку послідовність (регулярність) творення й уживання сучасних неофемінативів, що автоматично передбачає й визначає їх соціальну престижність і життєздатність (Архангельська, 2019, с. 64).

Як бачимо, ожіночення жіночого лексику постане одним із аспектів питання національно-мовного відродження у сьогочасній Україні, виявляє не лише виразні особливості, що проростають на власне українському ґрунті, але й оприявнює величезну кількість невирішених, ба навіть неозначених проблем, котрі такий оновлювальний поступ супроводжують.

Список використаних джерел:

- Архангельська, А. (2019). *Femina cognita. Українська жінка у слові й словнику*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Вихованець, І. – Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ: Вища школа.
- Грищенко, А. П. (2002). Іменник. In: Грищенко, А.П. (ред.). *Сучасна українська літературна мова*. Київ: Вища школа. 285–326.
- Карпіловська, Є.А. – Кислюк, Л.П. – Клименко, Н.Ф. – Критська, В.І. – Пуздирева, Т.К. – Романюк, Ю.В. (2017). *Вплив суспільних змін на розвиток української мови*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Мацько, Л.І. – Сидоренко, О.М. – Мацько, О.М. (2003). *Стилістика української мови*. Київ: Вища школа.

UDC 81'272

Kapranov Ya., Doctor of Sciences (Philology)

*The University of Economics and Human Sciences in Warsaw
(Warsaw, Poland)*

CRITICAL DETERMINANTS OF PUBLIC PREJUDICE TOWARDS INTEGRATING EU LANGUAGE POLICIES INTO POLISH EDUCATION THROUGH DIGITAL TRANSFORMATIONS

The research was conducted under the ESPERIDTA grant (Project Number 101172710), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH programme.

Introduction

The European Union (EU) promotes multilingualism as a cornerstone of cultural diversity, inclusion, and cross-border collaboration. Its language policies aim to enhance linguistic diversity while fostering cultural understanding among its member states (European Commission, n.d.1). However, integrating these policies into national education systems often faces resistance, particularly in countries like Poland, where concerns about national identity, cultural preservation, and the perceived imposition of external standards are prevalent (Gorter & Cenoz, 2017).

This resistance is compounded by the need for greater public awareness of the benefits of multilingual education and the role of digital tools in facilitating its implementation. Addressing such prejudice is critical for aligning national education systems with EU priorities. This paper investigates the key determinants of public resistance and explores how digital transformation can mitigate misconceptions and promote the acceptance of EU language policies in Polish education.

Aims and Objectives

The study aims to identify the root causes of public prejudice towards EU language policies in Poland and evaluate the potential of digital tools to foster understanding and acceptance.

Specifically, it seeks to:

- Analyze public attitudes toward multilingualism in the context of national identity;

- Highlight the role of digital platforms in addressing misconceptions;
- Propose strategies for promoting interdisciplinary teaching and research to support multilingual education.

Methodology

This research employs a qualitative methodology, drawing on existing policy documents, public opinion surveys, and case studies from EU member states. Secondary data sources include reports on digital education, EU language policy frameworks, and academic literature on multilingualism and digital transformation (Watzke, 2007; European Commission, n.d.2).

Additionally, this study examines the implementation of successful digital multilingual initiatives in countries such as Estonia and Finland, where resistance to such policies has been effectively addressed (Council of Europe, 2020).

Results

The research identifies three key determinants of public prejudice against integrating EU language policies into Polish education.

Firstly, concerns related to national identity play a significant role. Poland's rich cultural and linguistic heritage has fostered a deep-rooted fear that adopting EU language policies may undermine this identity. Multilingualism is often perceived as a threat to the primacy of the Polish language, particularly in educational contexts where the curriculum is firmly rooted in national linguistic traditions (Gorter & Cenoz, 2017).

Secondly, there needs to be more awareness about the benefits of multilingualism. Many people must recognize the socio-economic and cognitive advantages of learning additional European languages. This lack of understanding is especially prevalent in rural areas, where limited exposure to multicultural environments reinforces skepticism and negative attitudes (Watzke, 2007).

Lastly, the perceived imposition of EU standards exacerbates resistance. Many people view EU language policies as externally imposed measures that overlook Poland's unique linguistic and cultural context. This perception fuels the belief that such policies offer a one-size-fits-all approach, failing to address local educational and cultural specificities (European Commission, 2020).

These factors underline the complexities of implementing EU language policies in Poland, highlighting the need for context-sensitive strategies to address public concerns.

Role of Digital Tools in Addressing Prejudice

Digital transformation presents innovative opportunities to counter these challenges. Interactive platforms like eTwinning enable students to collaborate with European peers, fostering an appreciation for linguistic and cultural diversity (European Commission, 2021). Virtual exchange programs under Erasmus+ provide accessible avenues for Polish students to experience the benefits of multilingual communication firsthand.

Furthermore, digital resources, such as the European Language Label, promote innovative teaching methods and underscore the practical benefits of multilingual education (European Commission, n.d.2). Estonia's use of e-learning platforms to encourage linguistic diversity offers a model for Poland demonstrating how digital strategies can enhance public understanding and policy acceptance (Council of Europe, n.d.).

Discussion

Integrating EU language policies into Polish education requires a nuanced, context-sensitive approach. Digital tools are technological solutions and vehicles for cultural and educational transformation. By highlighting positive practices from other EU member states, educators can showcase the compatibility of multilingualism with national identity (Gorter & Cenoz, 2017).

However, challenges persist, particularly in regions with limited digital infrastructure and access to educational technology. Addressing these disparities is crucial to ensure equitable implementation. Public awareness campaigns must also be central in shifting perceptions, leveraging social media and online forums to disseminate accessible information about multilingualism (European Commission, n.d.1).

Conclusions

Integrating EU language policies into Polish education through digital transformation offers a pathway to enhance cultural understanding and linguistic diversity. However, public prejudice rooted in concerns over national identity and cultural preservation remains a significant barrier. Employing digital tools to promote awareness, engagement, and interdisciplinary collaboration can effectively address these challenges.

References:

Council of Europe. (n.d.). *Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>

- European Commission. (n.d.1). *Multilingualism as a Key Competence*. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/multilingualism/multilingualism-as-a-key-competence>
- European Commission. (n.d.2). *Digital Education Action Plan (2021-2027)*. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- Gorter, D., & Cenoz, J. (2017). Language Education Policy and Multilingual Assessment. *Language and Education*, 31(3), 231–248. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/09500782.2016.1261892>
- Watzke, J. L. (2007). Foreign Language Pedagogical Knowledge: Toward a Developmental Theory of Beginning Teacher Practices. *The Modern Language Journal*, 91(1), 63-82. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2007.00510.x>

UDC 81'272

Iwanowska B., Doctor of Social Sciences
The University of Economics and Human Sciences in Warsaw
(Warsaw, Poland)

UNDERSTANDING PUBLIC RESISTANCE TO EU POLITICAL STRATEGIES: THE ROLE OF DIGITAL SCIENCE IN POLISH EDUCATION AND RESEARCH

The research was conducted under the ESPERIDTA grant (Project Number 101172710), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH programme.

Introduction

The European Union (EU) promotes unity and collaboration across member states through shared political strategies, emphasizing democracy, inclusivity, and collective problem-solving. However, public resistance to these strategies remains a persistent challenge, particularly in countries like Poland, where concerns over national sovereignty and cultural independence are deeply rooted (Borri et al., 2024). Addressing this resistance is critical for fostering a better understanding of EU governance and ensuring its political strategies are effectively integrated into education and research. This paper examines the underlying causes of public resistance and explores how digital political science can transform perceptions within Polish education and research systems.

Aims and Objectives

This study aims to explore the sources of public resistance to EU political strategies and analyze how digital tools and methods in political science can address these challenges.

The specific objectives are:

- To identify critical factors driving skepticism toward EU political strategies;
- To evaluate the potential of digital tools in making EU governance more accessible and understandable;
- To propose strategies for integrating digital political science into education and research to foster a nuanced understanding of EU politics.

Methodology

The research employs a qualitative approach, analyzing policy documents, academic literature, and public opinion surveys to understand attitudes toward EU political strategies (Sheedy et al., 2008). It reviews case studies from other EU member states to highlight the successful integration of digital political science into education. Digital tools such as online simulations, e-learning platforms, and virtual political debates are also evaluated for their potential to enhance public engagement with EU governance structures.

Findings and Analysis

The study highlights three primary drivers of public resistance to EU political strategies in Poland. One significant factor is **concern over national sovereignty**, a perception held by specific segments of the population who believe that EU political strategies encroach on Poland's autonomy in decision-making. This view often arises from misinterpretations of the EU's role as a collaborative body rather than a governing authority that overrides national policies (European Parliament, 2022). Such concerns amplify the narrative that EU policies may undermine Poland's ability to shape its political future independently.

Another critical factor is the general public's need for more **understanding of EU governance**. Many citizens need more clarity about how EU political institutions operate and the tangible ways they benefit individual member states. This knowledge gap fosters a sense of detachment and skepticism, making EU policies seem abstract and irrelevant to everyday life (Borri et al., 2024). Without a clear connection to their personal and national interests, many Poles perceive these strategies as distant and non-inclusive.

Finally, **cultural and historical sensitivities** play a significant role in shaping resistance. Poland's history of foreign domination has instilled a cautious stance towards external influences, including those of the EU. This historical context fuels the perception that EU political strategies are top-down directives imposed without considering Poland's unique political and cultural circumstances. These deeply rooted sensitivities create barriers to public acceptance of EU political initiatives.

The Role of Digital Political Science

Addressing these issues requires innovative approaches, and digital political science offers promising tools to bridge the gap between EU strategies and public understanding. For instance, **online simulations of EU decision-making**, such as those provided by "Model European Union," allow students and citizens to engage directly with legislative processes. These simulations make the workings of EU governance more accessible and relatable, breaking down complex structures into interactive and practical experiences (European Commission, 2022).

Virtual political debates represent another impactful initiative. Digital platforms enable open discussions about EU policies, fostering critical thinking and public engagement. By providing opportunities to address misconceptions directly, these debates highlight the democratic principles that underpin EU governance and encourage more informed public discourse (Sheedy et al., 2008).

Additionally, **interactive learning resources** such as those offered through Erasmus+ Virtual Exchange programs present engaging content on EU political structures and policies. These tools educate users about the relevance of EU governance to member states, emphasizing its collaborative rather than intrusive nature. Collectively, these digital initiatives offer practical solutions for fostering greater public understanding and acceptance of EU political strategies.

Discussion

Integrating digital political science into Polish education and research can bridge the gap between EU strategies and public understanding. These tools demystify complex political processes by contextualizing EU governance in relatable terms and providing interactive experiences. However, challenges remain, particularly in overcoming deeply rooted cultural and historical sensitivities. Effective strategies include involving local stakeholders in developing digital resources and tailoring content to align with Poland's unique socio-political context (Borri et al., 2024).

Furthermore, fostering interdisciplinary collaboration between political science, education, and technology can amplify the impact of

digital tools, creating a more informed and engaged citizenry. Public awareness campaigns highlighting the democratic and inclusive nature of EU governance can also play a crucial role in reducing resistance.

Conclusions

Public resistance to EU political strategies in Poland is driven by concerns over sovereignty, a limited understanding of governance, and historical sensitivities. Digital political science presents an innovative solution for addressing these challenges, offering tools to make EU policies more accessible and relatable. By integrating these tools into education and research, Poland can foster a more informed public that is better equipped to engage with EU political strategies. Future research should explore the long-term impact of digital political science initiatives on public attitudes and identify best practices for implementing them in diverse educational settings.

References:

- Borri, R., Isernia, P., Mingardi, C., & Olmastroni, F. (2024). *European public opinion on the challenges and future of EU foreign and security policy* (JOINT Research Papers No. 23). University of Siena. Retrieved from https://www.jointproject.eu/wp-content/uploads/2024/01/joint_rp_23.pdf
- European Commission. (2022). Settings for Council of the EU Simulations. Model EU. Retrieved from <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/1.%20FTA%20with%20Tradeland.%20Settings%20for%20Council%20of%20the%20EU%20Simulations.pdf>
- Sheedy, A., MacKinnon, M.P., Pitre, S., & Watling, J. (2008). *Handbook on Citizen Engagement: Beyond Consultation*. Ottawa, ON: Canadian Policy Research Networks, retrieved from: <https://ccednet-rcdec.ca/resource/handbook-on-citizen-engagement-beyond-consultation/>

UDC 81'272

Stadniczeńko D., Doctor of Laws

*The University of Economics and Human Sciences in Warsaw
(Warsaw, Poland)*

BREAKING BARRIERS: ADDRESSING PUBLIC SKEPTICISM ABOUT EU LEGAL STANDARDS IN POLISH RESEARCH AND EDUCATION THROUGH DIGITAL TOOLS

The research was conducted under the ESPERIDTA grant (Project Number 101172710), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH programme.

Introduction

Harmonizing legal standards across the European Union (EU) aims to ensure equality, justice, and cohesion among member states. While these standards provide significant benefits, such as enhancing cross-border cooperation and protecting fundamental rights, public skepticism remains a persistent challenge, particularly in Poland. Concerns over sovereignty, limited understanding of EU legal processes, and perceptions of imposed uniformity fuel resistance to integrating EU legal frameworks into national research and education systems. Addressing these barriers is critical for fostering a deeper understanding of EU legal principles and aligning Polish education with European priorities. This paper explores the underlying causes of public skepticism and discusses the role of digital tools in overcoming these challenges.

Aims and Objectives

The study aims to examine the root causes of public skepticism toward EU legal standards and evaluate the potential of digital tools in addressing these issues.

The specific objectives are:

- To analyze the socio-political factors driving resistance to EU legal integration;
- To highlight digital tools that enhance transparency and public engagement with EU legal frameworks;
- To propose strategies for integrating digital platforms into legal education and research in Poland.

Methodology

This research adopts a mixed-methods approach, combining qualitative analysis of policy documents, academic literature, and public opinion surveys with case studies of digital tools implemented in EU member states. Data from the European e-Justice Portal, Digital Education Action Plan, and related EU initiatives are analyzed to evaluate their impact on public understanding and engagement with EU legal standards.

Findings and Analysis

The study highlights three primary drivers of public skepticism toward EU legal standards in Poland. The first driver is **concerns about sovereignty and legal autonomy**. A significant portion of the Polish population views EU legal standards as a potential threat to the country's sovereignty, fearing that adopting such standards might undermine Poland's legal independence. This skepticism is often fueled by political

narratives emphasizing the primacy of national governance over supranational structures. These concerns have been amplified by ongoing tensions between Poland and the EU regarding judicial reforms, where debates around the rule of law have further polarized public opinion (European Commission, 2017).

The second driver is a need for more **understanding of EU legal processes**. Many citizens must know how EU legal frameworks function and the tangible benefits they bring to member states. Abstract concepts, such as legal harmonization, often need to resonate with the public, making it difficult for individuals to see the relevance of EU standards in their daily lives. For instance, protections for consumer rights or mechanisms for cross-border justice, which are direct results of EU legal policies, should be more appreciated due to insufficient public knowledge. This gap is particularly pronounced in rural areas, with limited exposure to multilingual and multicultural contexts, further hindering trust in EU legal systems.

The third driver is **the perception of imposed uniformity**. There is a widespread belief that EU legal standards enforce a one-size-fits-all approach that needs to account for national and cultural differences adequately. This perception is prevalent in legal and political discourses that depict EU directives as rigid and disconnected from the realities of individual member states. Such portrayals foster resistance to legal harmonization efforts and reinforce the idea that EU standards are incompatible with Poland's legal traditions. Overcoming this resistance requires demonstrating that harmonized legal standards coexist with national legal systems and provide mutual benefits, such as enhanced legal protections and streamlined cross-border cooperation.

The Role of Digital Tools

Digital tools present innovative opportunities to address public skepticism and promote a better understanding of EU legal frameworks. By enhancing accessibility, engagement, and relatability, these tools bridge the gap between abstract legal concepts and practical applications, making EU legal standards more understandable and appealing to a broader audience.

One notable example is **the European e-Justice Portal**, which serves as a comprehensive resource for information on EU legal systems, rights, and procedures. This platform is designed to be accessible to legal professionals and the general public, offering user-friendly explanations and practical case studies. By connecting abstract legal standards with

real-life applications, the portal helps demystify the complexities of EU law and demonstrates its relevance in everyday situations (European Commission, n.d.-a).

Another valuable resource is **interactive learning platforms like Coursera and edX, which host courses on EU law**. These platforms provide engaging and accessible content that enables Polish students and professionals to delve into EU legal systems at their own pace. By fostering critical engagement with EU principles and demystifying complex legal concepts, such platforms encourage a deeper appreciation of the benefits of legal harmonization.

Virtual moot courts and legal simulations offer another powerful way to engage with EU law. These digital tools replicate real-life legal scenarios, allowing participants to take part in mock trials under the jurisdiction of the European Court of Justice. Such simulations provide hands-on experience, making legal processes more transparent and relatable. They also help participants understand how EU laws are applied, fostering trust in the system and reducing resistance to its principles.

The SELFIE tool provides educators a structured way to integrate digital technologies into teaching. It supports schools in designing interactive lessons incorporating EU legal content, making engaging students with complex topics more accessible. By creating a more dynamic and participatory learning environment, the SELFIE tool enables educators to foster a better understanding of EU legal frameworks and their practical implications (European Commission, n.d.-b).

Through these initiatives, digital tools enhance the public's ability to access and engage with EU legal systems and contribute to building trust and reducing skepticism. By leveraging technology, Polish research and education systems can play a crucial role in reshaping perceptions of EU law and fostering a more informed and accepting society.

Discussion

The successful integration of EU legal standards into Polish research and education requires a multifaceted approach. Digital tools like the European e-Justice Portal and virtual legal simulations offer practical ways to address public concerns and misconceptions. These tools enhance transparency and demonstrate the tangible benefits of EU legal harmonization for individuals and societies.

However, challenges persist. Limited access to digital infrastructure in rural areas and resistance from politically influential groups can

impede the widespread adoption of these tools. To overcome these barriers, policymakers and educators must collaborate to tailor digital resources to the Polish context, ensuring they address specific cultural and political sensitivities. Public awareness campaigns emphasizing the practical benefits of EU legal standards, such as enhanced consumer protections and fair cross-border trade practices, can further reduce skepticism.

Conclusions

Addressing public skepticism about EU legal standards in Poland is crucial for fostering greater integration and understanding. Digital tools provide innovative solutions for bridging knowledge gaps and promoting a more nuanced view of EU legal frameworks. Poland can cultivate a more informed and accepting public by incorporating platforms like the European e-Justice Portal, interactive learning resources, and virtual simulations into education and research. Future efforts should focus on expanding digital access, contextualizing EU legal content for local audiences, and fostering interdisciplinary collaboration to sustain impact.

References:

- European Commission. (2017). *Rule of Law Framework*. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-framework_en
- European Commission. (n.d.-a). *European e-Justice Portal*. Retrieved from <https://e-justice.europa.eu/home?action=home>
- European Commission. (n.d.-b). *SELFIE Tool for Teachers*. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/selfie-for-teachers>

UDC 81'272

Wierzchowski T., Doctor of Laws

*The University of Economics and Human Sciences in Warsaw
(Warsaw, Poland)*

PUBLIC PERCEPTIONS OF EU HISTORICAL NARRATIVES IN POLISH EDUCATION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF DIGITAL INTEGRATION

The research was conducted under the ESPERIDTA grant (Project Number 101172710), awarded by the European Education and Culture Executive Agency (EACEA) under the Erasmus-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH programme.

Introduction

The European Union (EU) emphasizes shared historical narratives to foster unity and understanding among its member states. These narratives often highlight key moments in European history, such as the integration processes, shared struggles for peace, and collective achievements. However, incorporating EU historical narratives into national education systems, particularly in Poland, faces resistance. Concerns about the preservation of national identity, the prioritization of local history, and skepticism about the EU's portrayal of historical events contribute to these challenges. This article explores the perceptions of EU historical narratives in Polish education, identifies the challenges of integrating them, and highlights the potential of digital tools to create opportunities for a more inclusive and dynamic approach to history education (Europeana, n.d.; Historiana, n.d.).

Aims and Objectives

This study examines public perceptions of EU historical narratives in Poland and evaluates how digital integration can address challenges while creating new education opportunities.

The specific objectives are:

- To identify public concerns and resistance toward EU historical narratives in Polish education;
- To explore the role of digital tools in addressing misconceptions and enriching historical education;
- To propose strategies for effectively integrating EU historical narratives through digital platforms.

Methodology

This study employs a qualitative analysis of public opinion surveys, education policy documents, and digital resources on European history. It examines case studies of digital tools implemented in EU member states to identify best practices. The analysis also draws from academic literature on history education, national identity, and digital transformation in pedagogy (Europeana, n.d.; Historiana, n.d.).

Findings and Analysis

Challenges in Integrating EU Historical Narratives

Integrating EU historical narratives into Polish education faces several significant challenges. One of the most prominent concerns is **national identity**. Poland's rich history of resilience and independence has fostered a strong sense of national pride, and many fear that adopting EU narratives could overshadow or dilute these unique historical

experiences. This concern is especially evident when EU narratives emphasize Western European perspectives, which some perceive as marginalizing Central and Eastern European contributions to European history.

Another challenge is **public skepticism toward EU historical narratives**. Many view these narratives as prioritizing unity and collective achievements at the expense of acknowledging national sacrifices and regional diversity. This skepticism is fueled by limited awareness of how EU narratives aim to complement rather than replace national histories. Consequently, EU historical accounts are often viewed as distant, overly idealized, or disconnected from local realities.

Additionally, constraints within the education system pose practical difficulties. Limited time in school curricula to adequately cover national and EU histories makes it challenging to introduce nuanced perspectives. Furthermore, traditional teaching methods and a lack of digital infrastructure in some regions restrict educators' ability to present EU narratives in engaging and balanced ways. These factors contribute to resistance and limit the opportunities for effectively integrating EU historical content.

Opportunities for Digital Integration

Despite these challenges, digital tools offer transformative opportunities for integrating EU historical narratives into Polish education. One promising avenue is the use of **interactive digital archives**. Platforms like Europeana provide access to a wide range of historical artifacts, documents, and multimedia across Europe. These resources enable students to explore EU history through primary sources, encouraging critical analysis and a deeper understanding of shared historical experiences (Europeana, n.d.).

Another opportunity lies in virtual exhibitions and storytelling platforms. These tools use digital technologies to present EU historical narratives engaging and immersively. For instance, virtual timelines of major European events, such as the Treaty of Rome's signing or the Berlin Wall's fall, can help students visualize historical processes and understand their relevance to the modern EU. Such resources make EU history more accessible and relatable, particularly for younger audiences (Historiana, n.d.).

Gamified learning platforms also hold significant potential. Tools like "Europe in 12 Lessons" integrate quizzes, challenges, and interactive activities that make learning EU history engaging and fun. These

platforms help students connect with historical narratives in a relevant and personal way, reducing resistance and fostering curiosity.

Finally, **virtual exchange programs** such as Erasmus+ Virtual Exchange allow students to engage in cross-cultural dialogues about history. These programs allow participants to share perspectives, discuss historical events, and see how EU narratives intersect with their national histories. This fosters mutual respect for diversity and helps position EU historical narratives as complementary rather than conflicting with local traditions.

Through digital initiatives, educators can overcome traditional barriers to teaching EU history. This approach can be more inclusive and dynamic, highlighting European nations' interconnectedness. By leveraging technology, Polish education can foster greater understanding and appreciation of shared European narratives while maintaining the integrity of national history.

Discussion

Integrating EU historical narratives into Polish education requires balancing national identity with promoting a shared European perspective. Digital tools provide a unique opportunity to address public concerns by making history education more interactive, inclusive, and student-centered. For example, interactive archives and storytelling platforms enable students to explore history independently, reducing the perception of EU narratives as imposed or biased.

However, challenges such as unequal access to digital infrastructure and resistance from traditional education stakeholders must be addressed. Policymakers and educators must collaborate on creating localized digital content that aligns with national curricula while emphasizing the complementary nature of EU and Polish histories. Public awareness campaigns showcasing the value of shared historical narratives in fostering European solidarity can further reduce skepticism.

Conclusions

Public perceptions of EU historical narratives in Polish education reflect broader concerns about national identity and cultural independence. While challenges remain, digital integration offers a transformative pathway to enrich history education and bridge gaps between national and EU perspectives. By leveraging digital archives, storytelling platforms, and virtual exchanges, Polish education can foster a more inclusive approach to history that celebrates diversity while promoting shared values. Future efforts should focus on expanding digital

access, tailoring resources to local contexts, and engaging communities in discussions about the importance of shared historical understanding.

References:

Europeana. (n.d.). Retrieved from <https://www.europeana.eu/en>

Historiana (n.d.). Retrieved from <https://historiana.eu>

УДК 373.3.091.32:811.161.2'373(07)

Сіранчук Н.М., д-р пед. наук

Київський університет імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна)

**МЕТОДИЧНІ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В АСПЕКТІ
ЛЕКСИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ**

Аналіз лінгвістичної, лінгводидактичної та психолінгвістичної літератури доводить, що лексична компетентність – здатність особистості швидко і якісно, на рівні програми оперувати не словами, а семантичними полями, зі складу яких людина обирає потрібне слово, словосполучення, щоб із можливою точністю висловити свою думку в мовленні, спілкуванні, з опорою на граматичну структуру мови (макроструктуру мови).

Отже, лексична компетентність – це внутрішньомовленнєва підготовка людини до комунікативної діяльності. Вважаємо, лексичну і комунікативну компетентність взаємопов'язаними і взаємозалежними. Оскільки зовнішнє мовлення залежить від внутрішнього мовлення і навпаки, то і комунікативна компетентність залежить від лексичної компетентності (Сіранчук, 2017, с. 13).

Ураховуючи логіку проаналізованих наукових понять, підсумовуємо, що лексична компетентність складається із низки компетенцій, які співвідносяться з конкретними видами лексичної діяльності і використовуються для позначення серії знань і вмінь, необхідних для ефективного виконання лексичної діяльності.

Для того, щоб усвідомити сучасні проблеми компетентісно орієнтованого навчання мови в початкових класах та визначити необхідність побудови методичної системи формування лексичної компетентності здобувача початкової освіти, необхідно скласти короткий логічний аналіз досліджень щодо розвитку мовлення учнів.

З-поміж підходів до навчання української мови, що найбільше сприяють розвитку мовної особистості, зазначає М. Пентилюк (Пентилюк, 2000, с. 17-21), науково обґрунтованими є комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний, яким підпорядковано інші, а саме: лінгвістичний, етнопедагогічний, культурологічний, психологічний, особистісний.

Комунікативно-діяльнісний напрям пов'язаний із виявленням закономірностей мови як засобу людського спілкування. Цей напрям пропонує різні підходи щодо організації навчання, з-поміж них: функціонально-семантичний, структурно-семантичний та системний підходи.

Функціонально-семантичний підхід до вивчення одиниць мови передбачає організацію роботи над мовленнєвими зразками шляхом їхнього сприйняття й аналізу, а також породження мовленнєвих висловлювань, тобто синтезу мовлення з опорою на виявлені закономірності мови. У методиці викладання української мови в початкових класах практичну реалізацію цього підходу висвітлено в дослідженні словотворчої роботи як засобу збагачення лексичного запасу учнів Т. Потоцькою.

Структурно-семантичний підхід до навчання мови передбачає врахування системної будови мови, що охоплює синтагматичний, парадигматичний, ієрархічний та асоціативно-дериваційний рівні. Означений підхід глибоко досліджено і реалізовано щодо навчання в середній школі В. Науменко і К. Плиско. Варто зазначити, що визначені підходи недостатньо розроблені щодо компетентісно орієнтованого навчання української мови. Саме тут вбачаємо резерви для теоретичного обґрунтування лексико-граматичного напрямку у формуванні лексичної компетентності учнів початкової школи.

Системний підхід до навчання мови вважають важливим методологічним засобом наукового пізнання мови, що уможливорює використання принципу системності як мислительної технології. Системний підхід став одним із найважливіших принципів навчання в початковій і середній школі. На основі системного підходу в дослідженні питання розвитку зв'язного мовлення учнів основної і початкової ланок загальноосвітньої школи (Г. Михайловська, В. Статівка, В. Бадер), практичну реалізацію системного підходу висвітлено у працях таких науковців, як-от: Н. Лазаренко (формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень); К. Пономарьова (збагачення

словникового запасу молодших школярів синонімам; Л. Кулибчук (розвиток образного мовлення школярів у середній школі), Н. Сіранчук (розвиток образного мовлення школярів у початковій школі); Л. Соловець (робота над фразеологізмами як засобом формування культури спілкування молодших школярів).

У методиці початкової освіти означений підхід потребує детального дослідження (дисертаційні і монографічні роботи нечисленні), тому саме на основі системного підходу вбачаємо можливість теоретичного обґрунтування формування лексичної компетентності молодшого школяра.

Теорія мовленнєвої діяльності (комунікативно-діяльнісний підхід) вплинула на становлення методики розвитку мовлення. Діяльнісні концепції стали підґрунтям для праць лінгвістів щодо вивчення проблем мовної прагматики, де аналізують мотиви, настанови учасників комунікації, які визначають особливості мовленнєвого продукту (В. Бондаренко, І. Голубовська, В. Кононенко, Л. Мацько, О. Митрофанова та ін.).

Проблема тексту в методиці навчання мови в початковій школі хоч і знаходить своє відображення в публікаціях і в деяких дисертаційних роботах, проте теоретично не завершена. У початковій школі методологічною основою навчання став взаємозв'язок лексики, словотвору і граматики (М. Вашуленко). У руслі комунікативного напрямку досліджено граматико-стилістичний аналіз тексту як засіб розвитку мовлення молодших школярів (В. Бадер).

Проблемі збагачення лексичного запасу українськомовних школярів присвятили дослідження Н. Голуб, Т. Коршун, Л. Попова, Т. Потоцька та ін. Науковцями встановлено, що ефективність оволодіння мовою досягається за умови врахування принципу взаємозв'язаного вивчення всіх сторін мови. Отже, робота над збагаченням словника значно розвиває мовлення, якщо вона не обмежена його розширенням і активізацією, а будується на усвідомленні лексичної парадигматики та синтагматики. Удосконалення граматичної будови мовлення має розвивальний характер у тому випадку, якщо будується на поетапному формуванні граматичних узагальнень і активізує пізнавальну діяльність учнів.

Наукове обґрунтування методики формування у молодших школярів лексичних умінь, як наголошує М. Вашуленко (Вашуленко, 2018, с. 198), спирається на лінгвістичне положення про єдність мови і мовлення. Тому у процесі ознайомлення учнів із лексичними явищами української мови необхідно, керуючись принципом практичної

доцільності, відібрати насамперед такі лексичні засоби, які дадуть учням можливість активно використовувати їх у власному мовленні.

Слушним є висновок про те, що основою формування мовної здібності є семантичний компонент. Тому у формуванні лексичної сторони мовлення дітей першочерговою буде робота над семантикою слова. Цей висновок підтверджує один із принципів розвитку мовлення – принцип роботи над лексичним і граматичним значенням слова, який повинен стати, на нашу думку, провідним у формуванні лексичної компетентності молодшого школяра (Сіранчук, 2017, с. 48).

Методична система формування лексичної компетентності молодшого школяра ґрунтується на взаємозв'язку лексико-словотворчої і лексико-граматичної роботи з опорою на відповідний запас слів у межах вікового періоду, а також урахуванні наступності та перспективності у формуванні лексичної компетентності між початковою і середньою ланками шкільної освіти.

Список використаних джерел:

- Вашуленко, М.С. (2018). Українська мова і мовлення в початковій школі. Київ : Видавничий дім «Освіта».
- Пентиліук, М.І. (2000). Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт.
- Сіранчук, Н.М. (2017). Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: монографія. Київ : Центр учбової літератури.

УДК 811.161.2'373.611

Бісовецька Л.А., канд. філол. наук

Суржук Т.Б., канд. пед. наук

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Діалектна лексика не належить до числа загальноновідомих, загальнонародних слів, тому закономірно постає питання, як і в якій мірі вона може бути використана в художніх цілях. Діалектні слова використовуються в розмовному і художньому мовленні, але з певною метою. В розмовному мовленні вони вживаються тому, що мовці є носіями певних діалектів, у художньому – для відображення місцевого колориту чи характеристики персонажів.

В українській народній казці «Бисагочки» йдеться про подарунок золотої рибки бідному чоловікові (Бисагочки, 2005, с. 299). Витяг чоловік подарунок на берег і здивувався, бо ніколи ще такого не бачив.

– Що це таке?

– Порятунком для тебе і твоїх дітей. Будуть вони вас годувати. Скажеш тільки: «*Бисагочки*, розбисагуйтеся!» Вони розкриються, а буде там і варене, і печене, і люлька закурена.

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» подає значення слова *бисаг* ‘подвійна торба; сакви’ (Бисаги, 2005).

Зустрічаються діалектизми і в творах художньої літератури. Письменники використовують діалектизми по-різному: одні вдаються до них лише з метою мовленнєвої характеристики персонажа, інші вводять їх навіть в авторське мовлення.

У підручнику для 4 класу закладів загальної середньої освіти О. Я. Савченко та І. В. Красуцької «Українська мова та читання» вміщено оповідання сучасної української письменниці Ніни Бічуї «Чотири руді лисиці».

Ярко стояв біля водія в автобусі, і йому було видно все навкруги: *гостинець*, укритий льодком, чорні вологі дерева, зустрічні машини, клаптик дуже синього неба (Савченко, Красуцька, 2021, с. 69).

Після тексту подано пояснення: *Гостинець* – велика дорога.

Гостинець, як зазначає Т. Черненко (Черненко, 2013, с. 172), – це давнє спільнослов'янське слово, яке утворилося ще на праслов'янському ґрунті. Словотвірно воно пов'язане зі словом **gostь*. У праслов'янській мові ця лексема спочатку мала значення ‘чужоземець’, ‘ворог’, а потім – ‘приїжджий, купець, гість’.

У сучасній українській мові давній географічний праслов'янський термін *гостинець* практично вийшов з ужитку. Його місце заступили інші терміни (як питомі, так і запозичені): *дорога*, *тракт*, *шлях* тощо. У результаті семантичних процесів звужується також географія поширення цього терміна в українських говорах, подекуди його функціонування обмежується окремими населеними пунктами (наприклад, Волинь, Рівненщина, Львівщина) (Черненко, 2013, с. 176).

Значна частина діалектизмів, включених у текст твору, вимагає певного розшифровування. Існують різні прийоми подачі діалектного слова: виноска внизу сторінки, роз'яснення діалектного слова за допомогою літературного синоніма чи короткого коментаря в самому тексті або розкриття значення діалектизму загальним змістом контексту.

Зазвичай науковці рекомендують уникати діалектних слів при користуванні літературною мовою в розмовному мовленні, оскільки діалектизми засмічують мову, порушують її чистоту. Наголошується, що вчителю потрібно ґрунтовно знати особливості діалекту; враховувати особливості говірки при плануванні програмного матеріалу; диференціювати систему вправ та методичних прийомів у процесі занять у школах із діалектним оточенням; накреслити систему орфоепічних, орфографічних, лексичних, граматичних тренувальних вправ, ефективних для конкретних випадків; навчити учнів відчувати відхилення від норм літературної мови тощо.

Як зауважив П. Білоусенко (Білоусенко, 2003, с. 6), чи не вперше в Україні зробив спробу здолати поширені уявлення про діалектне мовлення як неправильне, ненормативне доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України В. Німчук. Адже саме на таку думку наштовхували публікації в методичних часописах, заголовки яких починалися словами «Подолання діалектних помилок ...» Виступаючи перед учителями, учений гостро та своєрідно реагував на виправлення діалектних помилок: «Не говоріть дитині, що вона сказала неправильно. Ні, ви підкресліть, що вона сказала добре, гарно, по-нашому, як тато й мама говорять, як усі люди в нашому краї говорять. Але по-літературному буде не так».

В. Німчук наголошував, що діалекти – це живильне середовище української літературної мови. Він акцентував і на необхідності робити аудіозаписи говірок, зберігати їх на сучасних носіях, популяризувати діалектологію в Інтернеті, підтримувати молодих вчених, які зосереджуються на наукових пошуках саме в цій сфері, активно співпрацювати з колегами за кордоном тощо.

Отже, діалекти потрібно зберігати і вивчати; діалектна лексика виступає важливим джерелом поповнення словникового складу української мови протягом усіх періодів її становлення. Безпосередньою сферою її функціонування є художні тексти, у яких відповідним словам відводиться не лише стилістична роль, а й власне номінативна, зокрема в таких випадках, коли вони залишаються єдиною можливим засобом позначення відповідних реалій, створення етнокультурного фону художньої оповіді.

Список використаних джерел:

Бисаги (2005). In: *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь : Перун. URL: https://ukrainian_explanatory.academic.ru/10396 (дата звернення 01.11.2024).

- Бисагочки (2005). In: *Русалчин тиждень. Казки про русалок, водяників, болотяників, криничників*. Харків : Фоліо. 299–303.
- Білоусенко, П. (2003). В. В. Німчук – учений, наставник, організатор науки. In: *Волинь – Житомищина*. № 10. 5–15
- Савченко, О. Я. & Красуцька, І. В. (2021). *Українська мова та читання: підручн. Для 4 кл. закл. Заг. Сер. Освіти (у 2-х ч.). Ч. 2*. Київ : УОВЦ «Оріон».
- Черненко, Т. (2013). З історії слова *гостинець*. In: *Культура слова*. № 79. 172–176.

УДК 811.111+811.161.2'25

**Ivanchenko M., Assoc. Prof.
Tokai V., Student**

Lviv State University of Life Safety (Lviv, Ukraine)

LEXICAL-SEMANTIC GROUP *ENTICE* IN ENGLISH

Language, as an integral phenomenon of human life, responds to socio-political changes in society and scientific and technical development by the emergence of new words and terms. Under such conditions, the study of lexical semantics is one of the priority areas of modern linguistics. This scientific field does not lose its relevance, since the lexical composition of the language is constantly replenished with new units.

Language is a system of interconnected elements – units of the language system. A characteristic feature of this system is division and synthesis, that is, decomposition into smaller units and vice versa – the assembly of smaller units into larger ones. The relationship between the units of the language system determine their properties and relationships.

One of the ways to study semantic relations in language is to isolate certain systemic units, such as, for example, groups of words. Group of words is distinguished by synonymous nature, groups of words united by a generalizing meaning, and others. Linguistic scientists also distinguish lexical-semantic, lexical-thematic, functional-semantic, lexical-grammatical groups.

A lexical-semantic group is defined as a combination of word meanings that contain specific concepts that differ in the degree of manifestation of a quality, feature, action and the contrasting qualities of a feature, action, object, phenomenon. The main features of the latter are: the presence of a dominant word that is part of the group; lexical units united by a common component of meaning; systemic relations within the group.

The central unit of the language system is a word. To understand the real existence of a word and its scientific definition, one of its differential features is figured out – «lexical meaning». The lexical meaning of a word reflects stable knowledge about the subject and the linguistic way of its designation. Such knowledge is fixed in dictionaries in the form of definitions.

As a result of the definitional analysis, it was possible to identify the lexical-semantic group «to entice», which is formed by verbs connected by synonymous relations, such as those that mean the name of the same character, are common in meaning, but differ in semantic shades or coloring with the root word (dominant) *entice*, which is the carrier of the main meaning common to the entire synonymous series: *to entice, to beguile, to lure, to seduce, to tempt, to rope in, to corrupt*. The core word is characterized by the most general meaning, which is projected onto the entire synonymous series.

Entice – to attract or draw towards oneself by exciting hope or desire; tempt; allure (CED); attract or tempt by offering pleasure or advantage (OLD).

*Child murderers in the past have very often carried photographs of young children **to entice** their victims away...* (CED).

Seduce – **to entice** into sexual activity, attract powerfully (OLD).

*The professor was sacked for **seducing** female students* (RHD).

Tempt – **to entice** or allure to do something often regarded as unwise, wrong, or immoral (RHD).

*Reducing the income will further impoverish these families and could **tempt** an offender into further crime...* (OLD).

Rope in – to trick or **entice** into some activity (CED).

*I got **roped in** to help with the timekeeping* (CED).

Lure – to attract or entice, especially by wiles or temptation (MED).

Customers were lured to the store by ads promising big discounts (FD).

The verb *to beguile* – «1) charm or enchant (someone), often in a deceptive way he beguiled the voters with his good looks» (OLD), does not contain the verb to entice in its interpretation, however, according to the Roger Thesaurus, it is its synonym (RT).

*He used his newspapers **to beguile** the readers into buying shares in his company* (CED).

To corrupt – to accustom someone to bad, immoral habits, to make immoral is one of the peripheral meanings.

The meaning «to entice-to corrupt», that is, «to make immoral» is present in the semantic structure of the verb to corrupt, which, due to its peripheral meaning «cause to become morally depraved» (OLD), has entered this lexical-semantic group.

He has corrupted the boy (OLD).

Television will corrupt us all (CED).

Verbs of the lexical-semantic group «to tempt» in their semantic structure contain seven:

- «to charm, to captivate» – *charm, enchant, entice, attract*;
- «wrong, inadvisable, harmful, foolhardy» – *wrong, inadvisable, harmful, foolhardy*;
- «to persuade» – *persuade, make you do*.

Список використаних джерел:

(CED) Collins English dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>

(MED) Macmillan English Dictionary . URL: <http://www.macmillandictionary.com>

(OLD) Oxford living dictionaries. Oxford University Press. (2020). URL: <https://en.oxforddictionaries.com>

(RHD) The Random House Dictionary of the English Language. (1990). N.Y.

(RT) Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. (2003). London: Penguin Books.

УДК 81'255.2

Калініченко М.М., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ВПЛИВ ТЕОРІЇ ЖАКА ДЕРРІДА НА ТЕОРІЮ І ПРАКТИКУ ПЕРЕКЛАДУ

Жак Дерріда запропонував концепцію деконструкції, яка вплинула на розуміння тексту як багатозначного і відкритого до різних інтерпретацій. Цей підхід у перекладі дозволяє відійти від буквального відтворення тексту до створення нового, який відображає багатозначність оригіналу.

Дерріда наголошував, що переклад не може бути ідеально точною копією оригіналу, адже кожна мова має власну унікальну систему знаків і значень. Це стимулює перекладачів до творчого підходу, який зберігає дух, а не лише букву тексту. В контексті деконструкції, перекладач стає не лише «передавачем» тексту, а й

активним творцем нового тексту. Його рішення і вибір лексичних засобів є частиною процесу інтерпретації, а не механічного перенесення.

Дерріда вказував на те, що значення тексту завжди перевищує його буквальну форму. У перекладі це виражається у потребі передати не лише семантичний зміст, але й культурний контекст, ритм, ідеї та підтексти. Твори, за Деррідою, не існують ізольовано, а формують діалог з іншими текстами. Це відображається у перекладі через необхідність врахування міжтекстових зв'язків, які можуть втрачатися у процесі адаптації тексту для іншої культури.

Дерріда закликав до етики відповідальності у перекладі, наголошуючи на необхідності зберігати повагу до «іншості» оригіналу та уникати асиміляції тексту до норм мови перекладу. Роботи Дерріда стали основою для розвитку постструктуралістських підходів у перекладознавстві, які акцентують увагу на динамічності тексту, ролі перекладача та складнощях міжмовної комунікації (Derrida, 1976).

Текст у розумінні постструктуралістів, включно з Деррідою, ніколи не є статичним. Він змінюється в залежності від контексту, часу і культури, в якій його інтерпретують. У перекладознавстві це породило ідею, що переклад — це не «зупинений» результат, а частина процесу інтерпретації, де текст постійно «тече» і адаптується. Перекладачі все частіше зосереджуються не на відтворенні статичної форми тексту, а на забезпеченні його «життєздатності» у новому культурному та мовному середовищі.

Традиційно перекладача вважали «невидимим», тобто його роль полягала у відтворенні тексту, не залишаючи власного сліду. Дерріда ж наполягав, що кожен акт перекладу — це акт інтерпретації, який обов'язково вносить суб'єктивність перекладача у текст. Це призвело до зміни парадигми: перекладача почали сприймати як співавтора, чий внесок у текст визнається і досліджується (Benjamin, 1986).

Дерріда описував текст як мережу слідів інших текстів, підкреслюючи його інтертекстуальність. У перекладознавстві це викликало увагу до контексту, в якому створюється текст, і до текстів, з якими він взаємодіє. Перекладачі все частіше досліджують культурний і літературний контексти оригіналу, щоб врахувати «сліди» цих текстів у перекладі. Наприклад, переклади Шекспіра чи Данте в різних культурах демонструють різні підходи до збереження цих «слідів» (Hermans, 1985, p. 18). Дерріда наголошував на необхідності збереження «іншості» тексту, уникаючи адаптації, яка

стерла б його унікальність. Цей підхід сприяв розвитку підходів, орієнтованих на збереження культурної специфіки тексту (foreignization), на протипагу адаптації до норм цільової мови (domestication) (Hermans, 1985, p.19).

Дерріда піддав критиці традиційні категорії вірності оригіналу та зради у перекладі. Він наголошував, що будь-який переклад є актом одночасного збереження і трансформації тексту. Сучасні дослідження перекладу зосереджуються на компромісах між різними рівнями тексту – змістом, стилем, культурними алюзіями – замість ідеалізації «вірності» (Venuti, 1995, p. 75).

Деконструктивістський підхід визнає, що переклад завжди є новим текстом, який існує у власному культурному просторі. Це особливо помітно у художньому перекладі, де перекладач має свободу для творчого відтворення стилістичних, ритмічних та семантичних особливостей оригіналу.

Роботи Дерріда дали перекладознавству нову перспективу, яка фокусується на складнощах і багатшаровості процесу перекладу, роблячи його більш філософським і міждисциплінарним.

Хоча підхід Дерріда розширив межі перекладознавства, його ідеї часто критикують за надмірну складність і недостатню практичність у реальному процесі перекладу, особливо в технічних або офіційних текстах. У сфері художнього перекладу ідеї Дерріда стимулювали перекладачів надавати перевагу відтворенню стилю, наративної структури та атмосфери тексту над буквальною точністю.

Жак Дерріда зробив перекладознавство більш філософським, змусивши дослідників і перекладачів переглянути традиційні підходи до тексту. Його вплив допоміг утвердити думку про те, що переклад – це не просто відтворення, а творення.

Список використаних джерел:

- Derrida, J. (1976). *Of Grammatology* (G. C. Spivak, Trans.). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Benjamin, W. (1986). The task of the translator. In *Essays on Language and Literature* (pp. 125–138). New York: Harvester.
- Hermans, T. (Ed.). (1985). *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. London: Croom Helm.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.

УДК 811.161.2

Павлова О.І., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ТЕРМІНОЛОГІЧНА НОМІНАЦІЯ: ЇЇ СПЕЦИФІКА, ОБ'ЄКТИ, СПОСОБИ І ЗАСОБИ

У сучасну епоху – епоху науково-технічної революції – найбільша кількість неологізмів виникає саме в сфері термінів науки техніки, і тому спеціальна термінологія стає головним джерелом поповнення словникового складу будь-якої розвиненої літературної мови. «Науково-технічний прогрес сприяє не лише розвитку науки і техніки, але й вносить істотні зміни в лінгвістичну модель світу появою як окремих термінів, так і цілих терміносистем» (Гаращенко, 2015, с. 73). Вироблення єдиних принципів і засобів практичного термінотворення має ґрунтуватись на теорії термінологічної номінації, тому дослідження специфіки, об'єктів, способів і засобів термінологічної номінації уявляється цікавим і актуальним.

Номінація – це складний процес, в якому виявляються і мовні, і логічні закономірності. Мовна номінація (від лат. *nomination* – “називання, іменування”) – це творення і надавання назв (та інших мовних позначень) пізнаним і вичленованим фрагментам дійсності, тобто встановлення відношень позначувального і позначуваного між певною мовною одиницею і відповідним предметом (явищем, процесом, ознакою тощо); результатом цього процесу є сама назва. Номінація здійснюється на основі загальних законів мислення і специфіки законів певної мови. Слід зазначити, що номінація – це не тільки процес позначення, але разом з тим й процес пізнання й процес комунікації. Мовна номінація залежить від пізнавальної діяльності людей і зумовлена мовним вираженням результатів людського пізнання, тому що матеріальною базою є конкретна мова зі своїми законами й властивостями.

Номінація являє собою процес і результат найменування, при якому мовні елементи співвідносяться з позначуваними ними об'єктами. При номінації суб'єкт відбирає в об'єкті одну або низку ознак, які і кладуться в основу найменування.

Процес іменування, який відбувається у сфері спеціальних понять науки і техніки, знаний як термінологічна номінація. У своїй

основі він являє собою лише різновид загальномовної номінації, який здійснюється відповідно до тих самих основних принципів. Водночас у зв'язку із специфікою науково-технічного спілкування в термінологічній номінації відзначаються певні особливості.

По-перше, відмінною рисою термінологічної номінації є значно важливіша роль суб'єкта номінації у здійсненні самого процесу найменування і виборі для цього відповідного мовного знака. Вибір необхідної і достатньої ознаки, що відображає сутність термінованого поняття, залежить від індивідуальної волі особи, яка іменує те чи інше наукове поняття. Якщо новий термін відповідає реальним потребам цього колективу носіїв мови, він набуває великого поширення і закріплюється в практиці спілкування. У спеціальній сфері назви нерідко дає одна людина, дослідник, винахідник або невелика група близьких йому людей. Слід зазначити, що низка термінів в окремих мовах зобов'язана своїм існуванням перекладачам, викладачам іноземної мови для спеціальних цілей, а також особам, які передають інформацію і безпосередньо в утворенні термінів не беруть участі.

По-друге, важливою відмінною рисою термінологічною номінації є те, що вона являє собою цілеспрямований, творчий процес, зумовлений взаємодією зовнішніх та внутрішніх факторів. Будучи мовним вираженням спеціальних понять терміни утворюються згідно із словотвірними законами відповідної мови. Цілеспрямований характер термінологічної номінації, конкретне термінологічне завдання диктують вибір конкретних, найбільш оптимальних мовних засобів для вираження кожного спеціального поняття. Утворення термінів зумовлено специфічними вимогами і засобами вираження, що призводить зрештою до формування власне термінологічного словотвірного фонду. Найбільш характерним принципом термінологічної номінації стає регулярність словотвірних моделей певної термінології.

По-третє, ще однією яскравою відмінною рисою термінологічної номінації в галузях науки і техніки є її інтернаціональний характер, зумовлений міжнародними взаємозв'язками в їхньому розвитку, які особливо чітко виявляються в нинішню епоху науково-технічного прогресу.

Вивчаючи термінологічну номінацію, слід особливо виокремити й визначити її об'єкти, способи і засоби.

Під об'єктом номінації мають на увазі те, що ми називаємо за допомогою слів і стійких словосполучень. У самій загальній формі

можна сказати, що це речі (зокрема предмети і класи предметів, конкретні й абстрактні предмети), властивості й відносини (зокрема дії та взаємодії).

Під способами термінологічної номінації розуміють ті словотвірні способи, за допомогою яких утворюють термінологічні найменування. До основних способів термінологічної номінації належать: семантичний спосіб, морфологічний спосіб (зокрема афіксація, словоскладання і аббревіація), лексико-синтаксичний спосіб (тобто утворення стійких словосполучень термінологічного характеру), запозичення термінів з інших галузей науки і техніки або з інших мов.

І, насамкінець, під засобами номінації мають на увазі ті слова та стійки словосполучення, за допомогою яких ми називаємо речі, властивості й відносини.

Список використаних джерел:

Гаращенко Л. (2015) Аналітичні терміни як особливі ономазіологічні знаки в мовній картині світу українців. *Studia Ukrainica Poznanienska*. Познань: ун-т ім. А. Міцкевича. Том 3, с. 71-77.

УДК 811.161.2:801.612

Піцкова А.Ю., магістрантка

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

ВИВЧЕННЯ РІЗНИХ ВИДІВ НАГОЛОСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В українській мові кожне самостійне слово має наголос. Український наголос – силовий, або динамічний, різномісний, або вільний, і рухомий. Завдяки тісному органічному зв'язку наголосу із значенням слова, він широко використовується для вираження лексичних і граматичних значень.

Правильність наголошування слів – це важлива ознака культури мовлення особистості. У науковій літературі останніх десятиліть велика увага приділялася дослідженню зазначеної проблеми в різних аспектах: формальному, педагогічному, лінгвістичному та лінгводидактичному.

В українській мові, як зазначає Н. Левун (Левун, 2014, с. 111), є кілька типів наголосу: словесний, фразовий, логічний, емпатичний.

Словесний наголос полягає у виділенні одного складу в слові з допомогою артикуляційних засобів, властивих мові. Дослідження словесного наголосу ведеться в кількох напрямках, з-посеред яких:

- вивчення процесу становлення українського наголосу в зв'язку з історичним розвитком мови;
- характеристика системи українського акцентування, аналіз закономірностей наголошування різних частин мови;
- експериментальне дослідження словесного наголосу;
- висвітлення деяких питань діалектного наголосу та ін..

Важливими є також функційно-практичні характеристики наголосу, що беруть участь у розрізненні лексичних або граматичних значень слова, у виразності та нормативності наголошення. У зв'язку з цим пропонують виділяти такі групи наголошення слів:

- словорозрізнявальний наголос;
- нормативне наголошення різних наголосових типів різних частин мови;
- форморозрізнявальний наголос;
- подвійний (варіантний) наголос;
- діалектний наголос;
- інтерферентний наголос;
- складні випадки наголошення в запозичених словах.

Фразовий наголос – виділення певного слова у фразі. Наприклад: *Ось і казочці кінець, а хто слухав – молодець*. Фразовий наголос – посилення словесного наголосу в певній синтаксичній позиції.

Логічний наголос – особливе виділення якогось слова чи кількох слів у всьому висловлюванні. Наприклад: *Сьогодні ми йдемо в театр (не завтра)*. *Сьогодні ми йдемо в театр (не вони)*. *Сьогодні ми йдемо в театр (не в кіно)*.

Емфатичний наголос – емоційне виділення тих чи інших слів у висловлюванні напруженою вимовою певних звуків. Наприклад: *Яка краса-а-а-а!* або *Ж-ж-ж-жах!* За позитивних емоцій розтягуються голосні звуки, за негативних – приголосні.

В українській мові наголос не закріплений за певним складом, тому за розміщенням у слові, за зміною позиції характеризується за такими різновидами: вільний (різномісний); нерухомий і рухомий; основний, додатковий, або побічний, варіативний, нормативний. Вільний (різномісний) наголос, бо він позиційно не закріплюється за певним складом, а може падати в різних словах на будь-який склад.

Учням початкових класів в процесі оволодіння культурою мовлення доцільно демонструвати слова, у яких зміна місця наголосу впливає на значення. Ознайомлення з цією роллю наголосу показує досить важливий аспект мови, доводить необхідність правильного розуміння однакових за звучанням, але різних за значенням і наголосом слів. Розглядаючи такі слова, учні вправляються в розмежуванні значення слова відповідно до наголосу. Спостереження варто супроводжувати виділенням наголошеного голосного звука у слові. Наприклад, *ла́со* – *ласо́*, *по́верх* – *пове́рх*.

Опановуючи акцентуаційні норми української мови, учні початкової ланки повинні знати, що наголос входить до поняття акцентуаційної норми і має свою систему – він реалізується в різних акцентних типах різних частин мови, що зумовлено їхньою морфемною будовою, змінами звуків у потоці мовлення і складоподілом.

М. Вашуленко (Вашуленко, 2018, с. 294) підкреслює, що наголос у мові може виконувати різні функції, а саме:

- сприяти виділенню слів із мовного потоку («Хитає вітер зелені віти»);
- виступати засобом розрізнення лексичного значення слів, так званих омографів: (доро́га – дорога́, а́тлас – атла́с);
- служити основним морфологічним показником для розрізнення окремих граматичних форм (на́сипати – насі́пати, кни́жка – кні́жки).

У початкових класах учнів знайомлять не лише з поняттям «наголос», а й зі смислорозрізнявальною роллю його в словах. Зіставлення слів, однакових за написанням, але різних за місцем наголосу, робота над значенням таких слів підводять дітей до розуміння ролі наголосу в слові (*на́сип і насі́п, за́мок і замо́к* та ін.). Навичка правильно визначати наголос у слові має значення не лише для формування вимови, а й для правописних умінь, зокрема, як уже зазначалося, позначати на письмі ненаголошені [e], [и].

Ефективність методичної роботи з формування логіко-емоційної виразності читання, на думку К. Літвін (Літвін, 2016, с. 77), значною мірою забезпечується послідовним упровадженням в освітній процес спеціальних лінгводидактичних принципів навчання: мовленнєва спрямованість, комплексний підхід до вивчення слова на уроці, єдність аналізу й синтезу в опрацюванні навчального тексту. Напрями у процесі роботи над логічним наголосом здійснюються комплексно.

Для того, щоб навчити дітей правильно ставити наголос, учитель повинен проводити роботу за трьома напрямками:

- визначення головного у відповіді-читанні на поставлене запитання до тексту за допомогою акцентного виділення;
- виділення за допомогою логічного наголосу слів, словосполучень і речень, що розкривають основний зміст тексту;
- вияснення за допомогою логічного наголосу головної думки твору.

Процес вивчення наголосу української мови спрямований на озброєння знань, удосконалення мовних умінь і навичок суб'єктів навчального процесу задля розвитку культури мовлення, нормативного наголошування слів, усвідомлення розмаїття літературної мови. Успішне формування та вдосконалення мовленнєвих умінь можливе за умови систематичної й цілеспрямованої роботи над формуванням особистості, яка володіє значним обсягом знань, розвиненим звуковим, граматичним ладом, здатністю вибирати мовний засіб, що відповідає меті, умовам і змісту спілкування, надавати висловлюванню відповідного стилістичного забарвлення, усвідомлено добирати образні засоби, уникати помилок в усному й писемному мовленні.

Список використаних джерел:

- Вашуленко, М. С. (2018). Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Основа».
- Левун, Н. В. (2014). Шляхи засвоєння акцентуаційних норм української мови. In: *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. № 15. 110-117.
- Літвін, К. (2016). Місце і роль логічного наголосу в роботі над удосконаленням навички виразного читання в початковій школі. In: *Філологія й лінгводидактика в науковому дискурсі XXI століття: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Старобільськ*. 74-77.

УДК 37.016:003-028.31:82-93

Сокол Н.В., магістрантка

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КОРИСТУВАТИСЯ ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИМ АПАРАТОМ ДИТЯЧИХ КНИЖОК

У сучасній науково-педагогічній літературі дитяче читання, як підкреслює В. Мартиненко (Мартиненко, 2018, с. 91), розглядають як цілеспрямований процес прилучення дітей до найкращих зразків художньої, науково-художньої літератури, виховання любові до

книжки, формування повноцінної навички читання, умінь поглиблено розуміти прочитане, здатність дитини вибирати з текстів потрібну інформацію, застосовувати її у навчально-пізнавальній діяльності та практичному досвіді.

Важлива роль у становленні й розвитку читацької діяльності молодших школярів належить школі, сім'ї, дитячим бібліотекам. Значною мірою ставлення до книжки, до читання дитина переймає у своїх батьків. Отже, особистий приклад батьків має тут неабияке значення.

Зазначимо, що в останні роки батьки почали приділяти більше уваги читанню дітей як одному із способів проведення цікавого дозвілля, активніше відвідувати дитячі бібліотеки разом з дітьми, цікавитися новою дитячою літературою. Сімейне читання за своєю суттю відрізняється від інших моделей читання, оскільки передбачає насамперед читання вголос, спільну читацьку діяльність батьків і дітей, усну взаємодію, створення особливого комфортного мікроклімату для дитини і реалізує всі найважливіші функції читання: мотиваційну, пізнавальну, виховну, розвивальну, комунікативну.

Змістова лінія «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою» передбачає формування і розвиток в учнів прийомів розрізнення дитячих книжок за жанрово-тематичними ознаками, типом видання (книжка-твір, книжка-збірка, довідник, словник і т. ін.); прогнозування орієнтовного змісту книжки (твору) з опорою на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат; прийомів самостійного вибору книжок з використанням інформаційних ресурсів дитячої бібліотеки; умінь зв'язно висловлювати власні емоційно-оцінні враження щодо змісту прочитаного, складати короткий відгук на прочитану книжку та ін.

У Типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом О. Савченко, визначено Очікувані результати навчання здобувачів освіти самостійно користується довідково-інформаційним апаратом дитячих книжок, видами бібліотечно-бібліографічної допомоги під час прогнозування орієнтовного змісту книжки, її вибору відповідно до мети та теми читання.

До довідково-допоміжного апарату книги, як зазначають науковці (Чекіна, Антонова, 2017, с. 142), належить анотація, передмова, післямова, зміст, колонтитули, розділ (глава).

Анотація – коротка характеристика (опис) змісту книжки. Вона зазвичай розміщується на звороті титульного аркуша або в кінці книжки.

Анотації допомагають читачеві вибрати потрібну книжку. Окрім стислої розповіді про зміст твору (творів), вони містять також відомості про автора, про інші його книжки, про те, для кого призначена книжка, а також елементи оцінних суджень про неї.

Анотації на книжки бувають різними. Зазвичай вони не схожі одна на одну, проте всі анотації мають спільну мету: у стислій формі розповісти читачеві про книжку й зацікавити її змістом. Наприклад, анотація на книгу Г. Вдовиченко «Мишкові миші» (Вдовиченко, 2017).

Одразу дві захопливі книжки відомої письменниці Галини Вдовиченко про пригоди мишачого рок-гурту – «Мишкові Миші» та «Зірковий час Мишкових Мишей» - виходять під однією обкладинкою.

Що може об'єднати звичайну сіру мишу, комп'ютерну мишку, лабораторну, щура, лялькову, польову, кажана та хлопчика Мишка? Музика.

Кожен в особливому рок-гурті робить свою улюблену справу. Михайлик, сіра миша Мишкова, комп'ютерна мишка Джойстик, лабораторна миша Баська, смітниковий щур Гібсон, гламурна Глаша, кажан Лилик та Олько Камуфляж.

А згодом і дівчинка Зірка. Та на шляху до злагоди та гармонії так багато перешкод...

Передмова – частина книги, у якій автор, видавництво чи редактор повідомляють читача про те, на що слід звертати увагу, читаючи це видання.

Післямова – заключне повідомлення автора або видавця, що стоїть у кінці твору, книги (скільки сторінок у книзі, номер тома, рік видання та ін.).

Зміст – перелік назв розділів, творів та інших складових частини книги. Зміст дає загальне уявлення про видання; може завершувати або відкривати книгу. За допомогою змісту легко знайти потрібний розділ чи твір.

Колонтитул – заголовкові дані (назва твору, частини, глави тощо). Розміщується над текстом або під ним.

Розділ (глава) – частина книги, присвячена одній темі.

У 3–4 класах самостійна читацька діяльність має свої особливості. Одним із пріоритетних завдань у цей період є формування й розвиток у школярів продуктивних способів

самостійного опрацювання змісту різних типів і видів дитячих книжок, у т.ч. значних за обсягом, довідкової літератури, дитячої періодики, а також умінь здійснювати пошук, добір, систематизацію, узагальнення навчально-пізнавальної інформації, користуючись засобами бібліотечно-бібліографічної допомоги, довідково-інформаційним апаратом книжки, а також Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки.

Список використаних джерел:

- Вдовиченко, Г. (2017). Мишкові Миші. Львів : Видавництво Старого Лева.
- Мартиненко, В. (2018). Навчально-методичне забезпечення уроків роботи з дитячою книжкою в 1 класі. In: *Початкова освіта*. Київ: УОВЦ «Оріон», 91-96.
- Чекіна, О. Ю., & Антонова, О. П. (2017). Інтерактивний комплексний довідник молодшого школяра. Харків : Видавництво «Ранок».

УДК 811.161.2:373.3

Ткачук М.Р., магістрантка

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОПОРОЮ НА ТВОРИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

За лінгвістичним підходом, сутність мовленнєвої діяльності полягає в єдності психологічної організації, мовної системи і мовного матеріалу, які охоплюють окремі акти говоріння й розуміння в сукупності. Цей підхід дозволив виділити такі види мовленнєвої діяльності:

– говоріння, яке належить до продуктивних видів мовлення та забезпечує усне спілкування мовою в діалогічній (паралельно з аудіюванням) і в монологічній формах. Воно спрямоване до однієї особи або до необмеженої кількості осіб;

– слухання (аудіювання) – такий вид мовленнєвої діяльності, що передбачає одночасне сприйняття усного мовлення й аналіз його (сміслова обробка інформації), концентрацію уваги на тексті;

– читання – один з важливих видів мовленнєвої діяльності особистості, який тісно пов'язаний як з вимовою, так і з розумінням мови. Це здатність сприймати, розуміти інформацію, яка записана тим або іншим способом, або відтворена технічними пристроями;

– письмо розглядається як графічна фіксація мовлення, точніше, тексту мовлення.

Складниками мовленнєвої діяльності є мовленнєві дії, підпорядковані загальній меті діяльності; різні мовленнєві операції (відповідно до умов) або мовленнєві дії, що входять до складу інших немовленнєвих дій, мовленнєві ситуації.

Мовленнєва дія, як зазначає С. Гамаюн (Гамаюн, 2011, с. 34), включає чотири фази:

– орієнтування, тобто з'ясування умов спілкування, визначення типу висловлювання, мети, адресата і стилю;

– планування змісту висловлювання з доббором відповідних мовних засобів і розташуванням їх із дотриманням граматичних норм мови;

– реалізація висловлювання передбачає створення відповідного тексту;

– контроль, за яким визначається міра впливу висловлювання на адресата, здійснюється фіксація помилок у змісті та структурі висловлювання.

Мовленнєва діяльність спрямовується на вираження власних думок, почуттів або на сприйняття чужих. Мовленнєве спілкування здійснюється за допомогою мови, що виступає засобом мовленнєвої діяльності. Відбір змісту для висловлювання, використання мовних засобів для вираження цього змісту або для його розуміння, тобто мовлення, – це спосіб, який застосовується в мовленнєвій діяльності.

На думку М. Кірик (Кірик, 2019, с. 43), мовленнєва діяльність являє собою специфічний вид діяльності, що не співвідноситься з «класичними» видами діяльності. Вона зазначає, що мовленнєва діяльність в формі окремих мовленнєвих дій обслуговує всі види діяльності, і входить до складу актів трудової, ігрової, пізнавальної діяльності.

Основними методами, засобами та прийомами формування мовленнєвих умінь є:

– ігри (сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі, словесні, театралізовані, ігри мовленнєвої спрямованості, ігри-інсценівки, ігри-драматизації тощо);

– бесіди, розповідь, відповіді на запитання;

– впровадження художньої літератури з подальшим обговоренням змісту (прочитаного, прослуханого);

– метод проектів;

- складання історій за допомогою сюжетних малюнків, карток, ілюстрацій;
- створення мовленнєвих та проблемних ситуацій;
- накопичення матеріалу для мовлення під час екскурсій, походів, ігор, спостережень тощо;
- організація різних видів діяльності, які створюють потребу у спілкуванні (виготовлення лепбуків, проєктів, ліплення, конструювання, використання Lego);
- складання казок, історій, оповідань, екскурсії-огляди;
- перегляд кінофільмів, мультфільмів, мультимедійних презентацій з подальшим обговоренням;
- розігрування телепередач,
- театралізація, імпровізація (казок, оповідань, діалогів, уривків тощо);
- словесне малювання тощо.

За змістом повісті сучасної української письменниці Саші Кочубей можна запропонувати різноманітні завдання, які сприяють реалізації змістової лінії «Взаємодіємо усно за змістом прослуханого». Наприклад, бесіда «Чи маєте ви друзів?», «Чим друг відрізняється від приятеля?», «Що автор у повісті схвалює, а що засуджує?», «Від чого автор намагається застерегти читача?»; словникова робота – пояснить значення слова *нескладуха*; доберіть синоніми до слова *занепокоєна*; гра «Закінчіть речення» – Мені хочеться знайти те місце, де...; Справжній товариш той, хто...; Я люблю читати твори, у яких...

Т. Манзюк (Манзюк, 2018, с. 21) зазначає, що важливими прийомami формування мовленнєвих умінь учнів початкової школи є мовленнєві ситуації, огляд та обговорення сюжетних картинок, бесід за змістом сприйнятого тексту тощо. Ці прийоми вчать розрізняти предмети, явища за характерними ознаками, помічати відмінності між предметами, діями, явищами, що мають багато спільного і відмінного, розширювати словниковий запас, описувати зображене, логічно висловлювати думку щодо зображеного тощо. Вони спрямовані на розвиток уміння формулювати думку, практичного використання мови в процесі мовленнєвої діяльності, уміння дотримувати правила мовленнєвого етикету, доводити свою точку зору, аргументувати та аналізувати.

Список використаних джерел:

Гамаюн, С. А. (2011). Формування мовленнєвої компетентності на уроках розвитку зв'язного мовлення. *Початкове навчання та виховання, 16-18*, 34-42.

Кірик, М. К. (2019). Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. Львів: Світ.

Кочубей, С. (2016). Сім нескладух Говорухи. Київ: Фонтан казок.

Манзюк, Т. М. (2018). Інтегровані уроки як засіб розумового та мовленнєвого розвитку учнів. *Молодий вчений*, 2, 21-29.

УДК 811.161.2'367.626

Шостак А.В., магістрантка

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

СЕМАНТИКА ЗАЙМЕННИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Прономінативи становлять різноплановий, неоднорідний лексико-граматичний розряд мовних одиниць. Незважаючи на важливу роль займенників у мові й мовленнєвій практиці, їхні суперечливі для внутрішньої системної організації риси зумовили різні, часто кардинально протилежні підходи до тлумачення й кваліфікації частиномовної природи, лексико-семантичних і граматичних характеристик, функційного призначення цих слів, а також спричинили дискусію щодо визначення займенникового статусу. Учені відзначають (Дзюман, 2015, с. 1), що займенник вирізняється з-поміж інших повнозначних частин мови особливою денотативною сутністю, загальнокатегорійною дейктичною функцією, семантичною своєрідністю, неоднорідністю граматичних категорій, що полягає в співвідносності форм окремих його розрядів та спільності морфологічних ознак і властивостей, синтаксичних функцій з іменниками, прикметниками, числівниками та прислівниками, а також виразними словотвірними та функційними можливостями.

Питання наявності самотійного значення в займенників відкрите й репрезентоване в лінгвістичних розвідках такими відмінними позиціями (Калашник, Олексенко, Халіман, 2022, с. 13): займенники не мають значення, що становить їхню специфіку; займенники не мають постійного значення, воно змінюється в кожному мовленнєвому акті; займенники не відрізняються від інших мовних знаків нестійкістю, непостійністю; їхня своєрідність полягає в тому змісті, який виражає це значення.

На думку Ю. Шевельова (Шевельов, 2014, с. 257), особливість займенника полягає в тому, що «він набирає конкретного

(предметового) значення – і кожного разу іншого – тільки в конкретних ситуаціях». Це, наголошують дослідники (Калашник, Олексенко, Халіман, 2022, с. 14), дає підстави для «витворення у них надзвичайно узагальненого, специфічно «займенникового» значення – вказівки на предмет та його ознаки. Отже, займенник, як й інші частини мови, має не одне, а кілька значень». Саме це й відрізняє його від інших частин мови. Займенники суттєво відрізняються від іменників, прикметників, числівників та прислівників, з якими вони співвідносні. Їм властиве найзагальніше значення, вони ніколи не виступають як назви суб'єкта, об'єкта, якості, кількості, а виконують у мові лише вказівну функцію, отже, їх значення узагальнено-вказівне. Кожен займенник співвідносний з багатьма словами із подібною лексичною семантикою, узагальнює її, але не називає й не розкриває.

В. Горпинич (Горпинич, 2004, с. 137) також називає визначальною рисою семантики займенників «абстрактний характер, а також надзвичайно широке і загальне значення, що й формує абстрактний характер їх семантики».

Значення займенників контекстуальне, ситуативно зумовлене. Так, займенник *він* може співвідноситися з будь-яким іменником чоловічого роду (Петрик, вчитель, портфель), *такий* – з будь-якою ознакою предмета, *стільки* – з будь-якою кількістю.

Практичне завдання вивчення особових займенників у початковій школі полягає в тому, щоб учні добре усвідомили значення кожного займенника: *я* – той, хто говорить про себе; *ти* – той, до кого співрозмовник звертається; *він, вона, воно, вони* – особи, про яких ідеться, але вони можуть бути присутні й відсутні при цьому; *ми* – група осіб, до якої входить і той, хто говорить. Одне із завдань вивчення теми «Займенник» полягає в тому, щоб усунути мовленнєві помилки, пов'язані із вживанням займенників, як в усному, так і письмовому мовленні здобувачів освіти. Крім того, вживання займенників у мовленні – питання стилістики. У цьому плані завдання вчителя полягає в тому, щоб довести до свідомості учнів стилістичну функцію особових займенників – усувати зайве повторення одного й того самого слова. При цьому треба вчити учнів правильно вживати займенники.

Доцільно звертати увагу учнів на займенники і при читанні програмних художніх творів та текстів для позакласного читання. Наприклад, повісті Г. Вдовиченко «36 і 6 котів-детективів».

Займенники першої і другої особи становлять центр функціональної категорії персональності: вони вказують тільки на людей (живих істот-персонажів творів). Наприклад: *Привіт! Ми знову в ефірі, і з вами я, Коментатор-Чорний кіт* (Вдовиченко, 2019, с. 5).

Займенники *він, вона, воно, вони* вказують:

1) на особу, наприклад: *Вона не їсть ковбаси, уявляєте? – Ковбасюкове обурення не мало меж* (Вдовиченко, 2019, с. 34)];

2) на предмет, наприклад: *На дверях кав'ярні – табличка «Ремонт». Вона погойдується, бо на відкритій веранді завзято боксують брати Хук і Джеб, раз по раз підкочуючись під самі двері* (Вдовиченко, 2019, с. 64).

Зворотний займенник *себе* вказує на відношення виконавця (суб'єкта) дії до самого себе: *І гості не змусили на себе чекати* (Вдовиченко, 2019, с. 30).

Присвійні займенники вказують на належність предмета особі: *От тільки чесно: кому потрібен наш дряпопис?* (Вдовиченко, 2019, с. 39).

Отже, семантично займенники є мовними одиницями, пов'язаними з конкретною ситуацією, у якій відбувається спілкування, з текстовою комунікацією, де наявний безпосередній контекст експлікації значення того чи того займенника. Займенники не називають фактів дійсності, а лише вказують на них, а тому семантика вказівності, виразна дейктичність, узагальнене позначення предметів, їхніх якостей і властивостей, кількості – найважливіша ознака займенників, один із тих параметрів, що удоступнює розуміння займенника як частини мови.

Список використаних джерел:

- Вдовиченко, Г. (2019). 36 і 6 котів-детективів. Львів: Видавництво Старого Лева.
- Горпинич, В. О. (2004). Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія».
- Дзюман, Н. П. (2015). Семантико-синтаксична сфера займенника в сучасній українській літературній мові: : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ.
- Калашник, О. В., Олексенко, О. А., & Халіман, О. В. (2022). Художня семантика й стилістика займенника в українській інтимній поезії II пол. XX – поч. XXI ст.: монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство.
- Шевельов, Ю. (2014). Міркування про історію літературної мови, історичну діалектологію та історичну граматику. *Українська мова*, 3, 146-160.

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ

УДК 81'37

Аладько Д.О., канд. філол. наук
*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

МЕТОНІМІЯ ЯК МЕХАНІЗМ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ

Основними механізмами семантичної деривації є метафора та метонімія. Метонімія на сучасному етапі визначається як одна з базових властивостей людської свідомості, вивчення якої дозволяє виявити ще не досліджені фрагменти виникнення, розвитку та функціонування номінативних одиниць мови. Проте, загалом на даний час, кількість досліджень про структурування та функціонування метонімії у різних мовах є невеликою, опис метонімії до недавнього часу обмежувався простим перерахуванням її видів, повна класифікація та таксономія метонімічних моделей залишається завданням на майбутнє (Panther, 2007).

Розуміння феномену метонімії як механізму, при якому назва однієї реалії (джерело) використовується для позначення іншої (мішень), з якою вона пов'язана асоціативно чи за суміжністю, зберігається практично незмінним з античних часів. Просторові, поняттєві, синтагматичні та логічні відношення між різними категоріями стають базою для метонімічних процесів, які слугують номінативним цілям і сприяють розвитку лексичних засобів мови. Такий підхід до розгляду метонімії відомий як *substitution theory* (метонімія як заміщення). Вираз-джерело при цьому досягає тієї ж референційної мети, що і пряме позначення предмета чи явища (Panther, 2007). Метонімія вважається семантичною універсалією, яка притаманна усім мовам.

Роботи представників когнітивної лінгвістики намагаються розширити розуміння метонімії. На думку А. Барселони, традиційна теорія вважає метонімію суто мовним явищем, її концептуальній природі не надається належної уваги. Метонімічні вирази розглядаються як такі, що мають лише референційну функцію

(технічне позначення екстралінгвальної сутності) (Barcelona, 2005). Г. Радден та З. Ковечеш зазначають, що теорія заміщення добре працює при референційному типі метонімії, однак не дає повного опису предикативних та ілокутивних моделей (Radden, 1999).

Спроби розробити достатньо компактне визначення метонімії призводять до питання виокремлення метонімічних процесів серед інших моделей мовленнєвої та розумової діяльності. Метонімія зазвичай розглядається в порівнянні з метафорою та синекдохою. А. Барселона розглядає синекдоху як одну з трьох невід'ємних складових метонімії (відношення «частина – ціле», «ціле – частина», «частина – частина») (Barcelona, 2005).

Метонімія переважно використовується для ідентифікації предмета мовлення, пов'язана з синтаксичними позиціями звернення, підмета (теми повідомлення), додатка, в той час як метафора обслуговує функцію предиката. Метонімічне значення намагається отримати певну референцію (співвіднесеність з відомим предметом), обслуговуючи різні синтаксичні функції, метафора і метонімія знаходяться між собою у відношеннях контрасту. Метонімія є тропом, який характеризується найменшою емоційністю, вона частіше породжує не образи, а символи чи еталонізовані уявлення. Водночас існування метафор, джерело і мішень яких знаходяться в одному когнітивному домені, приводить деяких лінгвістів до думки, що між цими двома механізмами мови неможливо провести абсолютне розділення, їх краще вважати двома кінцями одного континууму.

Когнітивна лінгвістика головним чином вважає метонімію та синекдоху одним концептуальним явищем. Дж. Лакофф називає метонімію референційним зрушенням у межах одного когнітивного домену, натомість метафора розглядається як перенесення з одного концептуального домену в інший, де структура «мішені» є ізоморфною структурі «джерела» (Lakoff, 2006). Досліджуючи традиційний погляд на метонімію, як перенесення «ціле – частина», «частина – ціле» та «частина – частина», Ф. Руїз де Мендоса доводить, що всі метонімічні процеси можуть бути зведені до двох видів: або «джерело» метонімічної операції є частиною «мішені» (метонімія «джерело-в-мішені»), або «мішень» включається в «джерело» (метонімія «мішень-в-джерелі») (Ruiz de Mendoza, 2000). Західні когнітивісти висувають припущення, що носії певної мови покладаються на моделі мовної свідомості, що протиставляють метонімію, як зрушення в межах одного домену та метафору, як семантичне зрушення між двома окремими доменами.

Дж. Лакофф зазначає, що ми представляємо собою фізичні істоти, обмежені в певному просторі і відділені від зовнішнього світу поверхнею нашої шкіри; сприймаємо світ як такий, що знаходиться ззовні нас. Кожен з нас являє собою вмістище, обмежене поверхнею тіла і має здатність орієнтації типу «всередині – ззовні» (Lakoff, 2006). Таке базове сприйняття світу, що нас оточує, є надзвичайно важливим і впливає на всю подальшу категоризацію предметів, які ми бачимо навколо себе. Зокрема Г. Перссон говорить про слово як про вмістище для інформації, яке іноді дає лише одне повідомлення, а іноді багато різної інформації (полісемічні утворення) (Persson, 1990). Дж. Лакофф доводить, що ми здатні взаємодіяти з об'єктами реального світу, структуруючи їх за опозицією «частина – ціле» з допомогою сприйняття, що базується на гештальтах, моторній активності та створенні багатих ментальних образів (Lakoff, 2006).

Список використаних джерел:

- Barcelona, A. (2005). *Metonymy*. In Strazny Ph. *Encyclopedia of Linguistics*. New York: Fitzroy Dearborn.
- Lakoff, G. (2006). *The contemporary theory of metaphor*. In *Cognitive linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Panther, K.-U. (2007). *Metonymy*. In Geeraerts D. *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford: OUP.
- Persson, G. (1990). *Meaning, models and metaphors*. Stockholm: University of UMEA.
- Radden, G., & Kovecses Z. (1999). *Towards a theory of metonymy*. In *Metonymy in language and thought*. Amsterdam: John Benjamins.
- Ruiz de Mendoza Ibanez, F. (2000). *The role of mappings and domains in understanding metonymy*. In *Metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.

УДК 811.124'373.7:316.7

Білогруд Г.А., викладач

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

**ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
АНТИЧНОСТІ В ЛАТИНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ: КОГНІТИВНІ
ТА КУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ**

Фразеологія у мові містить численні інтерпретації соціокультурного простору та культури суспільства. Фразеологізми певного історичного періоду виникають під впливом соціальних подій і стають маркерами соціокультурного простору. Вони зберігають у собі

особливості епохи та соціального середовища. І ми зараз спостерігаємо сучасні соціальні зміни, які торкнулися мови. Мова, як жива система, завжди адаптується до нових реалій, таким чином фразеологія бере участь у глибоких процесах у суспільстві.

Розуміння того, як фразеологія інтерпретує соціальні зміни і ширші соціокультурні тенденції, зберігає колективну пам'ять та культурну ідентичність (Теміров, 2019, с. 78-80).

Вивчення фразеології у контексті соціальних змін відкриває нові можливості для дослідження взаємозв'язку між мовою та суспільством, дозволяючи краще зрозуміти, як мова відображає і впливає на соціальні процеси. Це сприяє розвитку лінгвістичної науки та соціології, культурології та історії.

Латинська фразеологія, що містить фразеологізми, виступає дзеркалом римського світогляду, уявлень про світ та місце людини в ньому. Вона відображає когнітивні й культурні стереотипи римського суспільства, які продовжують формувати мислення багатьох європейських культур.

Соціокультурний простір – це складне і багатовимірне поняття, яке охоплює взаємодії між різними соціальними групами та культурними елементами, що формують суспільне життя. Він містить у собі матеріальні аспекти, такі як архітектура і технології, і нематеріальні елементи, як-от цінності, норми, традиції, мова. Розуміння соціокультурного простору є ключовим для аналізу суспільних процесів і явищ, оскільки він відображає комплексність і динамізм соціального життя (Теміров, 2019). Соціокультурний простір є простором людського буття, який має соціально-культурний і духовно-практичний виміри.

Латинська фразеологія віддзеркалює уявлення римлян про суспільні ролі, доблесть, долю та життєві цінності. Когнітивні стереотипи античності відображають ідеали сміливості, мудрості та безстрашності, наприклад, *Fortuna audaces iuvat* («Фортуна допомагає сміливим»). Це висловлювання відображає віру в те, що доля сприяє тим, хто ризикує і діє відважно, що було фундаментальним стереотипом у римському суспільстві. Ще один фразеологізм *Veni, vidi, vici* – «Прийшов, побачив, переміг» (Цезар) уособлює ідеал швидкої та рішучої перемоги, наголошуючи на впевненості та безстрашності. Фразеологізм *Sapientia est potentia* – «Знання – це сила» виражає повагу до мудрості та знань як джерел сили й авторитету (Романов, 2017, с. 122-130).

Когнітивні стереотипи є відображенням того, як античні римляни сприймали навколишній світ і якими поняттями вони описували ключові аспекти свого життя. Латинські фразеологізми відображають когнітивні моделі, які допомагають сучасному досліднику вивчати античні способи мислення та їхній вплив на сучасну ментальність (Зайцева, 2015, с. 102-105).

Крім когнітивних, латинські фразеологізми відображають також культурні стереотипи та соціальні ролі. У римському суспільстві фразеологізми, як-от *sub rosa* («під трояндою»), використовувалися для позначення конфіденційності та таємності, що відображало соціальні практики еліти (Д'Армез, 2020, с. 65-70).

Фразеологізми типу *Memento mori* («Пам'ятай про смерть») відображають ставлення до життя, де сприйняття долі, неминучості та гідного прийняття обставин займали важливе місце.

Латинські фразеологізми віддзеркалюють ієрархічність римського суспільства, де соціальний статус і авторитет мали значення. Наприклад, *Alea iacta est* («Жереб кинуто») підкреслює, як військові дії, що часто асоціювалися з високими владними рішеннями, формували уявлення про доленосні вибори та безповоротні рішення (Коваль та Струкова, 2019, с. 200-205).

На розвиток античного суспільства мали вплив міфологія та релігія. У античній культурі міфологічні історії та релігійні вірування формували основи світогляду, моральних норм і суспільних цінностей. Міфи про богів, героїв і створення світу впливали на мистецтво, літературу, філософію та політику, а також слугували засобом пояснення природних явищ і життєвих подій. Міфологічні образи і релігійні переконання античних римлян закарбовані у фразеологізмах, як-от *Achillei talus* (Ахіллесова п'ята), що символізує слабкість. Такі фразеологізми сформувалися під впливом римської міфології, яка також вплинула на пізніші європейські культури.

Фразеологізм *Herculean labor* (Геркулесова праця) відображає уявлення про надзвичайні зусилля, які потребують витривалості та сили, асоціюючись із міфологічним героєм Геркулесом. Цей вислів показує, як римська міфологія закріплювала цінності сили і витривалості (Романов, 2017, с. 145-150).

Латинська фразеологія, особливо у вигляді фразеологізмів, зберігається у сучасних мовах, де часто набуває нових значень або відтінків залежно від культурного контексту, наприклад, *Carpe diem* («лови момент»), що тепер розуміється як заклик до насолоди життям (Зайцева, 2015, с. 210-215).

Латинські фразеологізми, що раніше мали конкретне значення, тепер можуть використовуватися у ширшому сенсі. Так, *Persona non grata* означало людину, яку не вітають на території держави, проте сьогодні може використовуватися у значенні неприйнятної або небажаної особи в будь-якому суспільному середовищі.

Латинські фразеологізми допомагають дослідникам зрозуміти не тільки історичний, але й соціокультурний досвід античного суспільства, адже вони зберігають у собі відбиток цінностей та стереотипів римлян.

Отже, дослідження латинської фразеології дозволяє зрозуміти не лише структуру мислення римлян, а й когнітивні та культурні стереотипи, які дійшли до сучасності. Таке дослідження має значення для когнітивної та культурної лінгвістики, допомагаючи вивчати соціокультурні коди, що збереглися в мовах і культурах донині.

Вивчення латинської фразеології дозволяє глибше зрозуміти культурну самобутність античного Риму та його суспільства, а також виявляти вплив античних когнітивних моделей на сучасну культуру. Латинські фразеологізми є потужним інструментом для вивчення соціокультурного простору та ментальності античного світу. Це дослідження має значення не тільки для лінгвістики, але й для культурології та когнітивної семантики, оскільки допомагає усвідомити, як через мову зберігаються і транслуються культурні й когнітивні цінності.

Список використаних джерел:

- Д'Армез, Дж. (2020). Соціокультурний контекст античної літератури. Пер. з англ. О. Федорової. Харків: Видавництво «Гуманітарний центр», 280 с.
- Зайцева, Л.П. (2015). Когнітивні аспекти фразеології: Теорія і практика. Львів: Апріорі, 290 с.
- Коваль, Н.О., & Струкова, В.В. (2019). Фразеологія і культурні концепти: Латинська мова в сучасній науці. Одеса: Одеський національний університет, 330 с.
- Романов, С.В. (2017). Античність та її відлуння в сучасній фразеології. Київ: Національний університет, 260 с.
- Теміров Б. Ю. (2019). Інтерпретація соціокультурного простору в сучасній філософії. Одеса: Видавництво «Астропринт».

УДК 821.161.2

Цупрун Т.В., асистент

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)*

ФРЕЙМОВА СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ

Інформація, яку людина отримує ззовні, трансформується у вигляді ментальних репрезентацій різних типів – образів, пропозицій, фреймів, скриптів, сценаріїв тощо. Вони зберігаються у пам'яті людини для можливості подальшого використання. У когнітивній науці використовується кілька структур для представлення знань, серед яких ключову роль відіграють фрейми.

Фрейм є однією з основних форм представлення знань. Теорія фреймів була розроблена американським науковцем М. Мінським і мала на меті вдосконалити моделі репрезентації знань у системах штучного інтелекту, що раніше характеризувалися низькою ефективністю (Коляденко, 2013).

За твердженням Т. Л. ван Дейка, фрейми – це не випадкові «уривки» знань, а структуровані одиниці, які об'єднуються навколо певного концепту. Ч. Дж. Філмор вважає, що семантичний опис фрейму можливий лише після деталізації концептуальної схеми, яка лежить в його основі. Поняття «фрейм» має аналогії з термінами «схема» у когнітивній психології, «асоціативні зв'язки» чи «семантичне поле». Фрейми також асоціюються з поняттями «сценарій», «когнітивна модель» чи структура категорій, що залежать від контексту (Fillmore, 1976).

Таким чином, концептуальні знання є тотожними семантичним знанням, представленим через фрейми, сценарії чи сцени: концепт – це завжди знання, структуроване у фрейм». Фрейм – це специфічна організація знань, яка сприяє розумінню тісно взаємопов'язаних слів. Фрейми утворюють зв'язки між різними ситуаціями, фрагментами дійсності або іншими структурованими уявленнями досвіду. Вони містять інформацію про використання, очікування і дії в разі, якщо ці очікування не виправдовуються.

Дослідники вважають, що фрейми об'єднують базову, прототипову та потенційно можливу інформацію, асоційовану з певним концептом. Вони є структурами вузлів і зв'язків, які забезпечують зв'язність різних аспектів людського досвіду. Фрейми

мають поверхневі рівні, що відповідають основним поняттям ситуації, а також термінальні вузли або «слоти». Фреймова організація концепту мотивує взаємозв'язок між лексемою та об'єктом дійсності, слугуючи посередником між мовним значенням і реальністю.

Фрейм також виступає посередником між значенням мовної одиниці та її знаковою функцією. Він визначає умови конкретизації лексичного значення у мовній реалізації. Фрейм має подвійний характер: з одного боку, він є системою слів, що описують певну ситуацію дійсного світу, з іншого – інструментом пізнання та організації знань. О.О. Селіванова слушно зауважує, що структура фреймової когнітивної моделі вміщує, перш за все, фіксовану інформацію: факт, який стосується стану об'єкта та зазвичай вважається істинним, тобто пропозицію. Зв'язки у межах пропозиції відбуваються між слотами – вузлами предикатно-актантної рамки. Іншою частиною фрейма є асоціативно-термінальна частина, яка опосередковує конекції його пропозиційної частини з іншими когнітивними моделями (Селіванова, 2008).

Фрейм організовує людське розуміння світу в цілому, а тим самим і буденну поведінку. Наділений конвенціональною природою, фрейм конкретизує те, що є характерним для даної культури. При такому підході фрейм стає структурою знань для відображення стереотипної ситуації.

Сценарій визначається як різновид структури свідомості (репрезентації) і формується як результат інтерпретації тексту, у той час як ключові слова й ідеї тексту створюють тематичні («сценарні») структури, які видобуваються з пам'яті на основі стандартних стереотипних знань. Рівні сценарної структури вміщують, по-перше, поверхнево-синтаксичний фрейм – звичайно структури типу «дієслово + ім'я». По-друге, поверхнево-семантичний фрейм – значення слів, які пов'язуються з дією. Це кваліфікатори та відносини, пов'язані з учасниками, інструментами, траєкторіями руху та стратегіями, із метою, наслідками та супутніми ефектами. По-третє, тематичні фрейми – сценарії, пов'язані з топіком, діяльністю, портретами, оточеннями. Та, по-четверте, фрейм розповіді, в нашому випадку медіатекстів – скелетні форми типових розповідей, пояснень і доказів, що дозволяють слухачеві сконструювати повний тематичний фрейм. Такий фрейм містить інформацію про те, як може змінюватися фокус уваги, про головних дійових осіб, про форми сюжету, про розвиток дії і т.п.

Список використаних джерел:

- Коляденко, О. О. (2013). Термін фрейм у лінгвістиці. *Термінологічний вісник*. Вип. 2(1).
- Селіванова, О. О. (2008) Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К.
- Fillmore, Ch. (1976) Frame Semantics and the Nature of Language. *Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*. Vol. 280.

UKD 81'37+316.7

Demenchuk D., Master in Sociology and New Media
Collegium Civitas (Warsaw, Poland)

**KONCEPT PRACA KOBIEŃ
W UJĘCIU SOCJOLINGWISTYCZNYM**

Koncept PRACA KOBIEŃ w ujęciu socjolingwistycznym to fascynujące i wielowymiarowe zagadnienie, które łączy analizę języka z badaniem pozycji kobiet w świecie pracy. Socjolingwistyka jako dyscyplina badająca związki między językiem a społecznymi aspektami życia, dostarcza narzędzi do zrozumienia, jak język odzwierciedla i kształtuje społeczne role płci, w tym także w kontekście zawodowym.

A. Język a dyskryminacja w miejscu pracy. Analiza wpływu języka na dyskryminację w miejscu pracy, zwłaszcza w kontekście utrwalania stereotypów płciowych, jest kluczowym obszarem badawczym w socjolingwistyce. Język może zarówno odzwierciedlać, jak i kształtować społeczne postrzeganie płci, a przez to wpływać na percepcję kompetencji zawodowych kobiet. Przyjrzyjmy się, jak różne formy mowy mogą przyczyniać się do nierówności płciowych na kilka sposobów:

1. Język marginalizujący. Użycie słów takich jak *dziewczynka* zamiast *kobieta* w odniesieniu do dorosłych kobiet w kontekście zawodowym może infantylizować i umniejszać ich kompetencje. Podobnie, terminy zdrobniałe lub pieszczotliwe mogą być używane do opisu kobiet, co nie ma miejsca w przypadku mężczyzn, co może wpływać na postrzeganie ich profesjonalizmu.

2. Język stereotypizujący. Opisywanie kobiet przy użyciu atrybutów typowo uznawanych za «feminine», jak *opiekuńcza*, *delikatna*, *emocjonalna*, w przeciwieństwie do *decyzyjnych*, *silnych*, *logicznych* określeń częściej przypisywanych mężczyznom. Taki język wzmacnia

stereotypy płciowe i może wpływać na decyzje o awansie lub przydzielaniu zadań.

3. Język ekskluzywny. Używanie męskich form gramatycznych jako domyślnych, np. *wszyscy pracownicy* zamiast *wszystkie osoby pracujące* lub *wszyscy* i *wszystkie pracujący*, co może sprawiać, że kobiety czują się mniej uwzględnione.

B. Komunikacja werbalna. Komunikacja werbalna odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu profesjonalnego wizerunku oraz skuteczności w pracy. Różnice w stylach komunikacyjnych między kobietami a mężczyznami mogą wpływać na sposób, w jaki są oni postrzegani przez kolegów, przełożonych, a także na ich awans zawodowy. Oto kilka sposobów, w jakie te różnice mogą się manifestować:

1. Styl komunikacji bezpośredniej versus pośredniej. Mężczyźni często używają bardziej bezpośredniego stylu komunikacji, który jest postrzegany jako bardziej asertywny i decyzyjny. Mogą np. bezpośrednio wyrażać swoje opinie i oczekiwania. Kobiety mogą preferować bardziej pośredni styl, stosując techniki złagodzenia, takie jak pytania retoryczne, modalne czasowniki (*mógłbym*, *może*), co ma na celu zachowanie harmonii grupowej i unikanie konfrontacji. Chociaż ten styl bywa postrzegany jako bardziej współpracujący i empatyczny, może być też błędnie interpretowany jako brak pewności siebie.

2. Uprzejmość versus asertywność. Kobiety mogą używać więcej form grzecznościowych i wyrażen uprzejmości, co jest związane z oczekiwaniami społecznymi dotyczącymi «feminine politeness». Ich mowa często zawiera więcej słów związanych z troską i wspieraniem innych, co może wzmacniać ich wizerunek jako osób bardziej zorientowanych na relacje. Mężczyźni mogą preferować bardziej bezpośredni i asertywny język, który może być interpretowany jako wyraz kompetencji i autorytetu, ale też czasami jako agresywność.

3. Zagadnienia władzy i hierarchii w języku. Kobiety mogą częściej używać konstrukcji minimalizujących własne osiągnięcia lub kompetencje, na przykład poprzez użycie słów takich jak *tylko*, *po prostu*, co może nieświadomie obniżać ich pozycję zawodową. Mężczyźni mogą częściej używać języka, który podkreśla ich osiągnięcia i kompetencje, co z kolei wzmacnia ich pozycję zawodową i przekonanie o własnej wartości.

C. Język a awans zawodowy. Język i styl komunikacji mogą mieć znaczący wpływ na możliwości awansu zawodowego, szczególnie dla kobiet. Wiele badań wskazuje na to, że pewne językowe bariery mogą niekorzystnie wpływać na ocenę kompetencji kobiet i ich szanse na

osiągnięcie wyższych stanowisk. Oto niektóre z kluczowych barier i przykłady lingwistyczne, które mogą utrudniać kobietom awans zawodowy:

1. Hedging (złagodzenia). Stosowanie hedgingu, czyli technik lingwistycznych mających na celu złagodzenie stwierdzeń, jest częściej obserwowane u kobiet. Przykłady to użycie modalnych czasowników (*mógłbym, powinien*), które mogą być interpretowane jako brak pewności siebie. Takie strategie mogą zaszkodzić postrzeganiu ich jako liderów, którzy powinni wykazywać pewność i stanowczość.

2. Zbytня uprzejmość. Używanie nadmiernej uprzejmości w komunikacji, w tym przesadnego dziękowania lub przepraszenia, może być postrzegane jako brak asertywności. Kobiety często stosują te techniki, aby unikać konfliktów lub być postrzegane jako sympatyczne, co może wpłynąć na ich percepcję jako liderów.

3. Styl komunikacji relacyjnej. Kobiety często preferują styl komunikacji, który promuje relacje interpersonalne i współpracę. Chociaż takie podejście jest cenne, może być źle interpretowane w tradycyjnie konkurencyjnych, hierarchicznych strukturach korporacyjnych, które faworyzują bardziej bezpośredni i asertywny styl komunikacji.

D. Język w ogłoszeniach o pracę. Język stosowany w ogłoszeniach o pracę ma istotny wpływ na to, kto aplikuje na dane stanowisko. Specyficzne wybory słowne mogą nieświadomie faworyzować kandydatów jednej płci, co przyczynia się do utrzymywania istniejących podziałów genderowych na rynku pracy. Oto kilka sposobów, w jakich język w ogłoszeniach o pracę może wpływać na genderowy podział rynku pracy, wraz z przykładami lingwistycznymi:

1. Użycie języka sugerującego płeć. Męskie konotacje: Ogłoszenia mogą używać słów takich jak *agresywny, dominujący, silny lider*, które kulturowo mogą być bardziej kojarzone z męskimi cechami. Takie sformułowania mogą odstraszać kobiety od aplikowania, nawet jeśli posiadają odpowiednie kwalifikacje. Żeńskie konotacje: Z drugiej strony, używanie terminów jak *empatyczny, wspierający, troskliwy* może przyciągać więcej kandydatek, sugerując, że preferowane są tradycyjnie żeńskie cechy.

2. Opisy stanowisk i wymagania. Ogłoszenia o pracę mogą różnicować wymagania w zależności od postrzeganej płci idealnego kandydata, np. *poszukiwany twardy negocjator* versus *szukamy osoby, która potrafi budować zespoły*. Część ogłoszeń może nieświadomie preferować kandydatów, którzy tradycyjnie dominują w pewnych rolach

lub branżach, np. wymagając wieloletniego doświadczenia w dziedzinach, gdzie kobiety były historycznie niedoreprezentowane.

3. Sposób prezentacji oferty. Ogłoszenia mogą nie tylko sugerować preferowane cechy, ale także podkreślać stereotypy, np. przez wskazywanie, że praca jest *dynamiczna i wymagająca*, co może być kojarzone z «męską» wytrzymałością i odpornością.

E. Wpływ języka na kształtowanie tożsamości zawodowej. Język odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości zawodowej, wpływając zarówno na sposób, w jaki osoby są postrzegane przez innych, jak i na ich własne postrzeganie siebie. W kontekście kobiet w miejscu pracy, język może wzmacniać lub podważać ich tożsamość jako profesjonalistek. Oto kilka sposobów, w jakie język wpływa na te procesy, wraz z przykładami lingwistycznymi:

1. Komunikaty afirmujące versus komunikaty deprecjonujące. Używanie języka, który podkreśla kompetencje, takie jak *doskonała liderka, wybitna specjalistka, kompetentna i skuteczna*, może zwiększać poczucie własnej wartości zawodowej kobiet i wpływać pozytywnie na ich tożsamość zawodową. Mówienie o kobietach w sposób umniejszający, jak *całkiem niezła jak na kobietę, starająca się*, może wpływać negatywnie na ich percepcję jako profesjonalistek.

2. Język podkreślający płeć. Kiedy osiągnięcia kobiet są opisywane z naciskiem na ich płeć, np. *pierwsza kobieta, która...*, może to zarówno inspirować (podkreślając przełamywanie barier), jak i niechcący sugerować, że ich sukces jest niespotykany lub nieoczekiwany dla ich płci, co utrwała stereotypy.

3. Stereotypowe oczekiwania językowe. Kiedy oczekuje się, że kobiety będą mówić w określony, bardziej uprzejmy czy delikatny sposób, może to wpływać na ich własne postrzeganie swojej roli zawodowej. Kobiety, które nie odpowiadają tym oczekiwaniom, mogą być niesprawiedliwie oceniane jako *agresywne* czy *narzucające się*.

Zrozumienie, jak język wpływa na praktyki zawodowe i możliwości kobiet, pozwala nie tylko lepiej zrozumieć mechanizmy dyskryminacji, ale także opracować strategie jej przeciwdziałania. Socjolingwistyka oferuje cenne narzędzia do analizy i zrozumienia tych procesów.

Bibliografia:

Demenchuk, D. (2023). *Problemy równowagi między życiem zawodowym a czasem wolnym u kobiet w wieku 20-30 lat. Analiza wywiadów indywidualnych online kobiet mieszkających w Warszawie*. (Praca magisterska w zakresie specjalności Nowe media). Collegium Civitas, Warszawa.

УДК 81'373.72+81'272

Мисько Д.Г., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО КОДУ КУЛЬТУРИ В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Культурний код – це певна система символів, знаків чи уявлень, що формуються протягом поколінь для передачі різних смислів та цінностей між людьми певної культурної групи. У мові культурні коди передаються через метафори, фразеологізми та порівняння, що значно розширює можливість передачі культурних особливостей, ідей та інформації.

Просторовий код посідає особливе місце при передачі давніх звичаїв та традицій певного народу, оскільки охоплює ще й духовні цінності. Він містить просторові уявлення про «верх-низ», «праворуч-ліворуч», «вперед-назад» та інші просторові концепти. Через ці коди можна передати конкретні, усталені уявлення про місце та роль людини у світі.

Зокрема через концепт «праворуч-ліворуч» можемо розглянути особистісні відносини в українському суспільстві: *права рука кого, чия, у кого «перший помічник, чиясь довірена особа»: Орлик його (Мазени) права рука. Він усе знає, і не даром вони біжать. Під турком нові сили зберуть і на Україну рушать* (Ужченко & Ужченко, 1998, с. 159). In English, *sb's right-hand man/woman* «someone who helps you with your work and who you depend upon»: *How will the Director cope without his right-hand man, who resigned yesterday due to ill health?* (CIDI, p. 325).

У фразеологізмах української та англійської мов такі коди відображають національну специфічність та культурні особливості. Інший приклад *look down on someone or something* «to view someone or something as lowly or unworthy» – вживається, щоб показати зверхнє ставлення і символізує, що хтось знаходиться «внизу» і тому є менш значущим, пор.: *I have no idea why some people look down on those who speak with an accent – that means they know at least two languages!* (CIDI, p. 414). В українській мові є аналогічний вираз *дивитися звисока* «зневажливо, зверхньо ставитися до кого-небудь» з тим же

смыслом, пор.: *За шість років перебування в чужій країні Ірина не вивчила жодного німецького слова, на всіх дивилася звисока* (Вебсайт «Горох»).

Подібні фразеологізми відображають просторову ієрархію, що притаманна будь-якій культурі та допомагає визначити, як суспільство структурує психологічні та соціальні відносини, пор.: *the low man on the totem pole* «someone who has the least important position in an organization»: *He started as the low man on the totem pole and worked his way up to be manager* (CIDI, p. 239). В українській мові маємо фразеологізм *стояти рангом вище кого, ніж хто* «значно перевищувати кого-небудь у якомусь відношенні (розумовому, культурному і т. ін.)»: *Ви вважаєте, що дослідник у науці стоїть рангом вище, ніж розробник приладів?* (Вебсайт «Горох»).

Просторові фразеологізми в українській та англійській мовах вживаються як один із основних засобів вираження культурних цінностей, соціальних норм та особливого сприйняття світу. Такі фрази можуть вказувати на винятковість національної ідентичності, історичні умови формування мови, або ж на природні й географічні умови, що вплинули на світогляд носія мови.

В англійській мові дуже часто можна зустріти фразеологізми, в яких використовуються просторові метафори, що ілюструють риси західної культури, такі як цінність самотності та соціальної мобільності. Наприклад: *at the top of the ladder* «in the highest position in an organization»: *He's at the top of the ladder after a long and successful career* (CIDI, p. 218). Далі, *high and mighty* «important and influential; thinking or acting as though you are more important than others». Метафора «висоти» дуже часто пов'язана з владою і домінуванням, які підкреслюють бажання до лідерства і влади, пор.: *He acts all high-and-mighty since he got his promotion, as though it weren't only two weeks ago that he was doing the same job we were* (ODI, p. 143). В українській мові аналогічно для позначення соціального статусу може використовуватись аналогія висоти: *птиця високого польоту* «людина, що займає значне становище в суспільстві»: *Там серед псів сьогодні якийсь птах високого польоту завітав до нас у коло, – згадав Шаула, виходячи на майдан* (Ужченко & Ужченко, 1998, с. 138).

В англійській мові просторові концепти також використовуються для транслювання ідей про віддаленість або близькість у міжособистісних стосунках. Наприклад, *keep someone or something at*

arm's length «avoid intimacy or close contact with someone or something»: *After getting hurt a few times, Jessica decided to keep new friends at arm's length to protect herself from emotional pain* (ODI, p. 8). Бачимо і в українській мові фразеологізм-відповідник – *тримати (держати) на (певній) відстані (віддали) кого* «не допускати з ким-небудь близьких стосунків або взагалі не спілкуватися»: *До Новицької потяглося багато залицяльників, та вона суворо тримала всіх на певній віддалі* (Вебсайт «Горох»).

Українська мова, зважаючи на історичні та культурні умови формування, а також давні традиції землеробів, має просторові фразеологізми, які передають важливість життєвої мудрості та шанобливого ставлення до природи. Такий вираз як *бути при землі*, що означає розсудливість, практичність і мудрість, пов'язаний із землеробськими традиціями, де образ землі символізує постійність, відданість та поміркованість. В англійській мові, на відміну від української, зв'язок із землею швидше передає ідеї реалістичного мислення, приземленості, практичного підходу та відчуття реальності, проте не завжди пов'язаний із традиціями землеробства. Тобто англійські фразеологізми, що містять образ землі, частіше відображають прагматичність і сприйняття світу з точки зору досягнень і конкретних результатів: *come back (down) to earth (or bring someone back (down) to earth)* «return or make someone return suddenly to reality after a period of daydreaming or euphoria»: *When you start to believe you're in with a shout, the big boys have a nasty habit of bringing you down to earth with a bump* (ODI, p. 91).

Просторовий код кожної мови релевантний із ментальністю, традиціями та історичним минулим народу. Тобто фразеологізми, що уособлюють ідеї вертикалі (високий vs. низький) в англійській лінгвокультурі, дуже часто асоціюються з успіхом, пор.: *a high-flyer* «someone who is very successful at their job and soon becomes powerful or rich»: *A high-flier in the eighties, he was earning over £200000a year* (CIDI, p. 192). Тоді як в українському культурному середовищі вони можуть відображати і високі моральні цінності, і внутрішню стійкість: *вставати (підніматися) / встати (піднятися) з колін* «звільнятися від гніту, поневолення»: *Так, мій народ і був, і є, Що б не писали квачомази! Просто: встає він не одразу, Але встає з колін, встає!* (Вебсайт «Горох»).

З боку міжкультурного порозуміння, просторовий код у фразеологізмах є ключовим у розумінні іншої культури. Вивчення

таких фразеологізмів дозволяє побачити світ із точки зору іншого народу, виявити його емоційний і соціальний світогляд. Знання про просторові коди сприяє зниженню комунікативних бар'єрів і відновлює можливість міжкультурного діалогу, оскільки допомагає зрозуміти логіку й зміст виразів, що можуть здаватися чужими або ж незрозумілими.

Отже, просторовий код у фразеологізмах не лише додає образності й виразності, а й допомагає збереженню і передачі культурних цінностей, які є важливі для формування національного світогляду й збереження неповторності кожної культури та служить мостом між ними, сприяючи взаєморозумінню й повазі.

Список використаних джерел:

- Вебсайт «Горох». URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/>
- Венжинович, Н. (2016). Простір і час в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект (с. 423-428). *Prostor in čas v frazeologiji: Kolektivna monografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Селіванова, О.О. (2004). Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти). Київ-Черкаси: Брама.
- Ужченко, В.Д., & Ужченко, Д.В. (1998). *Фразеологічний словник української мови*. Київ: Освіта.
- CIDI: *Cambridge International Dictionary of Idioms*. (2002). E. Walter (comm. ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- ODI: *Oxford Dictionary of Idioms*. (2004). J. Siefring (ed.). New York: Oxford University Press.

УДК 81'373.72+81'272

Павлів А.А., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

АНТРОПОМОРФНИЙ КОД КУЛЬТУРИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Антропоморфний код культури – це концепт, що описує передачу людських рис, емоцій та характерних особливостей через мову. Такий підхід є особливо яскравим у фразеологізмах, де абстрактні поняття набувають емоційної виразності за рахунок образів, зрозумілих через людський досвід. Це дозволяє створювати культурно зумовлені образи, що допомагають слухачам та читачам інтерпретувати зміст крізь

призму відомих їм культурних реалій. Антропоморфізація стає засобом виявлення національної ідентичності, дозволяючи створити специфічне культурне тло у межах спілкування.

Антропоморфний код культури передбачає наділення абстрактних понять або неживих об'єктів «людськими» рисами. Це дозволяє створювати більш емоційні образи, підсилюючи експресію фразеологізмів. Наприклад, вислів *серце кам'яне* в українській мові вказує на байдужість чи черствість, пор.: «*Це людина з кам'яним серцем*», – *подумав про юнака аптекар, а серце кров'ю обливається* – на співчуття або жаль, пор.: *Серце кров'ю обливається, коли бачу, що натворили нелюди*. В англійській мові аналогічне за значенням *a heart of stone* має той самий зміст, але з меншою емоційною інтенсивністю, пор.: *She has a heart of stone and didn't seem to care about anyone's troubles*.

Антропоморфний код культури привертає увагу багатьох лінгвістів і культурологів. Їхні дослідження здебільшого зосереджуються на фразеологізмах, що виражають уявлення про людину та її риси у межах конкретної культури. Наприклад, в українській мові зустрічаються численні фразеологічні одиниці з акцентом на емоційній складовій, тоді як в англійській більш поширений раціональний та прагматичний підхід. Це яскраво виражено у фразах на зразок *spill the beans* «to let secret information become known»: *Jessica spilled the beans about the surprise party, so now everyone knows!*, що не несе емоційного підтексту, тоді як в українському *вивернути душу* є чітке емоційне забарвлення, що вказує на довіру чи відчай, пор.: *Після довгої розмови з другом вона вивернула душу і розповіла про свої переживання*.

Аналіз фразеологізмів показує, що людина часто виступає еталоном для пояснення різних станів або процесів. У різних мовах існує тенденція наділяти неживі об'єкти людськими рисами, щоб надати виразності опису ситуацій. Ось кілька прикладів: в українській мові вираз *на серці камінь лежить* позначає важкий тягар на душі або почуття провини, тривоги чи турботи. В цьому випадку *серце* порівнюється з носієм людських почуттів, а *камінь* підкреслює тяжкість емоційного стану, пор.: *Після сварки на серці в нього камінь лежав, і він не міг заспокоїтися*. Такі вирази додають описам ситуацій глибину й емоційну насиченість; в англійській мові вираз *break the ice* – це соціальна метафора, яка описує розрядження напруги у комунікації.

У різних культурах використовують емоційні аналоги для вираження почуттів, зрозумілі носіям культури. Наприклад, в англійській мові розрізняють вислів *butterflies in the stomach*, що позначає хвилювання, пор.: *She had butterflies in her stomach before stepping on stage for her solo performance*, в українській використовують вираз *душа не на місці*, пор.: *Поки він не повернувся додому, моя душа була не на місці*.

Попри різноманіття культурних кодів, антропоморфний код дозволяє знаходити аналогії у фразеології різних культур. Зокрема у японській культурі міфологічні істоти часто набувають людських характеристик: фрази на зразок *серце лева* або *лице тигра* вказують на хоробрість або зосередженість (пор. англійський вираз *heart of oak* «a man of courage or valour; a man of sterling quality, capable of resistance or endurance»). У французькій та англійській лінгвокультурах впевненість ототожнюється з головою свині, пор.: фр. *tête de cochon* «entêté, qui a mauvais caractère», пор.: *Il voulait même plus que j'en cause tellement qu'il est enfoiré quand il a sa tête de cochon!*; англ. *pigheaded* «obstinate; stupid; perverse»: *My brother Will is as obstinate as he is pigheaded*.

Антропоморфний код культури у фразеології є складовою культурної ідентичності, що відображає сприйняття абстрактних понять через людський досвід. Залучення антропоморфних фразеологізмів надає мовам різноманіття та дозволяє носіям мови відтворювати внутрішні переживання в інтерпретаціях, доступних усім членам спільноти. Антропоморфні елементи, втілені у фразеологічних структурах, виконують важливу роль у побудові унікального культурного контексту, сприяючи розумінню як національних, так і загальнолюдських особливостей мовних спільнот.

Список використаних джерел:

- Англо-український фразеологічний словник*. (2005). Уклад. К.Т. Баранцев. Київ: Знання.
- Словник української мови*. URL: <https://sum.in.ua/>
- Фразеологічний словник української мови*. URL: <https://123.slovaronline.com/>
- Cambridge Dictionary Online*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
- Wierzbicka, A. (2003). *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. Mouton de Gruyter.

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

УДК 81'373

Болотнюк Н.А., магістрант
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ЗІСТАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ ЧАСТИНОЮ ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Фразеологізми, або ідіоматичні вирази, є невід'ємною частиною будь-якої мови, відображаючи особливості національної культури, традицій та світогляду народу. Одним із цікавих аспектів у вивченні фразеології є дослідження тих фразеологічних одиниць, які містять у своєму складі компонент, що є частиною тіла людини. Ці фразеологізми є особливо цікавими, оскільки вони демонструють тісний зв'язок між мовою та людським досвідом, а також дозволяють краще зрозуміти особливості мислення та сприйняття світу різними мовними спільнотами (Ажнюк, 2013).

Зіставний аналіз фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах є важливим, оскільки він допомагає виявити спільні та відмінні риси у фразеологічних картинах світу цих двох мов, а також розкрити особливості мовної концептуалізації та категоризації дійсності (Ажнюк, 2013).

Отже, метою є проведення детального зіставного аналізу використання фразеологізмів з компонентом частиною тіла в англійській та українській мовах, виявлення спільних і відмінних рис у їхній семантиці, структурі та функціонуванні.

Англійська мова характеризується багатством та різноманітністю фразеологізмів, в яких використовуються компоненти, що позначають частини тіла людини. Такі фразеологічні одиниці охоплюють широкий спектр значень і використовуються для вираження різноманітних аспектів людського життя, емоцій, поведінки тощо (Білозор, 2020).

Одним із найбільш вживаних компонентів у англійських фразеологізмах є голова (head). Наприклад: *to have a good head on one's shoulders* (Oxford Dictionary) «бути розсудливим, розумним»,

to put one's head together (Oxford Dictionary) «об'єднати зусилля», *to lose one's head* (Oxford Dictionary) «втратити самовладання», *to keep a cool head* (Oxford Dictionary) «зберігати спокій». Ці фразеологізми демонструють, що голова в англійській мовній картині світу асоціюється з розумом, інтелектом та здатністю приймати зважені рішення.

Іншим поширеним компонентом є око (eye). Англійські фразеологізми з цим компонентом часто виражають спостереження, увагу та нагляд, наприклад, *to keep an eye on* (Oxford Dictionary) «пильнувати за», *to be all eyes* (Oxford Dictionary) «пильно спостерігати», *to turn a blind eye* (Oxford Dictionary) «закривати очі на щось». Також фразеологізми з компонентом eye можуть позначати розуміння, сприйняття або критичне ставлення, як-от *in the eye of the beholder* (Oxford Dictionary) «в очах спостерігача», *to see eye to eye* (Oxford Dictionary) «бути однієї думки», *to cast a critical eye* (Oxford Dictionary) «критично оцінювати».

Серед інших поширених компонентів частин тіла в англійських фразеологізмах можна виокремити:

- вухо (ear): *to have an ear for music* «мати слух до музики», *to turn a deaf ear* «не звертати уваги» (Oxford Dictionary);
- ніс (nose): *to be led by the nose* «бути під чиймось впливом», *to turn up one's nose* «зневажливо ставитись» (Oxford Dictionary);
- рука (hand): *to lend a hand* «допомогти», *to have a free hand* «мати вільні руки», *to bite the hand that feeds you* «зрадити того, хто тебе годує» (Oxford Dictionary);
- нога (foot): *to get a foot in the door* «зробити перший крок», *to be on one's last legs* «бути на ладан», *to put one's foot down* «наполягати на своєму» (Oxford Dictionary).

Фразеологізми з компонентом частиною тіла в англійській мові демонструють тісний зв'язок між мовою та досвідом людини. Вони відображають особливості сприйняття та концептуалізації дійсності носіями англійської мови, а також виконують різноманітні функції, такі як опис емоційного стану, характеру, поведінки, оцінки тощо.

Українська мова також характеризується великою кількістю фразеологізмів, які містять у своєму складі компоненти, що позначають частини тіла людини. Ці фразеологічні одиниці виражають різноманітні аспекти людського досвіду та відображають особливості української мовної картини світу.

Як і в англійській мові, одним із найбільш поширених компонентів у українських фразеологізмах є голова (голова). Наприклад, *збивати з пантелику* (ФСУМ), *забивати голову* (ФСУМ), *тримати в голові*, *повертати голову* (ФСУМ). Ці фразеологізми демонструють, що голова в українській мовній свідомості асоціюється з мисленням, пам'яттю та інтелектом.

Інший продуктивний компонент - око. Українські фразеологізми з цим компонентом часто виражають спостереження, увагу та сприйняття, наприклад, *дивитися крізь пальці*, *мати очі на потилиці*, *замилувати очі* (ФСУМ). Також фразеологізми з компонентом «око» можуть позначати розуміння, оцінку або ставлення, як-от *бачити наскрізь*, *позирати вовчим оком*, *дивитися в корінь*.

Серед інших поширених компонентів частин тіла в українських фразеологізмах можна виокремити:

- *вухо: в одне вухо влетіло, в друге вилетіло, затикати вуха, прислухатися*; (ФСУМ)
- *ніс : задирати носа, тримати ніс за вітром, совати носа*; (ФСУМ)
- *рука : подавати руку допомоги, розв'язувати руки, перекладати з рук у руки*; (ФСУМ)
- *нога : ставити ногу на ший, стояти на своєму, ноги не носять*. (ФСУМ)

Фразеологічні одиниці, до складу яких входять назви частин тіла, є одними з найбільш поширених і семантично різноманітних у фразеологічному фонді української мови. Вони охоплюють різноманітні сфери життя та діяльності людини, відображаючи її багатогранний внутрішній і зовнішній світ. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що соматичні фразеологізми в українській мові становлять вагому частину її фразеологічного складу. Вони представлені різноманітними структурно-семантичними типами: субстантивними, дієслівними, ад'єктивними, адвербіальними, вигуківими та модальними конструкціями. Цей факт свідчить про високу продуктивність і функціональну значущість соматичної фразеології в мові.

Аналіз соматичних фразеологізмів дав змогу виявити, що частини тіла людини, номіновані в їхньому складі, виступають важливим елементом узагальненої характеристики людини, її

фізичного, психічного, емоційного, інтелектуального, морального та соціального станів.

Проведене дослідження демонструє, що фразеологізми з назвами частин тіла в українській мові відображають широкий спектр значень, пов'язаних із характеристикою людини. За їхньою допомогою можна всебічно охарактеризувати як зовнішні, так і внутрішні особливості людини, описати її фізичний та емоційний стан, риси характеру, особливості поведінки, розумові здібності, соціальний статус тощо.

Список використаних джерел:

- Ажнюк, Б. М. (2013). Фразеологічні одиниці з соматичним компонентом: порівняльний аналіз в українській та англійській мовах. *Мовознавство*, 2, 38-45.
- Білозір, Л. І. (2020). Аксіологічні особливості фразеологізмів англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 45(1), 84-87.
- Ужченко, В.Д., & Ужченко, Д.В. (2016). *Фразеологічний словник української мови*. Київ: Освіта.
- Farrow, J. J. (2018). *The Oxford Dictionary of English Idioms*. Oxford: Oxford University Press.

УДК 81'373

Грищук О.А., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Фразеологія є важливим складником національної мовної системи, яка, з одного боку, відображає світоглядні засади народу, а з іншого – формує мовну картину світу. Значне місце у фразеологічному фонді обох мов займають гендерно марковані вислови, які репрезентують суспільні уявлення про чоловічу та жіночу роль. Гендерні стереотипи, закріплені в мовленні, впливають на формування соціокультурної моделі поведінки, передаючи поколінням усталені норми. Оскільки фразеологізми передають історично зумовлені уявлення, вони часто виявляють соціальні упередження та закріплюють певні ролі, що може відрізнятися залежно від національних особливостей (Павленко, 2020).

Порівняльний аналіз англійської та української фразеології дозволяє виявити спільні та відмінні риси в утвердженні гендерних стереотипів, які пов'язані як із традиційними уявленнями про жінок та чоловіків, так і з соціально-історичними реаліями обох культур. Зокрема, в англійській мові чимало фразеологічних одиниць відтворюють стереотипний образ жінок через вислови на кшталт *«butter wouldn't melt in her mouth»* (здається доброзичливою, але здатна на підступ), що підкреслює ідеалізований, але оманливий образ жіночності (Oxford Dictionary of English Idioms, 2010). В українській мові аналогічними за значенням є фразеологізми *«молоком не залиє»* (здається лагідною, але непередбачувана), що також вказують на певну невизначеність жіночої поведінки (Фразеологічний словник української мови, 2003). Такі вислови закріплюють уявлення про жіночу непередбачуваність та хитрість, що історично пов'язано із заборонаю для жінок брати участь у політичних чи соціальних обговореннях (Пономарьова, 2017).

Водночас, у фразеології обох мов наявні стереотипи, які підкреслюють емоційну нестабільність жінок. Англійський вираз *«cry crocodile tears»* зазвичай вживається стосовно жінок, які перебільшують свої емоції (Oxford Dictionary of English Idioms, 2010), тоді як українські еквіваленти, як-от *«плакати в три річки»*, зберігають подібну негативну конотацію (Фразеологічний словник української мови, 2003). Такі фразеологізми передають уявлення про жінок як істот, схильних до перебільшеної емоційності, і вказують на типові сприйняття жіночої поведінки як непропорційно драматичної.

З іншого боку, чоловіки в обох мовах традиційно асоціюються із силою, мужністю та відповідальністю. В англійській мові існує вислів *«a man of the cloth»* для позначення чоловіка, відданого духовній службі, що відображає очікування певної відданості та моральної стійкості (Merriam-Webster's Dictionary of English Idioms, 2015). В українській мові подібний фразеологізм – *«бути на священному шляху»* — зберігає аналогічну конотацію, натякаючи на високі моральні принципи, які повинні супроводжувати чоловічий ідеал (Фразеологічний словник української мови, 2003). Такі фразеологізми створюють образ чоловіка як сильного, індивідуалістичного лідера, що звужує спектр прийнятної соціальної поведінки для представників обох статей.

У сучасному соціолінгвістичному контексті спостерігається поступове переглядання гендерно маркованих висловів, що вказує на зростаючу важливість питання гендерної рівності. Багато усталених фразеологізмів, які раніше вважалися прийнятними, нині викликають

обговорення у суспільстві, особливо з точки зору їхнього впливу на закріплення гендерних стереотипів. Зростання феміністичного руху в англomовних країнах сприяло трансформації деяких фразеологізмів на нейтральніші варіанти, тоді як аналогічні процеси в Україні тривають повільніше.

Дослідження гендерних стереотипів у фразеології не лише висвітлюють традиційні уявлення про ролі чоловіків і жінок, але й демонструють, як мова може впливати на соціальну ідентичність та самоусвідомлення. Наприклад, багато фразеологізмів, які стосуються жінок, передають негативні стереотипи, що пов'язані з емоційністю та слабкістю. Водночас, вислови, що описують чоловіків, часто підкреслюють їх силу та рішучість. Це підтверджує дослідження Павленко (2020), яке показує, що фразеологічні одиниці можуть відображати та укріплювати гендерні стереотипи, які існують у суспільстві.

Крім того, гендерні стереотипи у фразеології відіграють роль у формуванні соціокультурних норм. Наприклад, вислови на кшталт «плакати в три річки» в українській мові можуть слугувати ілюстрацією стереотипу про емоційність жінок, що має своє коріння в історичному контексті (Пономарьова, 2017). Такі вислови не лише описують поведінку, а й сприяють формуванню суспільних очікувань щодо гендерних ролей.

Сьогодні, у світлі сучасних соціальних змін, спостерігається активний процес переосмислення гендерних стереотипів. Це стосується як фразеології, так і ширшого контексту мовного спілкування. Зростання феміністичних рухів у багатьох країнах призводить до перегляду традиційних виразів і створення нових, більш гендерно нейтральних формулювань. Тому вивчення фразеологічних одиниць у контексті гендеру має важливе значення для розуміння не лише мовної, а й соціокультурної динаміки сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

- Павленко, Н. О. (2020). Гендерний компонент в структурі та семантиці фразеологічних одиниць сучасної англійської мови. *Наукові записки Київського університету*.
- Пономарьова, О. А. (2017). Гендерні особливості фразеологізмів в англійській мові. *Електронний архів Національного педагогічного університету ім. Драгоманова*. Retrieved from: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19961/Ponomarova%20O.%20A..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Фразеологічний словник української мови*. (2003). Київ: Наукова думка.
- Merriam-Webster's Dictionary of English Idioms*. (2015).
- Oxford Dictionary of English Idioms*. (2010). Oxford: Oxford University Press.

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА

УДК 81'371+81'367.634

Леміш Н.Є., д-р філол. наук
*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
(Київ, Україна)*

ФІКСАЦІЯ ПРИЧИНОВОГО ЗНАЧЕННЯ У СПОЛУЧНИКІВ У ГРАМАТИЧНИХ СЛОВНИКАХ

Клас сполучників у різних мовах (у тому числі й в українській) не є однорідним, а релятивність лексичного значення сполучника як службової частини мови фактично збігається з його граматичним значенням (Леміш, 2010, с. 97). З огляду на це, важливим завданням лінгвістів залишається укладання граматичних словників, які б відображали особливості вживання службової лексики.

Метою цієї розвідки є ідентифікація і опис сполучників із зафіксованим причинним значенням у лексико-граматичній праці К. Городенської «Грамматичний словник української мови: Сполучники» (2007), у якій уперше на теоретичних засадах було представлено сполучник як окремий тип службових слів-морфем, що виражають семантику відношень, систематизовано граматичні функції сполучників української мови (формально-синтаксичні та семантико-синтаксичні), визначено їхні позиції у складному й простому ускладненому реченнях, указано на походження та способи вживання сполучників.

За типом синтаксичного зв'язку (перша граматична функція) усі сполучники К. Городенська розподіляє на сполучники сурядності (поєднують граматично рівноправні частини або їхні конденсати – однорідні члени речення), сполучники підрядності (поєднують граматично нерівноправні предикативні частини), сполучники сурядності-підрядності (поєднують предикативні частини або інші синтаксичні одиниці, яким властиві водночас ознаки граматичної рівноправності / нерівноправності) та сполучники підрядності-сурядності (поєднують предикативні частини або інші синтаксичні одиниці, яким властиві водночас ознаки граматичної нерівноправності

/ рівноправності) (Городенська, 2007, с. 3). Друга граматична функція сполучників – функція виразників семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами або однорідними членами, яка диференціюється залежно від позиції, у яку вони ставлять підрядну частину. К. Городенською виокремлюються чотири позиції: детермінантна, позиція прислівного залежного другорядного члена (іменникова, валентно зумовлена), формально-синтаксична позиція атрибута (прикметникова, валентно не зумовлена) та специфічна позиція при співвідносному займенниковому слові. Підрядні сполучники, що виражають детермінантні семантико-синтаксичні відношення, поділено на такі семантико-синтаксичні групи: причинові, наслідкові, цільові, умовні, часові, допустові, порівняльні та сполучники відповідності. Для підрядних сполучників конкретизовано тип підрядного зв'язку на основі того, від чого залежить підрядна частина складнопідрядного речення – від слова чи головної частини в цілому. За цією ознакою розмежовано підрядний прислівний і підрядний детермінантний зв'язок (Городенська, 2007, с. 4). (В англомовній традиції існують інші значення детермінанта, тому в германістиці замість детермінанта частіше вживається термін *ад'юнкт* (Селіванова, 2006, с. 116)).

За допомогою методу суцільної вибірки з праці К. Городенської нами було виписано 41 сполучник, з яких 25 зафіксовано як причинові (причинні), 2 – як сполучники підрядності, умовні з відтінком причини-підстави, 1 – порівняльний з відтінком причини. До 25 відносяться такі причинові сполучники: *адже, а то, а що, а що ... то, бо, від того що, од того що, внаслідок того що, унаслідок того що, завдяки тому що, з тим що, зважаючи на те що, з огляду на те що, наче, неначе, ніби, нібито, оскільки, оскільки ... то, позаяк ... то, тим ... що, тому що, у зв'язку з тим що, через те що, що*. Варто зауважити, що для *а то, наче, неначе, ніби, нібито* слово ‘причинний’ / ‘причиновий’ в описі випущено. Сполучник *а то* подано як: сполучник підрядності, виразник причинових семантико-синтаксичних відношень, синонім до причинного сполучника *бо*, поєднує підрядну причинову частину з головною частиною складнопідрядного речення з причиновим детермінантним зв'язком (Городенська, 2007, с. 44-45). Пункт 12 для сполучників *наче, неначе, ніби, нібито* сформульовано таким чином: сполучник підрядності, виразник причинових семантико-синтаксичних відношень, поєднує підрядну причинову частину з головною частиною складнопідрядного речення з причиновим детермінантним зв'язком: *Всі, **наче** їм обридло*

довге мовчання, разом загомоніли (Цит. за: Городенська, 2007, с. 121-125). Сполучники *раз і раз ... то* подаються як: сполучники підрядності, умовний, виразник умовних семантико-синтаксичних відношень з відтінком причини-підстави, синонім до умовного сполучника *якщо / якщо ... то*, поєднує підрядну умовну частину з головною частиною складно-підрядного речення з причиновим детермінантним зв'язком: **Раз тато сказав, то так і треба зробити** (Цит. за: Городенська, 2007, с. 206-207). *Раз* можна замінити на *оскільки* і таким чином підтвердити причиновість значення: **Оскільки тато сказав, то так і треба зробити**. Сполучник *як* має багато значень і може навіть поєднувати відокремлену прикладку з відтінком причиновості з підметом або керованим другорядним членом речення, підрядним прислівним зв'язком: *Після біофаку вона, як відмінниця, була залишена в столиці* (Цит. за: Городенська, 2007, с. 295-304). У наведеній ілюстрації відокремлена прикладка може бути трансформована у вставне речення обігрунтування: *Після біофаку її, як вона була відмінницею, було залишено в столиці*, де сполучник *як* виступає як причиновий сполучник.

Узагальнюючи інформацію, представлену К. Городенською, ми дійшли висновку, що 20 українських причинових сполучників мають причину за первинну функцію, а 8 – за вторинну. Проте методом суцільної вибірки ми також ідентифікували ще 13 сполучників, а саме: цільові (*аби, для того аби, для того щоб, з тим щоб, чи, щоб / щоби*), умовні (*коли, якщо*), пояснювально-з'ясувальний (*отже*), виразники відношень відповідності (*чим ... тим, чим ... то, що ... тим, що ... то*). Ілюстрації, наведені в (Городенська, 2007), підтверджують нашу думку про спроможність вказаних сполучників виражати причину, наприклад: *Ведмідь усе зазирає на дерева, чи нема де бджіл* (Укр. нар. казка) (Городенська, 2007, с. 265). Так, ми вважаємо, що для цих сполучників теж необхідно зафіксувати значення каузальності / причинності / причиновості або, принаймні, відтінок причинності, оскільки всі вищезазначені значення входять до каузального комплексу. За певних обставин може спостерігатися перехід з одного значення каузального комплексу в інше, а іноді одне значення настільки щільно нашаровується на інше, що стає неможливим віддати перевагу в будь-який бік (функціональний синкретизм): *Петрусь припав до подушки – і не словами, а сльозами виливав їй своє лихо; молився, щоб скоріше йому одужати, звестися, піти у гімназію* (Цит. за: Стельмахом, 5, с. 56) – Сполучник *щоб* має значення і причини, і мети.

На особливу увагу заслуговують сполучники – виразники відношень відповідності, які включають семи кількості (міри / ступеня) і якості. Як відомо, одним з законів діалектичного матеріалізму щодо руху і розвитку матерії є перехід кількісних змін в якісні. Вважаємо, що каузальність як семантична мегакатегорія до причинності включає і кількісні дії, стани, обставини, що відповідно дають певні якісні наслідки. Це підтверджують і наведені К. Городенською ілюстрації: **Чим** складніше побудовано слово, **тим** легше його зрозуміти (І. Вихованець) – у поданій ілюстрації можна виділити умовну пресупозицію: *якщо слово розкладається на декілька компонентів, то його значення може впливати саме з них.*

Отже, дані в граматичних словниках не лише фіксують значення і відтінки значень службової лексики, але й надають змогу з'ясовувати випадки функціонального синкретизму, що є важливим як для опанування мовою, так і для адекватного відтворення змісту мови-оригіналу цільовою мовою.

Список використаних джерел:

- Городенська, К. (2007). *Граматичний словник української мови: Сполучники*. Херсон: Видавництво ХДУ.
- Леміш, Н.Є. (2010). *Ізосемні причинові сполучники у різносистемних мовах (на матеріалі української, російської, англійської та іспанської мов): Монографія*. Донецьк: «Ноулідж». Донецьке відділення.
- Селіванова, О.О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля. К.

УДК 811.161.162.1'373.613

Совтис Н.М., д-р філол. наук,
Рівненський державний гуманітарний університет,
(Рівне, Україна),
Луженецька К.Д., магістрантка
Хмельницький національний університет
(Хмельницький, Україна)

АНГЛІЦИЗМИ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

Актуальним напрямком дослідження сучасної лінгвістики є вивчення запозиченої лексики, яка займає вагоме місце в польській мові. Постійне та істотне зростання кількості нових іншомовних слів

особливо спостерігаємо в текстах засобів масової інформації. Вплив запозичень прослідковується і на рівні формату, і на рівні змісту, і на мовному рівні. Широке розповсюдження англіцизмів стає характерною ознакою сучасних польських ЗМІ. Вони надають змісту нові семантичні відтінки, тим самим збагачуючи та підвищуючи його виразність.

Під терміном «англіцизм» розуміємо різновид мовного запозичення слова чи його окреме значення, вислів, що запозичені чи перекладені з англійської мови або утворені за її зразком. Отже, англіцизмом є лексема, яка запозичена безпосередньо з англійської мови *surfing* – англ. *Surfing*; походить з англійської мови, але запозичена за посередництвом іншої мови, напр., нім. *befsztyk* – нім. *Beefsteak* < англ. *beefsteak*; не походить з англійської мови, але була раніше запозичена за її посередництвом, напр., *tomahawk* < англ. *tomahawk* < алгон. *tāmähāk(an)*.

Основні функції запозичень у текстах публіцистичного стилю: відтворення іноземного колориту, найменування предмету або явища за відсутності відповідної лексики рідної мови, відтворення авторського відношення, уникнення повторів (синонім), конкретизації, емоційно-експресивна функція тощо. Водночас надмірне вживання слів іншомовного походження засмічує польську мову, робить її немилозвучною, малозрозумілою для слухачів, співрозмовників.

Слово в ЗМІ має надзвичайну силу, коли його активно використовують у телевізійній мові або на сторінках преси, воно миттєво підхоплюється масовою аудиторією, все глибше проникає до рідної мови, яким би чужим спочатку воно не здавалося. Деякі англійські запозичення вже настільки закріпилися у сучасному мовленні, що заміна їх на власне польські слова уявляється достатньо складною. Особливо це спостерігаємо в тих випадках, коли англійське слово означає відносно нове для польської дійсності поняття, опис якого засобами польської мови потребує певних зусиль.

Наявність англійських запозичень у сучасній польській мові, окрім потреби називати незнайомі явища, викликана також модою, іноді прагненням до скорочення, бажанням сконденсувати максимум змісту в мінімальній формі, і не завжди впливає з реальної мовної потреби, тобто відсутності рідного еквівалента. Більшість англіцизмів є іменниками, що пов'язано з ономастичним чинником запозичення. Різні типи англійських запозичень співіснують один з одним, наприклад, запозичення *bizneswomen* – англ. *businesswoman* зі

структурно-семантичною калькою *kobieta interesu* і напівкалькою *kobieta biznesu*, або лексичне запозичення *coming out*, що походить з англ. *coming out* можна порівняти зі структурно-семантичною калькою *wychodzić z szafy* – англ. *to come out of the closet*. Ці приклади слугують ілюстрацією складного процесу входження запозичення до системи польської мови та унормування нового поняття у свідомості поляків.

Нове запозичення іноді замінюється семантичним запозиченням або калькою. Дублетні пари найчастіше є комбінацією структурно-семантичної кальки та лексичних запозичень, напр., *główny nurt* і англ. *mainstream*, *szczęśliwe godziny* і англ. *happy hours*, *wolne jedzenie* і англ. *slow food*, *książka elektroniczna* і англ. *e-book*, *zrzut ekranu* і англ. *screenshot*. Структурно-семантичне калькування може співіснувати з напівкалькою: *pamięć podręczna* і *pamięć cache* – англ. *cache memory*, *aftera rozporkowa* і *rozporekgate* – англ. *zippergate/zipper scandal*.

Англійські запозичення асимілюються до норм польської мови, змінюються за відповідними парадигмами, створюють похідні за допомогою польських афіксів, розширюють або звужують свої значення.

Безумовно, у пересічного носія мови складається враження, що англіцизмів у польській мові є велика кількість, але воно хибне, оскільки для цих запозичень характерна висока частотність вживання. Як бачимо, ці слова відповідно пристосовуються до законів фонетики, граматики, словотворчих моделей та семантичної системи польської мови.

Список використаних джерел:

- Mańczak-Wohlfeld E. Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010. 240 s.
- Sękowska E. Wpływ języka angielskiego na rozwój zasobu leksykalnego polszczyzny / S. Dubisz, I. Stapor (red.). Wielojęzyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich. Pułtusk, 2008. S. 389–403.
- Waszakowa K. Derywowane anglicyzmy jako wyraz ekspansji słownictwa potocznego i środowiskowego w języku mediów ostatniego ćwierćwiecza. *Slavia Meridionalis*, 9. 2009. S. 89–101.
- Witalisz A. Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim. Kraków, 2016. 224 s.

УДК 811.11=112.2:159.95(043.2)

Орел І.І., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, України)

ТИПИ ПРЕСУПОЗИЦІЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СЕМІОЗИСУ

Відомо, що основою формування фразеологічного значення є внутрішня форма, яка пов'язана із позамовним предметом чи ситуацією. Зазначений зв'язок відбувається через виразну з погляду мовців виокремлену ознаку, яка відображає результат освоєння позамовної реальності. Тому внутрішня форма розглядається дослідниками як основа фразеологічного семіозису.

Метою розвідки є визначення типів пресупозицій у процесі фразеотворення. Формування ономазіологічної структури фраземи відбувається на основі вибору ознаки образу внутрішньої форми. Цей процес є процесом мотивації, що відбиває лінгвопсихоментальну діяльність (Селіванова, 2012, с. 160).

Крім образів основою внутрішньої форми фразеологічного значення виступають пресупозиції. Термін «пресупозиція» належить Готлібу Фреге, який трактував це поняття як екстралінгвальну передумову/ основу, яка забезпечує істинне значення у імені (у значенні мовного знака), пов'язуючи мовний знак і його значення (Frege, 1892, S. 35-37).

Деякі мовознавці (Доннелан К., Дюкро О., Купер Д., Філмор Ч.) трактують пресупозицію як екзистенціальний факт (єдність об'єктів, комунікативно нерелевантні елементи значення), синтагматичні пресупозиції (семантичне визначення слова семантичними засобами іншого слова), комунікативні пресупозиції (рівень володіння адресатом базової інформації), конотативні (утворення додаткових значень). Низка дослідників розглядають пресупозицію як наказ чи обіцянка (Філмор Ч.), як компонент семантичного аналізу висловлювань (Бейкер А., Дюкро О., Лаккоф Дж., Кіпарські К., Купер Д.).

Через відсутність однозначності тлумачення терміну «пресупозиція» вважаємо за необхідне уточнити зазначене поняття. Ми розуміємо цей феномен у межах пропонованої розвідки як семантичну пресупозицію, яку Бацевич Ф.С. визначає як істинне судження (Бацевич, 2010, с. 136-142). Пресупозиція як основа внутрішньої форми фразеологізму на позначення стереотипу – це певна ситуація, схема

поведінки, що відображає національнокультурну інформацію у фразеологічному значенні і передбачає національно-специфічну реакцію на зовнішні подразники. Пресупозиція передає стереотипне уявлення про дію/подію і є спільними когнітивними знаннями мовця і адресата.

Пресупозиція транслює екстралінгвальну інформацію складнішої структури, ніж образ. Ознака пресупозиції у основі внутрішньої форми передає не лише національно-специфічну інформацію, але й забезпечує когерентність структури фразеологічного значення. Оскільки фразеологічні одиниці розглядаються як мікротексти (Баран Я.А., Гаврись В.І., Пророченко О.П.), то пресупозиція виконує функцію його комунікативно-прагматичного компонента.

Пресупозицію в основі внутрішньої форми розглядаємо як: 1) ситуацію (національно-культурного чи транскультурного походження), 2) схему дії, 3) поєднання ознак образів і ситуації/ схеми дії (детальніше див. Orel, 2022).

Національно-культурна пресупозиція відображає фрагменти національної картини світу (вірування, забобони, міфологічне уявлення про світ, свята, звичаї, обряди, правила ведення господарства, правила поведінки, історичні події тощо), транслює ціннісні елементи у структурі фразеологічного значення. Національно-культурна пресупозиція послугувала основою внутрішньої форми для вираження, наприклад, стереотипу поведінки: 1) особлива/ нетипова поведінка: *eine Extrawurst gebraten (kriegen)* – поводитися не як інші; надавати комусь перевагу/ приділяти особливу увагу. Вираз походить із середньовіччя. У середні віки ковбаса була особливим делікатесом для бідних людей, тому отримати додаткову «зайву ковбасу» було рівносильним вияву особливої прихильності. (WRARWiASUS); 2) нерозбірлива/ невибаглива поведінка: *Alles in einen Topf werfen/ schmeissen* – (розм.) нічого не диференціювати, усе плутати, до всього ставитися однаково, недопустимо узагальнювати; змішувати різні речі разом. Походження пресупозиції внутрішньої форми виразу походить із традицій приготування їжі. На відміну від іншого кухонного начиння (таких як миски, сковорідки), слово *Topf* має германське походження і, ймовірно, пов'язане з *tief*. Порівняно з варіантами *Dippen, Dürpen, Dörpen* тощо, які все ще широко поширені в діалекті сьогодні, саме Мартін Лютер першим запровадив нинішню форму слова в письмовій мові. Страви простого населення – кашу і юшку – варили в горщику, доволіно змішуючи всі їстівні інгредієнти і

розігриваючи на вогні або у печі. Каструлі, горщики (*Topf*) також є основним кухонним посудом у домашньому господарстві з XV століття; 3) чесність/ не чесність у поведінці: *Lügen haben kurze Beine*. – (присл.) на брехні далеко не заїдеш, (досл.: брехня має короткі ноги). Пресупозиція відображає міфологічне мислення, якому властива персоніфікація всього, що оточує людину. Персоніфікація, як один із видів метафоричного переосмислення (WRARWiASUS).

Транскультурна пресупозиція (на основі міфів (транскультурних, германських), біблійних переказів, транс- або іншокультурних пресупозицій, крилатих слів) відображає свої ознаки у фразеологізмі на позначення стереотипного уявлення про нерозсудливу/ нерозумну поведінку/ вчинки: *jemanden reitet der Teufel*; *jemand ist vom Teufel geritten* – (розм.) хтось діє необачно/ небезпечно/ дурно; хтось одержимий/ зухвалий/ фанатичний/ злий. Пресупозиція фразеологізму сформувалася на основі релігійних вірувань християн у злого демона, який провокує біди. У забобонах злі духи або навіть сам диявол їздять на шиї людей і шепочуть їм на вуха злі думки. На додаток до цих сидячих духів (*Succubus*), у світі демонів, звичайно, є також духи, що втягуються (*Incubus*), які роблять людей хворими зсередини або змінюють їх психіку. На основі тої самої пресупозиції виникли вирази: *Was hat dich (denn / bloß) geritten?* – (розм.) що в тебе вселилися?; *es ist der Teufel los* – (розм.) панує безлад, крах чогось (WRARWiASUS).

Отже, пресупозиція, як складна структура позамовної інформації, виступає основою фразеологічного семіозису: 1) шляхом активації ознак національно-культурної чи транскультурної ситуації, 2) шляхом увиразнення ознак образу, використаного у стереотипній ситуації з погляду мовця.

Перспективами подальших розвідок визначено дослідження поєднання ознак національно-культурного образу та транскультурної ситуації.

Список використаних джерел:

- Бацевич, Ф.С. (2010). *Нариси з лінгвістичної прагматики*: монографія. Львів: ПАІС.
- Селіванова, О.О. (2012). *Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке*: монографія. Черкаси: Ю. Чабаненко. Available at: <https://www.scribd.com/document/442487501/Selivanova-pdf>
- Frege, G. (1892). *Über Sinn und Bedeutung*. In: *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, N. F., Bd. 100/1. (S. 25-50). Available at: <https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/fregesinn1892?p=21>

Orel, Iryna. (2022). Bildung und Entwicklung der phraseologischen Bedeutung auf der Basis von Präsupposition. *PNAP. Scientific journal of Polonia University periodyk naukowy Akademii Polonijnej*. 51, nr. 2. Czestochowa. S. 115-124. Available at: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap>

WPRRiASWU: Wörterbuch und Portal für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter, Umgangssprache. Режим доступу: https://www.redensarten-index.de/suche.php?suchbegriff=Ordnung&bool=and&gawoe=an&sp0=rart_ou&sp2=erl_ou

УДК 81.37:811.133.1

Тарасюк Н.Ю., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЛОВОТВІРНО-ДЕРИВАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОРФЕМ

Вивчення словотворчих характеристик морфем з урахуванням їхніх класифікаційних ознак привертає увагу дослідників у аспекті сучасного розвитку мовознавчої науки. Йдеться про виокремлення морфемних характеристик лексем за значенням, формою, місцем розташування в слові, за функцією за вживаністю або так званою активністю, за відтворюваністю або повторюваністю (Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., 1998, 441 с.; Полюга Л. М., 2009, 554 с.). У морфеміці та словотворенні широко розповсюджена класифікація морфем двох основних груп, котрі представлені кореневими та афіксальними одиницями, значення яких корелюється відповідно до класифікаційних ознак їхньої функції та значення, які безпосередньо впливають на словотворчі характеристики лексеми, оскільки визначають словотвірний потенціал певного класу слів, актуалізованого функціональним аспектом як базової характеристики утворення висловлювання.

Метою розвідки є виокремлення групи морфем лексичного рівня, визначення яких вмотивоване функціональним значенням словотворчого процесу з огляду на детермінацію понять, таких як словотворення та деривація.

Традиційний поділ морфем на афіксальні та кореневі групи спирається на характер їхнього значення, котре зумовлене предметним, дериваційним та релятивним корелятом. Зазвичай предметне значення співвідносять з семантикою кореневої лексеми,

тоді як дериваційне значення, яке ще називають словотвірним, співвідносять з таким морфемними афіксними утвореннями, як префікси, суфікси. Релятивне значення, як правило, визначають за флексією, котра реалізує значення контекстуально-семантичного відношення слів у реченні. На наш погляд, саме релятивне значення є базовою характеристикою морфемної структурно-компонентної будови слова слов'янської мовної групи, функціональний потенціал якої спирається на парадигматичну структуру побудови мовної системи, а отже і системи словотворення. Тоді як для мов романської та германської груп дана ознака є швидше периферійною, оскільки ці мови реалізують синтагматико-парадигматичні зв'язки між одиницями мовної системи, які конкретизовані функціональним аспектом словотворчого процесу, котрий перебуває під впливом аналітизму у більшій мірі, ніж його виявляє синтетизм побудови слова як функціонально значимої одиниці мовного процесу.

Функція морфемі нерозривно пов'язана з формою лексеми та її функціональним навантаженням в межах висловлювання, так як морфема як мовна одиниця морфемного рівня повністю актуалізується на лексематичному рівні, одиниці якого функціонують на лексико-синтаксичному рівні, а отже функціональна активність морфемі невід'ємно пов'язана з рівнем синтаксису, на якому формується висловлювання. Таким чином, морфема може розглядатись як функціонально значима одиниця мовної системи, котра зумовлює утворення комунікативного висловлювання, незважаючи на відсутність характеристик її семантичної автономності.

Оскільки словотворення співвідноситься як наука як з граматику, так і з лексикологією, характеристика морфем актуалізує ознаки двох мовних систем, виявляючи функціональну активність на лексичному та граматичному рівнях. З огляду на особливості утворення словотвірного значення, ми розглядаємо морфематичний тип лексеми, а отже і її морфемну будову, як опосередковану мовну одиницю стосовно словотвірного типу та дериваційної парадигми. Подібний підхід дозволяє дослідити умотивованість словотвірного значення лексеми як словотворчими засобами, так і морфемними її компонентами з вираженим семантичним значенням. Одним із засобів семантичної умотивованості словотвірних типів та дериваційної парадигми ми вбачаємо у реалізації таких ознак, як граматична категорія частини мови твірної лексеми та словотвірні морфемні афікси.

Ми бачимо лексему як виокремлення семантичного значення у граматичній формі графічного слова синтетичної чи аналітичної будови. Для таких мов як французька саме аналітизм її конституції у більшій мірі визначає мотивацію функціональної активності морфем у системі словотворення, яке ми відмежовуємо від поняття деривації, котра у свою чергу виявляє більшою мірою релятивне значення на противагу словотвірному. Вбачаємо необхідність у виокремленні словотвірного значення, з одного боку, та дериваційного (або релятивного), з іншого.

З точки зору визначення семантики окремої лексеми ми вирізняємо її морфематичний тип та семантику морфемних сем. З точки зору узагальнення семантичних характеристик лексем як класу певної граматичної категорії ми звертаємо увагу на формування її словотвірного значення, яке спирається на пару *твірна-похідна* лексеми, що впливає на формування семантики як усієї лексеми, так і її словотворчих афіксів.

Отже, форма слова, на наш погляд, реалізується у наступних площинах, котрі визначають функціональні особливості лексеми у системі мови: словотворенні, деривації, формотворенні. Деривацію ми визначаємо як явище, котре реалізує парадигматичні зв'язки мовної системи через форму та зміст дериваційної парадигми, котра може фіксувати утворення нової лексеми. Словотворення визначаємо як утворення нової лексеми, що реалізує синтагматичні зв'язки етимологічного рівня мови через форму словотвірного типу засобами словотворчих форматів. Формотворення актуалізує граматичну форму слова з метою вираження граматичного значення, котре не призводить до утворення нової лексеми.

Список використаних джерел:

- Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. (1998). Словник афіксальних морфем української мови. Київ.
Полюга Л. М. (2009). Словник українських морфем. Вид. 3-є, доповн. і випр. Київ: Довіра.

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 81'373

Дейкун О.І., магістрант
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

СЕМАНТИЧНІ ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З НАЗВОЮ ЧАСТИН ТІЛА В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Кожна розвинена мова, як відомо, має значну кількість стійких словосполучень – фразеологізмів, що вживаються носіями мови у звичному, усталеному оформленні. Фразеологічний склад є специфічною для кожної мови національно маркованою частиною лексики. Постійно поповнюючись новими одиницями, фразеологічний склад відображає культурно-історичний досвід народу, а також особливості історичних законів розвитку мови (Кочерган, 2006, с. 339). Наявність фразеологізмів у мовотворчій діяльності людини свідчить не лише про високий рівень її мовної культури, але й про самобутній зв'язок із народом як творцем і носієм мови, із побутом, звичаями, обрядами, легендами, про ніким і нічим не виміряну любов її до мовних надбань рідного народу. Нижче розглянуто англійські фразеологічні одиниці з метою їх аналізу за значенням, що допомагає краще зрозуміти їхню семантичну специфіку та функціональну роль у мові.

Фразеологізми, що містять назви частин тіла, часто використовуються для опису внутрішніх страхів або раптової невпевненості перед важливими подіями. Наприклад, «*Get cold feet*» (TheFreeDictionary.com) – «Злякатися» має походження, пов'язане з військовими або літературними джерелами, де символізувало раптову втрату сміливості.

Інші фразеологізми слугують для вираження підтримки та побажання удачі перед важливою подією. Наприклад, «*Break a leg*» (Cambridge Dictionary) – «*Ні пуху, ні пера*» має театральне походження і символізує побажання успіху, використовуючи зворотний вираз, щоб уникнути невдачі. Походження англійського виразу пов'язане з театральною традицією. Український аналог походить із мисливської

традиції, де відповідь «До біса» мала відігнати невдачу. Обидва вирази використовуються для підтримки і вираження позитивних намірів, підкреслюючи дружню підтримку.

Деякі фразеологізми описують ситуації значних витрат. Наприклад, «*Cost an arm and a leg*» (Cambridge Dictionary) – «Влетіти в копійчку» виникло з ідеї, що значна втрата, як-от «рука та нога», символізує високу ціну, а український відповідник описує це через порівняння з невеликою монетою, що підкреслює метафоричний характер великих витрат. Обидва вирази використовуються для підкреслення фінансового аспекту.

Інші можуть підкреслювати процес контролю або спостереження. Наприклад, «*Keep an eye on*» (Cambridge Dictionary) – «Слідкувати за чимось» означає уважне спостереження, де око використовується як символ контролю. Англійське походження цього виразу використовує око як символ спостереження, і він має пряме значення контролю чи догляду. Використання фразеологізму в обох мовах підкреслює процес постійного нагляду.

Опис надмірної зайнятості часто передається через фразеологізми на кшталт «*Have your hands full*» (Cambridge Dictionary) – «Бути дуже зайнятим», що відображає образ рук, зайнятих численними справами. Походження англійського виразу пов'язане з образом рук, зайнятих багатьма справами. Він широко використовується в мові для підкреслення великого обсягу обов'язків і навантаження.

Фразеологізми також можуть виражати дію допомоги чи підтримки. «*Lend a hand*» (TheFreeDictionary.com) – «Допомогти» символічно представляє руку як інструмент для допомоги. Англійський вираз використовує руку як символ дії підтримки і часто використовуються для опису доброзичливої допомоги в різних ситуаціях.

Спроби зрозуміти складну інформацію також можна описати через фразеологізми, такі як «*Get your head around it*» (Cambridge Dictionary) – «Зрозуміти щось складне», де голова виступає символом мислення. Він застосовується в ситуаціях, де йдеться про необхідність розуміння складної концепції або завдання.

Опис швидких відповідей передається через «*Off the top of (one's) head*» (TheFreeDictionary.com) – «З ходу, без підготовки», що символізує швидкість і неформальність. Походження англійського

виразу передає образ думок, які одразу виникають у свідомості. Він підкреслює швидкість реакції та неформальність відповіді.

Емоційні стани і сильні переживання часто описуються фразеологізмами на зразок «*Cry your heart out*» (TheFreeDictionary.com) – «*Плакати навзрид*», де серце є символом емоцій, що відображає повне занурення у горе або переживання. Обидва вирази передають емоційну вразливість і використовуються для опису сильних емоційних станів.

Для опису дратівливих ситуацій або людей використовується «*A pain in the neck*» (Cambridge Dictionary) – «*Дратівлива людина або ситуація*», що метафорично переносить фізичний дискомфорт у вираз подразнення. Вираз підкреслює подразнення чи неприємність, спричинену певною людиною або подією.

Ці фразеологізми та їхні українські еквіваленти мають схожу семантичну функцію, відображаючи ті самі емоції та дії, але різняться культурними особливостями і деякими аспектами походження. Це демонструє спільність людського досвіду і різноманітність його мовного вираження.

Список використаних джерел:

Кочерган, М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства*. Академія.
Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
TheFreeDictionary. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com>

УДК 811.111'373

Сиворіг Н.В., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ З КОМПОНЕНТОМ- ОРНІТОНІМОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ЯК ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Фразеологічна скарбниця кожного народу – найяскравіший розділ сучасного мовознавства. Фразеологічні одиниці завжди вирізнялися своєю забарвленістю, наповненістю асоціаціями, великим та глибоким змістом. Це саме той шар мовного матеріалу, який може дати найповнішу характеристику про націю – її традиції, вірування,

історію, переживання, бажання тощо. Будучи невід'ємним атрибутом народного фольклору, прислів'я та приказки являють собою відбиток життя нації, в якій вони функціонують, це образ думок та своєрідний характер народу.

Актуальність даного дослідження полягає у можливості поглянути на національну лінгвокультуру в її цілісності, системності та самобутності, що може бути корисним при трактуванні різноманітних явищ у їх повсякденних проявах, та дасть змогу ближче познайомитися з культурою та мовою її носіїв.

Мета даної роботи полягає у дослідженні особливостей вживання компонентів-орнітонімів у прислів'ях та приказках англійської та української мови.

Матеріал дослідження – 96 англійських прислів'їв та приказок з компонентом-орнітонімом, які являють собою унікальні знання про народ, його національно-специфічні уявлення та цінності, а також накопичений століттями досвід.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) проаналізувати поняття «прислів'я» і «приказка» з виділенням їхніх основних відмінностей і подібностей;
- 2) виявити особливості вживання назв птахів для вираження думок та ідей у зіставляваних мовах.

Прислів'я та приказки становлять величезний інтерес для лінгвокраїнознавства, оскільки відзеркалюють в собі тривалий процес розвитку культури певного народу, відображають дух і самобутність нації.

Помилковою є думка про те, що прислів'я і приказки – це одне й те саме. Ба більше, їх часто ототожнюють з ідіомами або афоризмами. В. Мідер пропонує таке трактування: «Прислів'я – коротка, всім відома фольклорна сентенція, що передається з покоління в покоління і виражає мудрість, правду, мораль і традиційні погляди на життя в метафоричній, фіксованій і запам'ятовуваній формі» (Мідер, 2004, с. 4). Визначальним фактором, який відрізняє їх від прислів'їв, полягає у їх традиційності, народності. У живому спілкуванні прислів'я вживаються в розмові як аргумент, коли адресант у підтвердженні сказаного звертається до досвіду цілого народу. Прислів'я роблять мову більш живою, близькою до народної. Впевнено можемо сказати, що прислів'я – це вислів у формі закінченого речення, в якому зафіксовано багатовіковий досвід народу.

Тоді як приказка – це частина прислів'я, фраза або словосполучення, яке можна легко замінити іншими словами. Приказка – короткий стійкий вираз, образний, який не є, на відміну від прислів'я, закінченим висловлюванням і без властивого прислів'ю повчального змісту (Муромцев, 2011, с. 310).

Велика кількість прислів'їв та приказок налічується як в англійській, так і українській мовах, серед яких певну частину займають останні з назвами птахів. Наявність у прислів'ях та приказках орнітологічної лексики пояснюється давнім співіснуванням людини і птаха, а метафоричний перенос в таких виразах пов'язаний з тим, що людині добре відомі особливості поведінки, гніздування та вигляду птахів. Наприклад, англ. *fussy as a hen with one chick* – укр. *носиться як курка з яйцем*; англ. *like water off a duck's back* – укр. *як з гуски вода*, англ. *to take to something like a duck to water* – укр. «прив'язатися до чого – небудь, як качка до води» (АПП, 1973, с. 94).

В англійській та українській мовах можна помітити прислів'я і приказки, які містять однакові денотати для вираження однієї і тієї ж думки. Наприклад, англ. *hawk will not pick out hawk's eyes* – укр. *яструб яструбові ока не виклює*, англ. *don't count your chickens before they are hatched* – укр. *курчат восени лічать*, а от англ. *old birds are not to be caught with chaff* (АПП, 1973, с. 97) містить певне узагальнення, тоді як укр. *старого горобця на полову не зловиш* містить назву конкретного представника птахів.

Дослідженні одиниці свідчать й про те, що деякі птахи схожим чином сприймаються представниками зіставляваних мов і відповідно подібно відображаються і в народній творчості. Наприклад, орел в обох мовах постає символом незалежності, сили та мужності: англ. *it is a strong bird that can take what an eagle has in his claws* (АПП, 1973, с. 86) – укр. *куди орли літають, туди сорок не пускають, не вчи орла літати, а рибу плавати* (Пазяк, 1989, с. 220). Про півня кажуть: англ. *cock is master of his own dunghill* – укр. *і півень на своєму смітті гордий*, англ. *it will be a forward cock that crows in the shell* – укр. *мале курча, та вже летюче* (АПП, 1973, с. 37, 88). Гарний голос одразу асоціюється із соловейком. Так, наприклад, виявляємо англ. *to sing like a nightingale* або *the call of the nightingale* – укр. «в кожного солов'я пісня своя» та *при соловію і воробець співак* (Пазяк, 1989, с. 223).

Поряд з тим, зазначимо прислів'я та приказки, що містять різні назви птахів для вираження однієї і тієї ж думки. Наприклад, в англ. мові – *a bird may be known by its song* – укр. *пізнати ворону по пір'ю*,

англ. *a bird is known by its note, and a man by his talk* – укр. *всяка пташка свої пісні має* (Пазяк, 1989, с. 211).

Взаємоперекладними є англ. *a sparrow in hand is worth more than a vulture flying, a bird in the hand is worth two in the bush, better an egg today than a hen tomorrow* – укр. *краще синиця в жмені, ніж журавель у небі, не сули журавля в небі, дай синицю в руки, краще нині горобець, як узавтра голубець* (Пазяк, 1989, с. 217; 220; 223). Хоча у зазначених прислів'ях зустрічаються різні назви птахів, чітко простежується співвідношення саме невеличкої пташки з чимось реальним, що справді може здійснитися.

Слід звернути увагу й на те, що деякі англ. варіанти містять компоненти-орнітоніми, у той час як їхні відповідники в укр. мові – ні. Наприклад, англ. *the early bird catches the worm* – укр. *хто рано встає, тому бог дає* або *хто пізно встає, тому хліба не стає*; англ. *feather by feather a goose is plucked* – укр. *крапля по краплі і камінь довбає*; англ. *fine feathers make fine birds* – укр. *убери пень, буде подобень*; англ. *little pigeons can carry great messages* – укр. *маленьке, та важеньке*; англ. *a little string will tie a little bird* – укр. *і мале для чогось знадобиться*.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу розглянути та проаналізувати основні особливості прислів'їв та приказок як стійких словосполучень повчального характеру та розглянути особливості вживання орнітологічної лексики у їх складі. Наявність в англійській та українській мовах достатньої кількості прислів'їв та приказок із назвами птахів вкотре підтверджує тісний взаємозв'язок між людиною і птахами, що зародився ще з давніх часів.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні «інтернаціональних» фразеологічних одиниць, тобто таких сталих виразів, котрі незважаючи на розбіжності в історичному минулому, існують у багатьох мовах світу.

Список використаних джерел:

- АПП. (1973). *Англійські прислів'я та приказки*. Київ: Радянська школа.
Муромцев, І.В. (2011). *Українська мова. Енциклопедія*: за ред. І. В. Муромцева. Київ: «Майстер-клас».
Пазяк. (1989). *Прислів'я та приказки: Природа. Господарча діяльність людини*. Київ: Наукова думка.
Mieder, W. (2004). *Proverbs: A Handbook*. London: Greenwood Press.

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

УДК 811.13'36'373

Кучма Т.В., канд. філол. наук
*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ЛАПОК У ТВОРАХ О. ПРОЙСЛЕРА

Пунктуація служить потребам письмового спілкування. Розділові знаки – це частина графічної системи мови, умовно прийняті позначення, які допомагають читачеві сприймати зміст написаного. Лапки – це парні видільні розділові знаки, що позначають ліву і праву межі слова або відрізка тексту.

Лапки також можна використовувати для виділення слів, груп слів, частин тексту або слів, які автор хоче прокоментувати, зробити заяву або дистанціюватися від них – наприклад, іронічно або підкреслити інше значення. Вони також можуть використовуватися як символи підкреслення.

У всіх німецькомовних країнах лапки називають Gänsefüßchen, причому Gänsefüßchen, що відкриває цитату, знаходиться внизу, а Gänsefüßchen, що закриває, – вгорі. У Німеччині лапки також називають Führungsstriche (Anführungszeichen).

Нинішня система розділових знаків української мови склалася з поширенням друку в XVI–XVII ст. під західним впливом (Лапки). Наразі в українській мові, як у приватному спілкуванні, так і в засобах масової інформації, не існує єдиного загальноприйнятого варіанту лапок, хоча традиційно в українському друкарстві вживалося два типи лапок: «кутові лапки» (французькі, лапки-ялинки) та звичайні або „німецькі лапки“ (лапки-ла́пки). Відповідно до § 164 Українського правопису (2019 р.) типовим є використання кутових лапок у прямому друкованому тексті та звичайних (німецьких) – у рукописному тексті й курсиві.

Творчість О. Пройслера привертала увагу переважно науковців-літературознавців і вчителів-практиків. Питання розвитку сучасної німецькомовної літератури для дітей аналізували У. Гнідець, О. Деркачова, Т. Пономаренко, С. Ушневич; проблеми перекладу

творів дитячої літератури вивчали Р. Зорівчак, Н. Лепухова, А. Потапова, О. Ребрій, О. Шапошник. Однак мова трилогії про маленьких представників надприродних істот, у яку входять повісті-казки „Die kleine Hexe“ («Мала Баба Яга»), „Das kleine Gespenst“ («Привидення») і „Der kleine Wassermann“ («Водяничок»), та їх перекладів українською мовою, здійснених В. Василюком, вивчена недостатньо.

У творах виявлено багато випадків використання лапок для виділення в тексті прямої мови, коли пряма мова йде в рядок. Наприклад:

„Wer denn?“, wollte der kleine Wassermann ebenso leise zurückfragen (Preußler. Der kleine Wassermann) // «Хто?» – хотів був спитати Водяничок (Пройслер, 1992, с. 180).

„Hast du ihn?“, fragte der Wassermannvater, kaum dass der prustende Junge wieder emporgetaucht war (Preußler. Der kleine Wassermann) // «Ну, як? Ухопив?» – хотів був запитати Водяник, коли хлопчик, відсапуючись, виринув на поверхню (Пройслер, 1992, с. 183).

Зазначимо, що в тексті оригіналу пряма мова подана в лапках, тоді як у тексті перекладу В. Василюк переважно подає її з абзацу, використовуючи тире:

Da sagte die kleine Hexe: „Ich weiß, was ich mache. Ich reite heut Nacht auf den Blocksberg!“ (Preußler. Die Kleine Hexe) // – А ось що, – мовила мала Баба Яга. – Цієї ночі полечу на Блоксберг! (Пройслер, 1992, с. 8).

У текстах оригіналу і перекладу в лапках подано цитату, що складає частину складного речення:

Dort gedachte es stolz seines Sieges, murmelte halblaut „Viktoria!“ und schlief ein (Preußler. Das kleine Gespenst) // Там воно з гордістю згадало свою перемогу, промимрило стиха «Перемога! Перемога!» – і заснуло (Пройслер, 1992, с. 113).

У лапках подано власні назви – назви газети, хорової капели, заїзду тощо, у тексті перекладу також використовуються лапки:

Im „Eulenberger Stadtanzeiger“ erschienen immer längere und immer empörtere Artikel, in denen mit aller Schärfe danach gefragt wurde, wie lange es sich die Stadtverwaltung noch leisten wolle, diesen Besorgnis erregenden Umtrieben tatenlos zuzusehen (Preußler. Das kleine Gespenst) // В «Ойленберзьких вістях» з’являлися щораз довші й грізніші статті, які з усією суворістю запитували, доки міські правителі

сидітимуть склавши руки й потуратимуть підступному незнайомцеві (Пройслер, 1992, с. 94).

У текстах оригіналу і перекладу в лапках подано незвичайні, «чужі» слова. Наприклад, Привидення мешканці Ойленберга назвали «чорним незнайомцем», а Водяничок, який раніше не бачив картоплі, назвав її «печеними камінцями»:

Der Leiter der Stadtpolizei überlegte mit seinen Beamten bei Tag und Nacht (aber leider erfolglos), wie man den „schwarzen Unbekannten“ am besten fangen könnte (Preußler. Das kleine Gespenst) // Начальник поліції разом із своїми підлеглими день і ніч обмірковували (але, на жаль, марно), як найкраще спіймати «чорного незнайомця» (Пройслер, 1992, с. 96).

Aber am besten gefiel es ihm nach wie vor, mit den Buben am Feuer zu hocken, Kartoffeln zu rösten und sich den Bauch mit „gebratenen Steinen“ zu füllen // Але найдужче подобалося йому сидіти з хлопцями біля багаття, пекти в попелі картоплю і, звичайно, ласувати «печеними камінцями» (Пройслер, 1992, с. 191).

Всередині цитати у німецькому тексті використовуються половинчасті або одинарні лапки (halbe oder einfache Anführungszeichen). У тексті перекладу цитату подано з абзацу, тому використано звичайні «лапки-ялинки», хоча зазвичай у функції внутрішніх лапок використовуються «лапки-лапки»:

„Macht eure Sache gut – und vergesst nicht: Der Uhu Schuhu legt größten Wert darauf, dass man ihm immer höflich kommt und ihn niemals duzt, sondern immer mit ‚Sie‘ und ‚Herr Schuhu!‘ anredet (Preußler. Das kleine Gespenst) // – Зробіть же все добре... і не забудьте для Угу Шугу багато важить, щоб його шанували і казали йому завжди «ви» і «пане Шугу» (Пройслер, 1992, с. 120).

Отже, у текстах казок-повістей О. Пройслера лапки використовуються для виділення прямої мови, власних назв, незвичайних слів. В. Василюк у перекладі в цілому дотримується форми і змісту оригіналу, хоча кожную репліку персонажа переважно подає з нового рядка, що є більш звичним для українського читача.

Список використаних джерел:

- Anführungszeichen. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Anf%C3%BChrungszeichen>
Лапки. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B0%D0%BF%D0%BA%D0%B8>
Preußler O. Der kleine Wassermann. URL: <https://www.kostenlosonlinelesen.net/kostenlose-der-kleine-wassermann>
Пройслер, О. (1992). Водяничок. Київ: Веселка.

Preußler O. Die Kleine Hexe. URL: <https://www.kostenlosonlinelesen.net/kostenlose-die-kleine-hexe>

Preußler O. Das kleine Gespenst. URL: <https://www.kostenlosonlinelesen.net/kostenlose-das-kleine-gespenst/lesen/7>

УДК 81'276

**Чеберяк А.М., канд. філол. наук,
Горбань П.С., студентка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)**

СЛЕНГОВІ ОДИНИЦІ У РОМАНІ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА «THE CATCHER IN THE RYE»

В романі Дж. Д. Селінджера «The Catcher in the Rye» представлена комплексна система сленгових одиниць, які можна класифікувати за різними критеріями. Стилiстичний аналіз тексту виявляє декілька основних категорій сленгізмів, що виконують важливі художні функції.

Експресивно-оцінні сленгізми формують найбільшу групу в романі. Головний герой Голден Колфілд активно використовує лексеми з яскраво вираженою негативною оцінкою: «*phony*» (фальшивий, нещирий), «*crumby*» (паршивий), «*lousy*» (нікчемний), «*damn*» (проклятий). Наприклад: «*That's a very typical Pencey thing to say that. You sound like an ad for Pencey. The crumby part was lots of guys kept standing up blocking your view*» (Salinger). Такі сленгізми підкреслюють критичне ставлення підлітка до навколишнього світу та його протест проти фальші дорослого життя.

Підсилювальні сленгові конструкції пронизують увесь текст роману. Автор регулярно вводить вирази «and all» (і все таке), «or anything» (чи щось таке), «or something» (або щось таке) для створення природної розмовної інтонації підліткового мовлення: «*I was quite excited and all, no kidding. I was getting a big bang out of just walking back and forth on the street and all*» (Salinger). Такі конструкції надають оповіді невимушеного характеру та створюють ефект живого підліткового монологу.

Інтенсифікатори та підсилювальні конструкції становлять характерну особливість мовлення головного героя. Найчастіше використовуються вирази «*goddam*», «*damn*», «*hell*», які підкреслюють емоційний стан персонажа: «*All the athletic bastards stick together. In*

every school I've gone to, all the athletic bastards stick together» (Salinger). В епізоді конфлікту зі Стредлейтером емоційне напруження передається через нагромадження таких інтенсифікаторів: *«Get your lousy knees off my chest. Go on, get off a me, ya crumby bastard»* (Salinger).

Шкільний сленг органічно вплетений у тканину роману, відображаючи специфіку навчального середовища Пенсі. У діалогах персонажів зустрічаються типові учнівські сленгізми: *«flunk»* (провалити іспит), *«cram»* (зубрити), *«composition»* (твір). Наприклад: *«I'm the one that's flunking out of the goddam place, and you're asking me to write you a goddam composition»* (Salinger). Використання таких виразів створює достовірну атмосферу шкільного життя та підліткового середовища.

Сленгові звертання формують окрему категорію в романі. Персонажі часто використовують фамільярні форми: *«kid»*, *«buddy»*, *«old»*. В діалозі між Голденом та Еклі простежується характерне використання таких звертань: *«Ackley kid»* та реакція на нього: *«Stop calling me 'Ackley kid, God damn it. I'm old enough to be your lousy father»* (Salinger). Такі звертання підкреслюють специфіку підліткової комунікації та соціальні відносини між персонажами.

Іронічні та саркастичні сленгізми пронизують весь текст роману. Голден часто використовує сленг для висміювання оточуючих, особливо коли говорить про Стредлейтера: *«He was always showing you his teeth and all, like he was a hot-shot»* (Salinger). В епізоді розмови з матір'ю Морроу герой іронічно описує її сина: *«Old Ernie. He's one of the most popular boys at Pencey. Did you know that?»* (Salinger). Іронія посилюється через контраст між реальним характером Ерні та вигаданим описом. Соціально марковані сленгізми відображають різні аспекти життя американського суспільства. В романі представлений студентський сленг: *«He adapts himself very well to things. He really does. I mean he really knows how to adapt himself»* (Salinger). Також зустрічаються елементи кримінального жаргону та розмовні вирази дорослих: *«Would you care for a cocktail?»* – *«Dear, are you allowed to order drinks?»* (Salinger).

Емоційно забарвлені сленгізми передають внутрішній стан головного героя. В моменти сильного хвилювання або гніву Голден використовує експресивні вирази: *«I was quite lucky when I got to the station, because I only had to wait about ten minutes for a train. While I waited, I got some snow in my hand and washed my face with it. I still had quite a bit of blood on»* (Salinger).

Специфічною рисою роману є використання сленгових фразеологізмів. Вирази «give somebody the time», «shoot the bull», «get the ax» стають маркерами підліткової субкультури: «*All of a sudden, I decided what I'd really do, I'd get the hell out of Pencey—right that same night and all*» (Salinger). Такі фразеологізми надають мовленню персонажів особливої виразності та автентичності.

В тексті присутні гендерно марковані сленгізми, які відображають ставлення до протилежної статі. Коли Голден говорить про дівчат, він використовує характерні вирази: «*Women kill me. They really do. I don't mean I'm oversexed or anything like that—although I am quite sexy. I just like them, I mean*» (Salinger).

Окрему групу становлять сленгізми, пов'язані з оцінкою зовнішності та поведінки. Голден часто коментує зовнішній вигляд інших персонажів: «*He had these very broad shoulders*», «*She looked nice, smoking. She inhaled and all, but she didn't wolf the smoke down, the way most women around her age do*» (Salinger).

У романі також представлені ситуативні сленгізми, які виникають у конкретних комунікативних ситуаціях. Наприклад, під час бійки зі Стредлейтером: «*Get your dirty stinking moron knees off my chest.*» або в момент прощання з Пенсі: «*Sleep tight, ya morons!*» (Salinger).

Темпоральні маркери у вигляді сленгових виразів допомагають відтворити атмосферу епохи. Мовлення персонажів насичене характерними для 1950-х років американськими сленгізмами, що робить текст історично достовірним: «*I got about a hundred pages to read for history for Monday. How 'bout writing a composition for me, for English?*» (Salinger).

Отже, сленг як лінгвістичне явище характеризується підвищеною експресивністю, образністю та соціальною маркованістю. Сленгові одиниці у романі виконують характерологічну, експресивну та соціально-маркувальну функції, що вимагає особливої уваги при перекладі для збереження стилістичного потенціалу оригіналу.

Список використаних джерел:

- The Catcher in The Rye: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive. *Internet Archive*. URL: https://archive.org/details/1_20191103_20191103_1326/mode/2up
- Конопчук, І. В., & Шевчук, А. А. (2015). Молодіжний сленг як мовне явище. *Вісник національного університету біоресурсів та природокористування України. Серія «Філологічні науки»*, 7, 83-85.
- Кузлю, Н. М., & Луньова, А. В. (2010). Особливості розвитку та застосування сленгу в англійській мові. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*, 3 (51), 70-74.
- Пилипей Ю.А. (2018). Сленг, етапи його розвитку та місце в сучасному світі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 36(1), 112-114.

УДК 81'373

Шелепало К.С., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ЛЕКСИЧНІ ЕКСПРЕСИВИ В РОМАНІ ДЖЕКА КЕРУАКА «НА ДОРОЗІ»

Мова відіграє важливу роль у вираженні та збереженні певних соціокультурних особливостей часу. В художній літературі використовують лексичні експресиви для передачі внутрішнього світу людини і особливого колориту епохи, для створення соціального та культурного контексту певного часу чи спільноти.

Лексичні експресиви (експресивні лексичні одиниці художнього тексту, експресивна лексика, виражально-зображальні лексичні засоби художнього тексту), за визначенням Н. І. Бойко, беруть на себе функцію посередника між денотативним світом і внутрішнім світом людини, гамою її емоцій, між мовою та мисленням (Бойко, 2014, с. 7).

До експресивної лексики відносять як книжну (високу), так і розмовну (знижену) лексику. В романі Джека Керуака «На дорозі» основним стилетвірним компонентом виступає знижена лексика – сленг, жаргон, вульгаризми, просторіччя. Не завжди легко визначити різницю між ними, але це необхідно для встановлення функцій цієї лексики в тексті і подальшого перекладознавчого аналізу роману.

Лексичні експресиви давно є предметом вивчення в лінгвістиці, перед усім в лексикографічних працях. Так, одним з перших британський сленг 20-40-х років минулого століття досліджував відомий лінгвіст Ерік Партрідж, див., наприклад, словник «Dictionary of Slang and Unconventional English» (Partridge, 1937).

Жаргон – це «різновид загальнонародної мови, що використовується для спілкування окремої відносно стійкої вузької соціальної або професійної групи людей, об'єднаних спільністю зацікавлень, занять, фаховою сферою, соціальним станом» (Загнітко, 2012, Т.1, с. 286). Це лексика, терміни або вирази, які можуть бути незрозумілими для тих, хто не належить до групи або професійного середовища. Він може бути кримінальним, медичним тощо. Жаргон слугує засобом ефективної комунікації між членами певної спільноти, а також використовується для вираження внутрішньої ідентичності.

Використання таких слів дозволяє людям в межах певної спільноти легко розуміти один одного.

Сленг можна охарактеризувати як неформальний тип мови. Сленг та жаргон в деяких працях вважаються синонімічними або близькими поняттями. Наприклад, в «Словнику сучасної лінгвістики» сленг вважається явищем виключно англійської мови, його визначено як «жаргон, що використовується у відкритих соціальних групах для демонстрації належності до групи; слова та вислови в англійській усній мові, які вживають люди певних вікових, професійних, соціальних прошарків» (Загнітко, 2012, Т.3, с. 304).

Дослідниця соціальної диференціації української мови Леся Ставицька вважає сленг універсальним явищем, міським соціолектом, притаманним будь-якій мові, елементом парадигми розмовно-ужиткової мови. Важливим соціально-прагматичним аспектом сленгу є його використання у неофіційних ситуаціях усного спілкування (Ставицька, 2011). Оскільки сленг є неофіційною, живою та вкрай динамічною лексикою, було б цікавим дослідити, якими способами відтворено функції сленгової лексики 40-50-х років роману Керуака «На дорозі» в українському перекладі.

Твір представляє важливий період американської літератури, а саме – покоління «бітників» («битого покоління», від англ. *beat*). Роман вражає своєю атмосферою та яскравою мовою, за допомогою якої автор передає внутрішній світ та особисті переживання своїх героїв. Використання лексичних експресивів підкреслює атмосферу того часу та його соціальний і культурний контекст.

Наприклад, сленгові лексеми на позначення понять «дівчина», «марихуана», «гроші», «грабіжниця», «стара машина» відповідно:

*Dean had arrived the night before, the first time in New York, with his beautiful little sharp **chick** Marylou [...] (Kerouac, 2001, p. 76).*

*I didn't know what was happening to me, and I suddenly realized it was only the **tea** that we were smoking; Dean had bought some in New York (Kerouac, 2001, p. 76).*

*I ain't beyond doing it when I really need some **dough** (Kerouac, 2001, p. 18).*

*Don't worry, I'm not a **gun moll** (Kerouac, 2001, p. 72).*

*We got a ride from a couple of young fellows – wranglers, teenagers, country boys in a put-together **jalopy** – and were left off somewhere up the line in a thin drizzle of rain (Kerouac, 2001, p. 14).*

Використання в романі нью-йоркського жаргонного слова хіпстерів *beat* – «розбитий», «виснажений», «спустошений» – дало назву цілому поколінню американської літератури. В творі це одна з центральних лексем на позначення різних емоційних станів героїв, наприклад:

*[...] I absolutely, simply, purely and without any whatevers have to sleep now, I mean, man, my eyes are closing, they're redhot, sore, tired, **beat**...* (Kerouac, 2001, p. 31).

*They were like the men with the dungeon stone and the gloom, rising from the underground, the sordid hipsters of America, a new **beat** generation that I was slowly joining* (Kerouac, 2001, p. 34).

*I was so lonely, so sad, so tired, so quivering, so broken, so **beat**, that I got up my courage, the courage necessary to approach a strange girl, and acted* (Kerouac, 2001, p. 50-51).

Список використаних джерел:

- Бойко, Н.І. (2014). Лексичні експресиви як стилетвірні компоненти художнього тексту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 11, 7-10.
- Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни*. В 4-х томах. Донецьк: ДонНУ.
- Ставицька, Л. (2011). Роль спадщини Ю. Шевельова у вивченні українського субстандарту. In *Філологічний вісник: Збірник наукових праць: ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ – філолог, мислитель, інтелігент*, 1, 20-27.
- Kerouac, J. (2001). *On the Road*. Issued in 1959 by the Viking Press Inc, New York. Version 1.2 Proofed and Formatted by FRENCHIE.
- Partridge, E. (1937). *A Dictionary of Slang and Unconventional English*. Routledge & Kegan Paul.

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

UDC 81'255.4

Demenchuk O., Doctor of Philology
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine)

STYLISTIC ASPECTS OF TRANSLATION

The stylistic approach to translation involves several key elements that aim to replicate the style and aesthetics of the original text while making it accessible and resonant for the target audience. Here are some of the main elements.

1. Lexical and Semantic Choices. This involves selecting words that not only match the meaning of the source text but also its connotations and emotional impact. The translator must consider the nuances of each word and phrase to maintain the style and tone of the original. Realizing the connotative component of lexical meaning in translation involves capturing emotional, evaluative, expressive, cultural, or associative nuances of words beyond their literal meanings. For example, the term *babykisser* is colloquially used in English to refer to politicians who kiss babies during campaigns to gain favor with voters. To translate this concept into Ukrainian, one would need to convey not just the literal action but also the implication of seeking public disapproval through superficial or symbolic gestures. A creative equivalent in Ukrainian might focus on this aspect of political behavior, cf.:

Don't be fooled by that charming smile; he's just another baby-kisser looking for votes.

Не дайте себе ошукати – це удавана чарівна посмішка чергового слуги народу, який намагається здобути прихильність електорату.

The local news mocked the mayor as a baby-kisser, highlighting his photo ops with babies and handshakes at community events.

Місцева преса охрестила мера улесливим популістом за його показні фотосесії з малюками, обіймами та ручканнями під час громадських заходів.

2. Cultural Context and Idiomatic Expressions. Cultural references and idioms present significant challenges. A stylistic translation must either find equivalents in the target culture or adapt them in a way that evokes a similar response from the target audience. For example, the English idiom *(as) crafty as a rat*, rendered as *підступний, як пацюк (щур)*, would not reflect its specificity (rats are said to have a premonition when a ship is about to sink, and leave it) in Ukrainian, as for the Ukrainians the concept of ‘rat’ is hardly associated with ‘craftiness, guile, treachery’. It is rather the concept of ‘snake’ that counts, cf.: *вигодувати змію біля серця, вигріти змію за пазухою, відігріти змію коло серця* «виявляти турботу, піклуватись про того, хто згодом віддячить злом»; *лізти змією в душу* «виявляючи удавану люб’язність, приязнь до когось, добиватися його довір’я, прихильності»; hence, *підступний, як змія* might be a more appropriate equivalent, cf.:

He is hypocritical, ingratiating, agile, and as crafty as a rat.

Він лицемірний, улесливий, спритний і підступний, як змія.

3. Rhetorical Devices. The use of metaphors, similes, alliteration, and other rhetorical devices in the original text needs to be effectively translated or creatively adapted to carry the same stylistic weight and implications in the translation, cf.:

In the heart of the village, where the winds whispered tales both old and new, there stood a choice between the path of valor and the alley of retreat. There, young Thomas faced his fears under the piercing gaze of the elders. His hands trembled, not from the cold, but from the weight of expectation, as whispers of coward, craven and sissy fluttered about him like autumn leaves in a storm.

Beside him stood Eleanor, known among her peers as a lionheart, a stark contrast to the taunts directed at Thomas. Where he hesitated, she stepped forward, her spirit unyielded. The crowd often called her the antithesis of a yellow-belly.

Посеред села, де вітри перешіптували давні та новітні історії, вершилася доля молодого Томаса: обрати шлях звитяги чи стежину покори. Під понизливим поглядом старійшин, здавалося, розкривалися всі його страхи. Його руки тремтіли не від холоду, а від важких думок про незavidне майбуття. Принизливі

перешіптування: «Боягуз!», «Страхополох!», «Слабак!» – кружляли довкола нього, як осінні листя в негоду.

Поруч із ним стояла Елеонора. Для однолітків вона була хоробрим воїном, що неабияк вирізняло її на тлі глузувань, які лунали у бік Томаса. Там, де він вагався, вона йшла вперед сміливо, рішуче та непохитно. Для односельчан вона була уособленням завзяття, протиставленого легкодухості та боягузтву.

4. Tone and Register. Maintaining the original text's formal or informal tone, as well as its emotional register, is essential. This affects how the text is perceived by the reader and how well the translation conveys the author's intentions, cf. exclamations in a script from «The Walking Dead: A New Frontier» (Season 3 Episode 5: 'From the Gallows'):

Right (inviting confirmation or approval)

Agh (mild horror, disgust or frustration).

Oh, My Gosh (surprise, shock, or excitement).

Ah (surprise, pleasure, sympathy, and realization).

Clem: *I'm really gonna miss Gabe. I mean – he's super annoying sometimes, but... I've gotten used to having him around. At least, to have someone to talk to. Even if he is a total dork.*

Javi: *Not that he said anything to me in particular, but... You know the guy's got a mondo crush on you, right?*

Clem: *Agh! He does not!*

Javi: *Oh my gosh, you have a crush on him, too!*

Clem: *I do not!*

Javi: *Ah, you both have my blessing.*

Clem: *I'm going to stab you with those scissors!*

Клем: *Мені дуже не вистачатиме Гейба. Так, він іноді дуже дратує, але... Я звикла, що він завжди поруч. Принаймні було б із ким поговорити. Хоча він такий козел!*

Хаві: *Не те, щоб він прямо мені про це сказав, але... Думаю, хлопець запав на тебе, еге ж?*

Клем: *Та ну тебе! Перестань!*

Хаві: *Отакої! Ти теж на нього запала!*

Клем: *Облиш!*

Хаві: *В ім'я Отця і Сина... Благословляю вас!*

Клем: *Зараз штрикну цими ножицями!*

5. Ethical Considerations. Being aware of and sensitive to the ethical implications of translation choices, especially in contexts where multiple meanings might have significant cultural, political, or social implications, cf.:

The college administration is lily white.

(a) *Адміністрація коледжу має бездоганну репутацію.*

(b) *Адміністрація коледжу підтримує політику расової сегрегації.*

6. Poetic and Aesthetic Qualities. For literary texts, especially poetry, maintaining the aesthetic quality through rhyme, rhythm, and meter is part of the stylistic approach. This may require creative liberties to preserve the poetic integrity of the original, cf. Pink Floyd's «Two Suns in the Sunset» lyrics piece:

As the windshield melts my tears evaporate

Leaving only charcoal to defend.

Finally, I understand the feelings of the few

Ashes and diamonds, foe and friend

We were all equal in the end.

І плавалося скло, і вмить зникали сльози,

І темний слід – все, що лишилось по мені,

В останню мить я осягнув величний задум тих небагатьох:

Як попіл – то і діаманти, як недруг – то і друг,

Єдине ціле там – розділене все тут.

A stylistic approach to translation goes beyond literal meaning to embrace the mood, tone, and artistic expression of the original text, ensuring that the translated work resonates in a similar way with the new audience.

УДК 81'1:81'373.7–115:168.522

Мізін К.І., д-р філол. наук
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)

УТОЧНЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ВІДПОВІДНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПАРАЛЕЛЬНОГО КОРПУСУ *PARAROOK*

В Україні почали з'являтися паралельні корпуси, інтерфейс яких дозволяє послуговуватися ними перекладачам-практикам. Одним із нових паралельних корпусів, наповнення обсягу якого триває ще й досі, є німецько-український корпус ParaRook (PR). Останній є першим репрезентативним великим німецько-українським паралельним корпусом, зібраним і перевіреном вручну, з детальною мета-анотацією та морфосинтаксичною анотацією, а також з можливістю пошуку в Інтернеті. Цей корпус являє собою важливий мовний ресурс, який надає паралельні тексти для мовознавчих і перекладацьких досліджень. Обсяг корпусу становить більше 6-ти млн токенів.

Застосування паралельних корпусів є особливо перспективним у випадку уточнення перекладацьких відповідників тих слів, які позначають специфічні поняття у вихідній культурі. У німецько-українських перекладах художньої літератури труднощі виникають, наприклад, при передачі мовних позначень своєрідних емоцій (Мізін, 2006). Це пов'язано з тим, що переклад являє собою перехід не так від мови до мови, як від культури до культури, тобто перекладач має передати не просто слова, а відтворити в цільовій культурі всі смислові відтінки тих понять, які за ними криються. У культуроорієнтованих напрямках мовознавства такі поняття називають культурними концептами (Мізін, 2015; Mizin & Korostenski, 2019). До останніх належать емоційні концепти (ЕК).

У випадку, коли є сумніви щодо еквівалентності у цільовій мові того слова, яке зафіксоване двомовними словниками як лексичний відповідник імені певного ЕК вихідної лінгвокультури, перекладач може уточнити еквівалентність лексем за допомогою зіставно-перекладацького вивчення останніх. Утім, це вимагає значних часових та інтелектуальних ресурсів, чого не можуть собі дозволити перекладачі-практики. Виходом з цієї ситуації може бути аналіз даних мовних корпусів, до більшості з яких перекладачі мають нині вільний доступ.

Щоб визначити оптимальний варіант передачі тих лексем, які називають специфічні або унікальні німецькі ЕК, перекладач може ввести в пошуковик ParaRook слова-запити, які є іменами цих ЕК, для автоматичного створення конкордансів. Робота з матеріалом конкордансів може допомогти, по-перше, виявити найпоширеніші варіанти відтворення імен специфічних або унікальних німецьких ЕК українською мовою в художніх текстах; по-друге, визначити, наскільки точними є ці найпоширеніші перекладацькі варіанти; по-третє, встановити випадки семантичних утрат при передачі німецьких специфічних/унікальних емоцій українською мовою; по-четверте, ідентифікувати випадки ігнорування українськими перекладачами таких емоцій.

На основі мануального аналізу матеріалу конкордансів можна не лише розв'язати перекладацькі питання, але й отримати лінгвокультурну інформацію. Наприклад, обсяг конкордансів може вказувати на те, наскільки той чи інший ЕК є актуальним для німецької лінгвокультури: чим менший обсяг, тим менш релевантним є ЕК. Найменший обсяг, наприклад, має ЕК TORSCHLUSSPANIK (досл.: паніка через закривання воріт), бо конкорданс його імені представлений лише одним контекстом.

Незначним також є обсяг конкордансу – два контексти – слова-запиту *Fernweh* (досл.: туга за далечінню). Така туга є неактуальною для українців або навіть незнайомою їм. Принаймні в українській мові відсутнє мовне позначення такої туги. При цьому обидва переклади, подані в конкордансі, хоч і орієнтовані на відтворення емоційної ситуації, але є досить далекими від оригіналу вже через те, що українська емоція *туга* є більш «важкою» (негативною), ніж німецька *Fernweh*:

(1) ...es ist lächerlich genug: Hände auf dem Rücken, Pose des Denkers, infolge Zerstreutheit immer etwas aus der Reihe, **Fernweh-Miene** mit einsamen Blicken über die nächste Backsteinmauer... // Він справді смішний: руки за спиною, поза мислителя, через неувважність раз по раз вибивається з кола, **тужний погляд** кружляє десь понад ближнім муром;

(2) ...weil sein ebenmäßig silbriger Bartkranz so gesucht war und die wäβrige Leere seines Blicks ohne weiteres als **Fernweh** ausgegeben werden konnte // ...бо мав саме таку, як годиться, акуратно підстрижену й рівномірно посріблену борідку, а водяниста порожнеча його погляду успішно замінювала **тугу** за морськими просторами.

Незрозумілим для українців є специфічний німецький ЕК *WELTSCHMERZ* (досл.: біль світу), становлення якого сягає ще часів романтизму. Він містить смисли почуття болю, смутку, яке людина відчуває через власну неадекватність, яку вона також сприймає як частину неадекватності світу або існуючих умов. У цій ситуації дослівний переклад *біль світу* є неприпустимим, оскільки так повністю втрачається зміст цього ЕК, передусім глибина тієї емоції, яку він репрезентує, напр.:

(3) *Der Weltschmerz steckt an, dachte er und stand auf* // **Біль світу** заразливий;

(4) *Der Cafard, der plötzliche Weltschmerz, der Hader mit Gott, den jeder hier oben kannte und der ohne ersichtlichen Grund kam und ging, war geblieben* // Залишалися похмілля, рантовий **біль світу** та ще суперечка з Богом, якого тут, в горах кожен знав і який приходив і відходив без жодної видимої причини.

Незрозумілими є і перекладацькі рішення, коли цей ЕК ігнорується. Такі переклади зовсім не передають емоційної атмосфери оригіналу, напр.:

(5) *Schätze, du hast Weltschmerz, Robby* // Я вважаю, що ти живеш у **свімі болю**, Роббі.

Більш вдалою є передача імені цього ЕК словосполученням *світова скорбота*, хоча і в цьому випадку втрачаються романтично-філософські смисли, які він містить, напр.:

(6) *Er gibt sich ganz seinem Weltschmerz hin* // Він весь віддається **світовій скорботі**;

(7) *Es wäre übrigens möglich gewesen, daß ein gewisser grausamer Weltschmerz in Diotimas Herz gar nicht nach einem Dementi verlangte* // А втім, можливо, якась частка жорстокої **світової скорботи** в Діотиминому серці ніякого спростування зовсім і не бажала.

Таким чином, аналіз конкордансів, сформованих автоматично за допомогою введення слів-запитів, які є іменами ЕК, дав змогу виявити найчастотніші варіанти передачі цих імен в українській мові, а також визначити випадки некоректних перекладацьких рішень, які призводять до змістових утрат німецьких ЕК при їхньому трансфері до українськомовного середовища. Встановлено, що найчастіше причиною таких утрат є неврахування низкою перекладачів тих глибинних смислів специфічних ЕК, які створюють своєрідну емоційну атмосферу тексту оригіналу.

Список використаних джерел:

- Мізін, К. (2006). *Історія німецької літератури: від початків до сьогодення (коротко із практичною частиною)*. Вінниця: НОВА КНИГА.
- Мізін, К. (2015). Методологічна валідність лінгвокультурології vs зіставної лінгвокультурології: аргументи та контраргументи. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 2, 104-110.
- Mizin, K. & Korostenski, J. (2019). "Western" Cultural Linguistics and "Post-Soviet" Linguoculturology: Causes of Parallel Development. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*, 37, 7-13.
- PR. *ParaRook (DE-UK)*. Retrieved from: https://pararook.nyawkit.xyz/#dashboard?corpname=parall_deu

УДК 811.162.1'25'373

**Совтис Н.М., д-р філол. наук,
Адах Н.А., канд. філол. наук**

*Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)*

**ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ
НА УКРАЇНСЬКУ**

Українська та польська мови є генетично близькими та впродовж тривалої історії перебувають у тісному взаємозв'язку, що дозволяє виокремити інваріантну частину слов'янської картини світу. Подібність світобачення двох народів призвела до зближення їхніх мовно-символічних систем. Схожість символічних значень спостерігаємо в таких словах: бджола – pszczoła, віл – wół, мак – mak тощо. Пор., фразеологічні звороти: pracować jak wół - працювати як віл, chytry jak lis – хитрий, як лис, rzucić perły przed wieprze – метати бісер перед свинями.

Водночас кожна з мов має свої особливості, які відображають національну ментальність народів. Порівняльний аналіз української та польської мов дозволяє виявити на тлі спільних мовних явищ особливості світосприймання українців та поляків. Для національних мов характерні слова-символи, що відбивають картину світу кожного народу. У символах калина – kalina та похідних словах зберігаються уособлення калини з дівчиною, натомість у поляків kalina може позначати парубка: *Ty pójdiesz górą – ty pójdiesz górą, A ja doliną, Ty zakwitniesz różą – ty zakwitniesz różą, A ja kaliną* (Piosenka ludowa). В українській традиції калина – символ України, рідної землі, батькової хати.

У кожній мові є особливі слова, які стали показовими для окремої культури. До таких слів належить, напр., слово *pan*, яке має багато значень:

1. «*mężczyzna*»;
2. «*oficjalna forma grzecznościowa używana przy zwracaniu się do mężczyzny lub w rozmowie o nim*»;
3. «*ten, kto ma władzę nad kimś lub nad czymś*»;
4. «*bogacz; dawniej też: właściciel majątku ziemskiego*»;
5. «*mężczyzna stojący na czele domu, rodziny, gospodarstwa*»;
6. *daw.* «*pracodawca w stosunku do służby*»;
7. *Pan* «*Bóg*»;
8. *pot.* «*nauczyciel*»;
9. «*właściciel zwierzęcia domowego, zwłaszcza psa*».

Деякі значення відсутні в українській мові, тому перекладачі стикаються з певними труднощами під час перекладу, напр.: *Pan bóg jest naszym Ojcem. Klient nasz pan. Pan od matematyki.* Вживання слів «*Pan*» та «*Pani*» у поезії, які замінюють українське «*ви*», викликає проблеми ритміко-римоного характеру. Перекладач повинен подавати додаткові вказівки стосовно роду особи, до якої звертається герой у творі.

Симетричність мовних систем, з одного боку, полегшує вивчення спорідненої мови, водночас стає додатковим чинником негативного трансферу з рідної мови. Часто стають причиною помилок у лексикографічній практиці та при перекладі міжмовні омоніми: укр. держава «апарат політичної влади у суспільстві» – польс. *dzierżawa* «оренда землі», укр. досадний «який викликає досаду» – польс. *dosadny* «міцний, виразний, енергійний», укр. рихлий «крихкий або розсипчастий» – польс. *rychły* «швидкий, ранній», укр. щит «ручний предмет старовинного військового озброєння», «щось є оплотом, прикриттям, захистом» – польс. *szczyt* «вершина гори», «найвищий ступінь»; укр. живність «свійські тварини, птиця» – *żywność* «продовольство, харчі».

Важливо звернути увагу на міжмовні омоніми-фразеологізми, адже розходження в їхній семантиці може бути кардинальним. Напр., укр. гризти землю (докладати всіх зусиль, робити все можливе). Спортсмени гризли землю, щоб перемогти. Пол. *gryźć ziemię* (розм. бути мертвим, лежати в могилі). *Większość jego rówieśników już dawno gryzie ziemię.*

Перемикаючи коди з українського на польський, українськомовна особа стикається з іншою категоризацією дійсності: всі об'єкти світу потрібно ділити не на основі звичного критерію “живе (істота) – неживе (неістота), а на основі опозиції “чоловіки – решта об'єктів”, що призводить до виникнення типових мовних помилок під час спілкування і перекладу.

Особливі труднощі виникають з категорією граматичний рід. Польські іменники чоловічо-особового роду по-особливому узгоджуються з прикметниками (та всіма словами прикметникового характеру), кількісними числівниками та дієсловами. Тому українська особа, яка перейшла на польську мову повинна задуматися, який використати займенник множини: *oni* чи *one*, дієслівні форми: *czytali* або *czytały*, прикметникові форми: *młodzi* (*chłopcy*) або *młode* (*dziewczyny*). Окрім того, в українській мові всі іменникові назви істот мають у знахідному відмінку множини таку ж форму, як у родовому (Я бачу цих студентів, дівчат, котів, немовлят). У польській мові ми ділимо цю групу істот, по-перше, на тварин і людей, а по-друге – на людей чоловічої і жіночої статі, оскільки в польській мові у називному, знахідному та кличному відмінках множини актуальною стає категоризація “назви чоловіків – решта назв”(порівн. *Widzę studentów*, але *Widzę studentki, budynki, koty*) на відміну від української опозиції “істота – неістота” (порівн. укр. Я бачу будинки, але Я бачу студентів, котів, жінок).

Типові мовні помилки, пов'язані з реалізацією категорії роду, виникають на лексико-словотвірному, словозмінному, синтаксичному рівнях мовної системи.

Отже, незважаючи на близькість обох мов, особи, які перемикають код з української мови на польську, можуть стикатися з певними труднощами на всіх мовних рівнях, особливого підходу вимагають національні мовні особливості, тому варто розрізняти відтінки значень полонізмів, які нерідко звучать подібно до українських слів, але насправді не належать до запасу української літературної мови. Як бачимо, ментальні особливості українців і поляків можуть виявлятися не тільки на лексичному і фразеологічному, але й на інших мовних рівнях.

Список використаних джерел:

Кононенко, І. (2012). Українська і польська мови: контрастивне дослідження / Kononenko I. *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

- Кравчук, А. (2012). Граматика і успішність комунікації (дещо з польсько-українських граматичних контрастів). *Проблеми слов'янознавства*, 61, 111-128.
- Кравчук, А. (1998). Омонімія у сфері польсько-української ономастичної фразеології *Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича*. (с. 357-362). Т. 1. Львів.
- Bednarz, M. (2002). *Polsko-ukraińska homonimia językowa*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

УДК 81'255.4

Константинова О.В., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ

Одним з найдинамічніших напрямів розвитку сучасної науки про мову, на думку Ф. С. Бацевича, є лінгвістична прагматика. Функціонально-комунікативні, антропоцентричні, когнітивні дослідження сьогодні тісно пов'язані з лінгвопрагматикою, оскільки її підґрунтя – людина як джерело мовленнєвої активності, динамізму мови в цілому. Вчений стверджує, що «мінімальною дослідною одиницею лінгвістичної прагматики слід визнати комунікативний смисл» (Бацевич, 2006, с. 35).

Серед центральних проблем сучасного функціонально-комунікативного перекладознавства особливе місце посідає прагматичний аспект перекладу, пов'язаний з проблемою комунікативно-прагматичної рівноцінності вихідного та цільового текстів. Розуміння перекладу як комунікативного акту міжмовного посередництва, а цільового тексту (усного або письмового) – продуктом мовлення дозволяє застосовувати інструментарій лінгвопрагматики для визначення ступеня адекватності перекладацьких рішень з метою досягнення найефективнішого впливу на реципієнта.

Поняття «прагматичний аспект перекладу» включає в себе дослідження різнопланових явищ, як-от: прагматичний потенціал одиниць вихідного тексту, прагматичні (прагматично-зумовлені) перекладацькі трансформації, прагматична адаптація в перекладі, прагматична настанова тексту, прагматичний ресурс тексту перекладу, адекватний переклад, «скопос» перекладу тощо.

Одним з перших послідовних дослідників прагматичного аспекту перекладу ще з 1960-х років минулого століття був Альбрехт Нойберт, який виокремив такі прагматичні чинники в перекладі як аудиторія

вихідної мови й аудиторія цільової мови. Він вважав, що «найкращі прагматичні переклади завжди сприймаються не як переклади, а як тексти створені рідною мовою» (Neubert, Shreve, 1992, p. 124). Цей принцип довго вважався в перекладознавстві непорушним законом, а критерій однакового прагматичного впливу текстів оригіналу і перекладу на своїх реципієнтів (особливо в царині художнього перекладу) – ознакою високої якості перекладацької діяльності. З поняттям впливу вихідного тексту на носіїв мови оригіналу тісно пов'язане поняття прагматичної інтенції автора оригінального твору і проблема збереження її в перекладі, а також ідея прагматичної інтенції перекладача, адже він є реципієнтом вихідного тексту і водночас автором цільового тексту.

Розвиток функціональної парадигми в лінгвістичній науці спричинив суттєві зміни і в теоретичному перекладознавстві, де відбулося переосмислення соціальної функції перекладу як діяльності. Теорія *Skopos*, створена німецькими лінгвістами і перекладачами Г. Фермеєром, К. Райс, К. Норд в кінці минулого століття, обґрунтувала основний підхід функціоналістів до перекладацької діяльності: «*skopos* – це функція тексту, що перекладається, у тій лінгвокультурі, для якої він перекладається, з урахуванням точки зору замовника перекладу» (Недайнова, 2021, с. 255). Постулати про найадекватніше відтворення прагматичної установки автора вихідного тексту в перекладі відходять на другий план, адже «сьогодні соціальною функцією перекладу як діяльності є передавання якомога більшої інформації за якомога швидший час, і вже під питання ставиться ступінь адекватності одиниці перекладацької роботи» (Недайнова, 2021, с. 253).

Ідея «скопосу» перекладу тісно пов'язана з типологією прагматичних типів тексту. Тексти можуть апелювати лише до інтересів реципієнтів вихідної мови і враховувати їх фонові знання й асоціації (наприклад, тексти ЗМІ, суспільно-політичні тексти), а можуть апелювати до однакових інтересів реципієнтів вихідної і цільової мов (наприклад, науково-технічні тексти).

Дослідниця концепції перекладацької адаптації В. В. Демецька вибудовує парадигму прагматичних текстів найбільш авторитетних масово зорієнтованих дискурсів – політичного і релігійного за принципом від мінімально прагматичного до максимально прагматичного типу тексту (словникова стаття, навчальний тип тексту, ораторська промова, рекламний текст) і розглядає адаптацію в

перекладі як один з видів мовного посередництва наряду з перекладом-репродукцією, анотацією, коментуванням, перекладом за мотивами. Перекладацька адаптація свідомо зорієнтована на зіставлення та перевірку текстом оригіналу та редукує вияви власного стилю перекладача (Демецька, 2008, с. 8-10).

Вивчення прагматичного аспекту перекладу художніх творів традиційно охоплює таке коло проблем: на мікрорівні – способи передачі в перекладі прагматичного потенціалу одиниць вихідного тексту; на макрорівні – причини застосування перекладацьких стратегій одомашнення (доместикації), очуження (форенізації) для передачі імплікатур; причини застосування перекладацьких стратегій архайзації / модернізації / нейтралізації та заміни когнітивних сценаріїв та прагматичних формул.

Наприклад, переклад уривка з тексту проповіді XVIII століття є яскравою демонстрацією застосування стратегії модернізації (переклад студентки 4 курсу Діани Антонюк):

*«If it be, give me **thy** hand.» I do not mean, «Be of my opinion.» You need not: I do not expect or desire it. Neither do I mean, «I will be of your opinion.» I cannot, it does not depend on my choice: I can no more think, than I can see or hear, as I will. Keep you your opinion; I mine; and that as steadily as ever. You need not even endeavour to come over to me, or bring me over to you. I do not desire you to dispute those points, or to hear or speak one word concerning them. Let all opinions alone on one side and the other: only «give me **thine** hand.»*

Прохаяючи подати мені руку, я не маю на увазі: «Поділяйте мої переконання». Я цього не бажаю і не очікую. Я також не маю на увазі, що поділятиму вашу точку зору. Я не в змозі, бо це не залежить від мого вибору. Коли я щось обираю, то можу розмірковувати не більше, ніж я можу бачити або чути. Залишайтеся при своїй думці, а я – при своїй, причому так само непохитно, як і завжди. Вам навіть не потрібно намагатися зрозуміти мої погляди або привести мене до своєї думки. Я не бажаю, щоб ви сперечалися про ці питання, щоб ви чули чи говорили про них хоч слово. Хай всі люди лишать свої думки при собі, я прошу просто «подайте мені руку» (Ars Translatorica, 2024, p. 12; 15).

Приклад застосування трансформації компенсації можна простежити у перекладі дитячого віршика, де заради збереження рими і комічного ефекту перекладачка (студентка 4 курсу Оксана Степанчук) обрала варіант перекладу назви птаха, що римується з

останнім словом, але не відповідає оригіналу. Прагматичне значення слова *puffin* важливіше за денотативне в цьому контексті, і таке перекладацьке рішення можна вважати виправданим:

Puffin. Nuffin.

*Upon this cake of ice is perched,
The paddle-footed Puffin:
To find his double we have searched,
But have discovered—Nuffin!*

Тупик. Тупик.

*На цьому пирозі із льоду
Сидить птах тупик веслоногий.
Шукали, де його двійник,
Але знайшли ми лиш тупик* (Ars Translatorica, 2024, p. 66).

Список використаних джерел:

- Бацевич, Ф. С. (2009). Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницької одиниці. *Мовознавство*, 1, 29-37.
- Демецька, В.В. (2008). *Теорія адаптації в перекладі*. (Автореф. дис. докт. філол. наук). Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ.
- Недайнова, І. В. (2021). Теорія Skoros крізь призму функціонального перекладу. In *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 2(22), 251-257.
- Ars Translatorica*. (2024). Зб. перекладів / Упорядники: О.В. Константінова, О.П. Демиденко. Вип. 9. Рівне: РДГУ.
- Neubert, A., & Shreve, G.M. (1992). *Translation as Text (Translation Studies)*. Kent, Ohio: Kent State University Press.

УДК 8125:81373.7:81`282

Кучеренко М.В., викладач

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна)*

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ
РИС ЛЮДИНИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**

Фразеологізми є важливими елементами мовної системи, які вирізняються своєю структурою та специфічним значенням. Одиниця фразеологічної системи, відома як фразеологізм, визначається як

особлива мовна одиниця, що складається з двох або більше компонентів, об'єднаних цілісним значенням (Скрипник, 2003).

Характерними ознаками фразеологізмів є стійкість лексичного складу, стабільність граматичної будови та відтворюваність у мовленні. Завдяки чому фразеологічні одиниці виступають виразниками понять і явищ дійсності, часто слугуючи синонімами до окремих слів. Наприклад, фразеологізми *«заходити»* (про сонце) — *«бути на вечірньому прузі»* або *«розвиднятися, світати»*, *«благословлятися на світ»* додають мовленню стилістичної насиченості й образності. Утім, переклад фразеологічних одиниць залишається складним завданням, оскільки одна і та сама мовна одиниця може бути одночасно і фразеологічно сталим виразом, і вільною комбінацією слів. Ілюстрацією цьому служить фразеологізм *«мати золоте серце»* – бути доброю, чуйною людиною (ФСУМ, 2003) та *"to have a heart of gold"* – to be a kind and compassionate person (Cambridge Dictionary).

Іншим таким прикладом є *«іти до мети через терни»*, що має значення «долати труднощі на шляху до досягнення цілі, демонструючи силу волі та рішучість» (ФСУМ, 2003) та англійська ідіома *"to take the bull by the horns"* – to face challenges head-on with confidence and determination (Cambridge Dictionary).

Ці фразеологізми демонструють виразність рис людини, як внутрішніх (характер, емоції), так і зовнішніх (поведінка, дії), і можна помітити, що кожен з них може мати свій варіант в обох мовах, хоча їхній образ і форма можуть дещо відрізнятися.

Існують різні способи перекладу фразеологізмів, які можуть бути застосовані залежно від контексту та особливостей мов:

- 1) **прямий переклад** - метод полягає у прямому перекладі фразеологізму з однієї мови на іншу без зміни його форми або значення. Такий переклад може бути застосований, коли фразеологізм має близьке еквівалентне значення в іншій мові (Левченко, 2020). Приклад – український фразеологізм *«має залізну волю»* (ФСУМ, 2003), що описує людину з дуже сильною, непохитною рішучістю. Англійською цей вираз також перекладається прямо як *"has an iron will"* (Cambridge Dictionary). Обидва вирази передають ідею про внутрішню силу і стійкість характеру. Цей приклад також демонструє можливість прямого перекладу для передачі внутрішніх рис людини.
- 2) **калька** - це метод перекладу, при якому фразеологізм перекладається слово в слово, але з урахуванням граматичних правил

цільової мови. Цей метод може застосовуватись, коли форма і значення фразеологізму можуть бути відтворені без змін (Левченко, 2020). Прикладом калькування може бути вираз «*сильний, як бик*» (ФСУМ, 2003), який перекладається англійською як "*strong as a bull*" (Cambridge Dictionary). Обидва вирази описують фізичну силу людини, передаючи однаковий образ і значення, зберігаючи при цьому дослівну структуру, адаптовану до граматичних норм кожної мови. Цей приклад ілюструє як калькування дозволяє точно передати образність і суть фразеологізму без зміни форми чи змісту.

3) переклад за аналогією - використовується, коли в цільовій мові немає прямого еквіваленту фразеологізму, але є схожий за значенням вираз. Такий спосіб перекладу полягає в знаходженні близького за значенням виразу і його використанні в перекладі (Левченко, 2020). Як приклад можна навести український фразеологізм «*квов з молоком*» (ФСУМ, 2003) та англійську ідіому "*as fresh as a daisy*" (Cambridge Dictionary).

4) Заміна з еквівалентним виразом - використання фразеологічних виразів, що мають схоже значення або виражають подібну ідею, але можуть мати іншу форму або складатися з інших слів (Левченко, 2020). Наприклад, переклад українського фразеологізму «*справжній друг*» (ФСУМ, 2003) англійським виразом "*a true friend*" (Cambridge Dictionary). Обидва вирази мають однакове значення – людина, яка є вірною та надійною у дружбі, але кожен з них природно звучить у своїй мові. Тут переклад не є дослівним, проте зберігає зміст, використовуючи найближчий еквівалент, який є звичним для цільової мови та культури.

Якщо фразеологізм не має в мові перекладу ні еквівалента, ні аналога, а дослівний переклад призводить лише до малозрозумілого буквалізму, перекладач змушений передавати значення подібної одиниці вихідної мови шляхом опису. Недоліком подібного перекладу є неможливість збереження образу оригінального фразеологізму (Левченко, 2020). Прикладом слугує фразеологічна одиниця «*мати голову на плечах*», тобто бути розумною, мати здоровий глузд (ФСУМ, 2003), англійською перекладається як "*to have a good head on one's shoulders*" (Cambridge Dictionary). Тут використовується описовий метод перекладу, зберігаючи значення фразеологізму, але адаптуючи вираз до англійської мови.

Фразеологізми, що описують ментальні та фізичні риси людини, є важливим аспектом дослідження української та англійської мов.

Вони не лише відображають культурні та лінгвістичні особливості кожної мови, але й демонструють способи вираження психологічних і фізичних характеристик людського характеру. Вивчення таких одиниць дозволяє глибше зрозуміти мовні й культурні особливості, виявити їх семантичні та структурні особливості, а також дослідити їхню роль у спілкуванні.

Беручи до уваги специфіку фразеологізмів та контекст перекладу, перекладачі застосовують різні методи для найкращого відтворення значення та еквівалентів в іншій мові. Це дозволяє зберегти точність передавання значення та врахувати культурні особливості мов.

Список використаних джерел:

- Левченко, Г. О. (2020). Переклад фразеологізмів та особливості їх адаптації в українському мовному контексті. *Перекладацькі інновації*, 5, 23-35.
- Скрипник, Л. Г. (ред.). (2003). *Фразеологія української мови*. Київ.
- ФСМ: (2003). Фразеологічний словник української мови.
- Cambridge Dictionary. Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>

УДК 811.111'373.73 [34:061.1EU]

Кабанова С.В., здобувач

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ПЕРЕКЛАДАХ АКТІВ ПРАВА ЄС

Кожна країна-кандидат на вступ до Європейського Союзу повинна забезпечити точний перекладу великого масиву законодавства ЄС та продемонструвати готовність країни до діяльності в рамках правової системи ЄС рідною мовою. Окремим викликом для перекладачів є граматичні особливості актів права ЄС, оскільки такі тексти побудовані за специфічними правилами, що забезпечують точність та однозначність понять.

Модальність вважається однією з найбільш важливих функціональних та семантичних характеристик морфологічних та синтаксичних одиниць тексту, її роль визначають як один з ключових засобів прагматичного впливу (Баргель, 2022, с. 112).

Дослідженню поняття модальності присвячені праці таких науковців як Л. Бель, П. Коллінс, Д. Крістал, Я. Нуйтс, Ф. Палмер та інші. Але питання відтворення модальності у перекладах актах права ЄС потребує ґрунтовнішого вивчення. Актуальність даного дослідження полягає у важливості розуміння поняття модальності, а також стратегій відтворення модальності у перекладі актів права ЄС. У дослідженні висвітлюється проблема відтворення модальності у перекладах актів права ЄС, зокрема регламентів, директив та рішень.

Метою нашої розвідки є визначення основних стратегій відтворення модальності на матеріалі законодавчих актів ЄС та їхнього перекладу українською мовою.

Для досягнення поставленої мети слід зосередитись на окресленні видів модальності характерних для актів права ЄС, дослідженні відтворення модальності шляхом зіставного аналізу законодавчих актів та українського перекладу та з'ясуванні основних закономірностей відтворення модальності у перекладах актів права ЄС українською мовою.

Розглянемо основні види модальності: деонтична модальність (виражає зобов'язання, обов'язковість чи заборону), динамічна модальність (здатність, можливість, бажання виконувати певну дію), епістемічна модальність (ступінь впевненості автора щодо висловлюваної дії (Palmer, 2012).

Оскільки тексти актів права ЄС мають переважно рекомендаційний та наказово-зобов'язальний характер, у них переважає деонтична модальність, якою можна висловити можливість та необхідність певної дії відносно до правил та законів, що стосуються поточної ситуації (Kroeger, 2018, p. 293).

Переклад модальних дієслів в актах права ЄС є досить специфічним. Наприклад, слово *shall*, що позначає примус або обов'язок, закріплені в законі, утворює смислову єдність з інфінітивом. Наприклад, "*This Regulation shall not apply to..*" в українському перекладі "Цей Регламент **не застосовують** до". У перекладі слово *shall* опускається, розкриваючи значення смислового дієслова у відповідній формі активного чи пасивного стану в теперішньому часі. "*The Commission shall make the report available to Member States..*" у перекладі "Комісія **повинна** забезпечити доступ до звіту..", тобто у деяких випадках *shall* може відтворюватися як "повинний". Слід визначати відповідник за контекстом та потребою відтворення належного ступеня зобов'язальної сили (Батіна, Палійчук, Кабанова,

2024, с. 202). Останні дослідження показують, що модальні дієслова *shall*, *must*, *may* частіше зустрічаються у директивах, ніж у регламентах. Наприклад, “multiple parts that **must** be assembled before their first use..”, у перекладі “частини, які **повинні** бути з’єднані” (Biel, 2017, p. 159).

Дозвіл зазвичай виражається через модальне дієслово *may* в текстах *acquis communautaire* (законодавства ЄС). “Member States **may** decide to exclude the anchorage area from their ports” у перекладі “Держави-члени **можуть** вирішити про виключення територій якірних стоянок із території своїх портів”. У цьому випадку *may* виражає дозвіл або можливість, що передається дієсловом *може*.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що у законодавчих актах ЄС використовується модальність для визначення обов’язкового або рекомендаційного характеру положень у формулюванні директив, регламентів та рішень. Деонтична модальність, що охоплює зобов’язання, дозволи та заборони є особливо важливою для точного відтворення та впровадження норм ЄС в українське законодавство. Відтворення модальності у перекладах *acquis* ЄС вимагає точності, що дозволить уникнути багатозначності та зберегти зрозумілість актів права. Перспективою подальших досліджень є поглиблений аналіз способів відтворення деонтичної модальності в актах права ЄС українською мовою.

Список використаних джерел:

- Баргель, О. (2022). Модальність як засіб прагматичного впливу в англійських текстах міжнародних правових документів. *Knowledge, Education, Law, Management*, 4 (48), 112-115.
- Батіна, І., Палійчук, Е., & Кабанова, С. (2024). Граматичні та стилістичні особливості перекладу актів права ЄС. *Посібник з перекладу актів права ЄС українською мовою*.
- Biel, Ł. (2017). *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law* (2-d edition). Peter Lang GmbH.
- Kroeger, P. R. (2018). *Analyzing Meaning: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Language Science Press.
- Palmer, F. R. (2012). *Mood and Modality* (2-d edition). Cambridge University Press.

УДК 81'255.4

Мацюк О.В., магістрантка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

**ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ НІМЕЦЬКИХ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КУЛІНАРНИМ КОМПОНЕНТОМ
(НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ
ТЕКСТІВ)**

Фразеологізми є важливим інструментом виразності в будь-якій мові. Зокрема, кулінарні фразеологізми (далі – КФО), які використовують кулінарні образи, є яскравою і колоритною частиною мови публіцистики. Вони додають публіцистичним текстам образності, створюють жваву атмосферу та, часто, передають оригінальні культурні конотації. Мета дослідження — дослідити специфіку функціонування кулінарних фразеологізмів (КФО) у німецьких публіцистичних текстах різних тематик та визначити оптимальні методи їх перекладу українською мовою. Актуальність цього дослідження обумовлена зростанням потреби в перекладацьких підходах, що дозволять зберегти культурну специфіку та емоційне забарвлення німецьких КФО в українському тексті, особливо у публіцистиці, де фразеологічні вирази часто виступають важливим елементом виразності та іронії. Оскільки КФО є відображенням культурних традицій, їхнє вивчення поглиблює розуміння лінгвістичних засобів передачі емоційності та комунікативного навантаження у міжмовній комунікації (Лут, 2021; Венжинович, 2021).

Раніше вивчення фразеологізмів зосереджувалося на питаннях збереження культурної конотації у перекладі (Венжинович, 2021), граматичної адаптації фразеологізмів у тексті перекладу (Гаврилова, 2020) та прагматичного аспекту іронічного ефекту у публіцистичних текстах (Лакомська, 2021). Однак, не всі питання, пов'язані з аспектами і методами перекладу КФО, були висвітлені у попередніх дослідженнях. Зокрема, наше дослідження зосереджується на детальному аналізі семантичних і прагматичних особливостей КФО та відтворенні їх стилістичного ефекту у перекладі на українську мову.

Фразеологізми відрізняються образністю і сталістю, що відображає як мовні традиції, так і культурні особливості народу (Лут,

2021). КФО, як окрема група фразеологізмів, базуються на кулінарних асоціаціях і створюють багатопланові, часто гумористичні або іронічні смисли. Зокрема, їх використання у публіцистиці дозволяє посилити образність та іронічність тексту, передаючи оригінальні конотації культури (Венжинович, 2021). Кулінарний компонент у КФО служить для підсилення значення, передачі емоційного відтінку або іронії. Наприклад, вираз *alles in Butter* (дослівно: «все в маслі») означає, що все добре, ситуація під контролем (DWDS). Такий вираз дозволяє додати тексту спокійний, оптимістичний відтінок, особливо у політичних та економічних оглядах, де кулінарні метафори роблять абстрактні ідеї більш доступними для читача. Важливим аспектом перекладу КФО є вибір відповідного методу, який би зберігав не лише зміст, але й стилістичну та емоційну складову:

1. Дослівний переклад: збереження форми та значення, застосовується, коли фразеологізм є зрозумілим без культурної адаптації. Наприклад, дослівний переклад *alles in Butter* як «все в маслі» може зберегти образ, але не передає всю експресію, тому в більшості випадків цей метод обмежений (Лакомська, 2021).

2. Адекватний еквівалент: підбір схожого за змістом фразеологізму в мові перекладу. У даному випадку *alles in Butter* перекладається як «все гаразд», що повністю зберігає значення та асоціативний ряд, прийнятний для цільової аудиторії (Венжинович, 2021).

3. Описовий переклад: передача значення без використання стійкого виразу, наприклад, *jemandem die Suppe versalzen* («зінсувати комусь суп») може бути переданий як «завадити планам», якщо український відповідник відсутній (Гаврилова, 2020).

4. Калькування: створення подібного виразу на основі мови оригіналу. Наприклад, *Das ist nicht mein Bier* («це не моє пиво») може перекладатися як «це не моя справа» (DWDS).

Семантичний аналіз передбачає дослідження значення та символічного навантаження КФО у тексті. Наприклад, *die Suppe auslöffeln* (дослівно: «з'їсти суп») означає «нести відповідальність за свої дії». Цей фразеологізм може бути переданий українським відповідником «розсорбувати кашу», що також акцентує увагу на особистій відповідальності (Майковська, Прокопець, 2022).

У структурному аспекті КФО часто включають назви продуктів харчування або страв (іменники) та процес приготування або вживання (дієслова). Іванов наголошує, що різні культури можуть

мати аналогічні фразеологізми з іншими складовими, що вимагає іноді адаптації до граматики мови перекладу (Гаврилова, 2020).

Прагматичний аналіз охоплює дослідження контекстуального значення КФО та їх комунікативної функції. Наприклад, у німецькій публіцистиці КФО часто використовуються для створення експресії або іронії в політичних текстах. Так, вираз *jemandem die Suppe versalzen* в українському перекладі можна адаптувати як «зіпсувати комусь всі карти», щоб зберегти іронічний відтінок та оцінне значення висловлювання (Корольова, 2021).

Політичні тексти часто використовують кулінарні фразеологізми для передачі іронії або для підсилення оцінки певної події. Наприклад, вираз «*jemandem die Suppe versalzen*» (зіпсувати комусь суп) означає зіпсувати комусь плани. У перекладі цей фразеологізм може бути переданий описово або через аналогічний фразеологізм українською мовою: «*зіпсувати комусь всі карти*». При перекладі політичних текстів важливо зберігати прагматичний ефект, оскільки іронія та метафоричність відіграють важливу роль у впливі на читача. В економічних текстах кулінарні фразеологізми підсилюють образність і наочність. Наприклад, німецький фразеологізм «*sich die Butter vom Brot nehmen lassen*» (досл. «дати забрати у себе масло з хліба») означає віддати комусь свою вигоду. Для перекладу таких фразеологізмів можна використати калькування або пошук українського еквівалента, що має подібне значення. Це дозволяє передати точність висловлювання і створити відповідний ефект для українського читача. У текстах інтерв'ю і статей кулінарні фразеологізми часто використовуються для створення невимушеної атмосфери, передання емоцій. Наприклад, вираз «*Das ist nicht mein Bier*» (досл. «це не моє пиво») означає «це мене не стосується». У перекладі можна використати український аналогічний фразеологізм — «це не моя справа», що передає той самий відтінок значення. В інтерв'ю фразеологізми дозволяють підкреслити індивідуальність мовця, тому важливо зберегти природність у перекладі.

Отже, що для ефективного перекладу необхідно враховувати не тільки значення та структуру фразеологізмів, а й їх прагматичні функції у тексті. Вибір методу перекладу – дослівного, адаптованого або описового — залежить від контексту та стилістичних особливостей публіцистичних текстів. Кулінарні фразеологізми додають текстам жвавості й емоційності, тому при перекладі важливо зберегти ці якості для українського читача.

Список використаних джерел:

- Венжинович, Н. Ф. (2021). Особливості перекладу фразеологізмів з української мови англійською: навчально-методичний посібник для студентів філологічного факультету. Укладач: Ужгород: ПП Данило С.І. 104 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream>
- Гаврилова, І. (2020). Фразеологізми німецької мови з національно-культурним компонентом. Мовознавство. Літературознавство. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 32, том 1. С. 92-98. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/786ff24e-eb33-4975-ba8c-9dfb50108b79/content>
- Корольова, Н. О. (2021). Вступ до лінгвістичної прагматики: навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 156 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream>
- Лакомська, І. (2021). Фразеологізми у складі медіаповідомлень: функційна специфіка. *Інтегровані комунікації*. № 1 (11). URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/241>
- Лут, К. А. (2021). Національно-культурна специфіка фразеологізмів на позначення схвалення або критики (на матеріалі англійської та французької мов). *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 17. Том 2. С. 47-51. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>
- Майковська, В. О., & Прокопеч, М. С. (2022). Структурно-семантичні особливості німецьких фразеологізмів хроматонімів. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72) № 4 Ч. 1. С. 136-140. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/part_1/26.pdf
- DWDS: Deutsches Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de>

UDC 81'255.4

Tasazh V., Master's Student
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine)

TRANSLATION OF SLANG IN CINEMATIC DISCOURSE

Cinematic discourse, as a unique form of communication, plays a crucial role in the translation of audiovisual materials, particularly when it comes to translating slang. Slang, a dynamic and culturally specific form of language, presents challenges for translators, especially in the realm of audiovisual translation, where both linguistic and non-linguistic elements must be taken into account. This study focuses on the specifics of slang translation within the context of modern American cinematic discourse, specifically using the TV series *Friends* as the primary source material.

Cinematic discourse refers to the multimodal form of communication used in film and television, combining verbal language (spoken and written), visual elements (such as acting and cinematography), and non-verbal cues (including gestures, facial expressions, and body language). Unlike written or spoken language alone, cinematic discourse involves a complex interplay of linguistic and extralinguistic components, making it a rich field of study for linguists and translators.

In cinematic discourse, language is not only spoken by characters but also interacts with other modes of communication to create meaning. For instance, the visual aspects of a scene, such as setting, costume, or actor expressions, contribute to how the dialogue is perceived. Thus, translating a film or a TV show is not simply a matter of transferring words from one language to another. It requires careful consideration of context, culture, and the intended emotional and communicative effects of the original content.

Slang is a vital component of cinematic discourse, particularly in modern film and television. It serves several key functions, such as adding realism, emotional depth, and character development. In TV shows like *Friends*, slang expressions help define characters' identities, relationships, and social dynamics. They create a sense of authenticity by reflecting the language used in everyday communication, particularly among younger generations.

Slang is often culturally specific, and its meanings can vary significantly across different languages and communities. This presents a challenge for translators, who must find ways to convey the emotional and stylistic nuances of slang expressions while ensuring they remain culturally relevant to the target audience. Additionally, slang can be highly dynamic, with new terms and expressions constantly emerging, which means that translators must stay attuned to the evolving nature of language.

One of the primary challenges in translating slang within cinematic discourse is finding equivalent terms in the target language that carry the same emotional and cultural weight. Often, there is no direct equivalent, and translators must resort to several strategies to bridge the gap between languages. These strategies include:

Slang Equivalents. The most accurate translation method involves using a slang equivalent in the target language. This strategy works best when the target language has a corresponding slang term that captures both the meaning and emotional tone of the original expression. For

example, the English slang term "*top-notch*" could be translated into Ukrainian as "*синєповий*", which conveys the same level of praise and admiration.

Descriptive Translation. When a direct slang equivalent is unavailable, a descriptive translation can be used. This approach involves explaining the meaning of the slang term in more general terms, often through a phrase or sentence. For instance, the English slang "*couch potato*" may be translated into Ukrainian as "*ледар*", which means "lazy person" but lacks the full connotation of the original term.

Omission. In some cases, slang terms are omitted entirely if they do not have a suitable equivalent in the target language or if their inclusion would disrupt the flow or timing of the dialogue. This strategy is often used when the slang is not essential to the plot or character development, and its omission does not significantly affect the meaning of the scene.

Compensation. When an important slang term cannot be directly translated, compensation may be used in another part of the dialogue. This strategy involves introducing a new term or expression elsewhere in the translation to make up for the loss of meaning or emotional impact from the omitted slang.

The TV series *Friends* provides a rich context for examining the translation of slang in cinematic discourse. The characters use a wide range of slang expressions, reflecting the diverse social and cultural backgrounds of the group. These slang terms play a crucial role in shaping the characters' identities and relationships, as well as in creating humor and emotional depth. For example, phrases like "*BFF*" (*Best Friend Forever*) or "*dude*" are commonly used throughout the series to express friendship and camaraderie. Translating these terms involves not only finding equivalent words in the target language but also ensuring that the underlying sense of familiarity and casualness is maintained. In Ukrainian, "*BFF*" might be translated as "*найкращий друг*" or "*друзі на все життя*", while "*dude*" could be translated as "*чувак*", depending on the context and the tone of the conversation.

The translation of slang in cinematic discourse is a complex and multifaceted process that requires careful attention to both linguistic and cultural factors. Slang expressions play a crucial role in shaping character development, creating emotional depth, and reflecting the language of real-world communication. By employing strategies such as slang equivalents, descriptive translation, omission, and compensation, translators can effectively navigate the challenges posed by slang and

ensure that the original meaning, style, and emotional impact are maintained in the target language.

References:

- Korunets, I.V. (2001). *Theory and practice of translation*. Vinnytsya: Nova Knyha Publishers.
- Сорока, Ю. Г. (2002). Кінодискурс повсякденності постмодерну. Постмодерн: Нова магічна епоха.
- Ставицька, Л.О. (2005). АрГо, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика.
- Collins Dictionary*. Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>
- Академічний тлумачний словник української мови*. Retrieved from: <http://sum.in.ua/>

УДК 81'255.4

Гурик Н.М., студентка
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Ідіоми посідають одне з провідних місць серед художніх засобів, які надають мові та тексту яскравості й колориту. Вони відіграють важливу роль у комунікації, адже мають об'ємну семантичну структуру і їхня кількість постійно збільшується. Вивчення англійських ідіом дозволяє краще розуміти певні явища та концепти англійської культури та правильно відтворювати їх в українській мові.

Вагомий внесок у дослідження цієї теми належить швейцарському мовознавцю Ш. Баллі, який у своїй праці «Французька стилістика» вперше зробив систематизацію сполучень слів. О. Свешнікова, Н. Петрова, О. Матвієнків дослідили різноманітні аспекти перекладу засобів образності в англійській мові.

Ідіома – притаманний тільки певній мові стійкий зворот, що виражає єдине поняття, зміст якого не визначається змістом його складових елементів. В англійській мові нараховується близько 24 тис. ідіом. Вони характеризуються стійкістю, метафоричністю, недослівністю, культурним контекстом.

Основними причинами, що спричиняють складнощі в розумінні ідіом є їхнє походження, неможливість буквального перекладу; наявність двох або більше значень; відсутність граматичного правила утворення ідіом (Mabrurroh, 2015, p. 5).

За А. Маккейом (Makkaï, 1972, р. 34), англійські ідіоми можна поділити на дві великі групи: ідіоми кодування (значення можливо визначити) та ідіоми декодування (значення непередбачуване). Ідіоми декодування поділяються на лексемні та семемні. Лексемних є шість типів: фразові дієслова, ідіоматичні звороти, незворотні біномні ідіоми, фразові складні ідіоми, дієслівні ідіоми, псевдо-ідіоми.

Семемні діляться на: прислів'я, відомі цитати; ідіоми, пов'язані з національними іграми; ідіоми інституційної ввічливості та гіперболи, інституційного вітання та інституційного заниження. Серед основних функцій ідіом виділяють: комунікативну, номінативну, когнітивну, експресивну, зображувальну, кумулятивну, оцінювальну.

Переклад ідіом є складним завданням для перекладача, адже вимагає передачі не тільки їхнього значення, але й стилістичного забарвлення. Ускладнює його також національно-культурний контекст.

В теорії перекладу виділяють п'ять способів перекладу ідіом: фразеологічний еквівалент; фразеологічний аналог; калькування; описовий переклад; контекстуальна заміна.

Для дослідження англійських ідіом та їхнього перекладу було проаналізовано оригінал та переклад роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». В результаті дослідження було виявлено, що у ньому є майже всі види лексемних ідіом: фразові дієслова (*pull down*), ідіоматичні звороти (*get a chance*), незворотні біномні ідіоми (*bright and fresh*), фразові складні ідіоми (*far-off dog*), псевдо-ідіоми (*a corkscrew of smoke*), а також прислів'я (*Can't learn an old dog new tricks*). Найбільш вживаний тип ідіом у романі: фразові дієслова (*look at*).

У перекладі цього роману Юрієм Корецьким було використано наступні способи перекладу англійських ідіом: калькування (*I ain't doing my duty by that boy* – *Я не виконую свого обов'язку щодо цього хлопця*); описовий спосіб (*So she lifted up her voice at an angle calculated for distance* – *Тоді вона підвищила голос так, щоб його було чути якнайдалі*); та спосіб контекстуальної заміни (*The old lady pulled her spectacles down* – *Старенька зсунула окуляри на кінчик носа*).

Тож можна зробити висновок, що через велику різноманітність, національну особливість та відмінну від українських фразеологічних одиниць структуру англійських ідіом, досить важко підібрати до них еквіваленти та аналоги в українській мові.

Список використаних джерел:

- Mabrurroh, K. (2015). An analysis of idioms and their problems found in the novel *The Adventures of Tom Sawyer* by Mark Twain. *Rainbow: Journal of Literature, Linguistics and Cultural Studies*, 4(1), 1-11.
- Makkaï, A. (1972). *Idiom Structure in English*. The Hague: Mouton.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ
ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Збірник матеріалів
IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
15 листопада 2024 року, м. Рівне

THE PROBLEMS
OF LINGUISTIC SEMANTICS

The Collection of Conference Proceedings
The 9th International Scientific and Practical Internet Conference
November 15, 2024, Rivne

Формат 60x84^{1/16}.
Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Century Schoolbook.
Авт. арк. 6,6. Наклад 100.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12,
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: «ПараГраф+»,
м. Рівне, 33000, вул. Гетьмана Мазепи, 6/8,
тел.: (0362) 26-49-27